

LO RAT-PENAT.
CALENDARI LLEMOSÍ
CORRESPONNET AL ANY DE
1876.

COMPÓST, AB LA DISTINGUIDA COLABORACIÓ
DE LES SENYORES

Na Maria de Bell-lloch y Agna de Valldaura,

Y

*de los senyors Balader, Balaguer, Ballester, Bellido, Barreda,
Bodria, Careta y Vidal, Codonyer, Cirujeda, Carboneres, Ce-
brian, Escalante, Escrig y Goncalec, Ferrer y Bigné, Iranço y
Simón, Labaila, Lopez Cuenca, Lugi, Llorente, Millas, Miquel,
Malli, Orga, Olmos, Ovara, Peiró y Dauder, Pons, Pelay Briz,
Pallarés, Pastor y Aicart, Pleyan de Porta, Riera, Reig y Flo-
res, Roig y Civera, Ramon Gilabert, Sitjar (Joan y Joaquim),
Sanmartin y Aguirre, Torres y Orive, y Ubach y Vinyeta,*

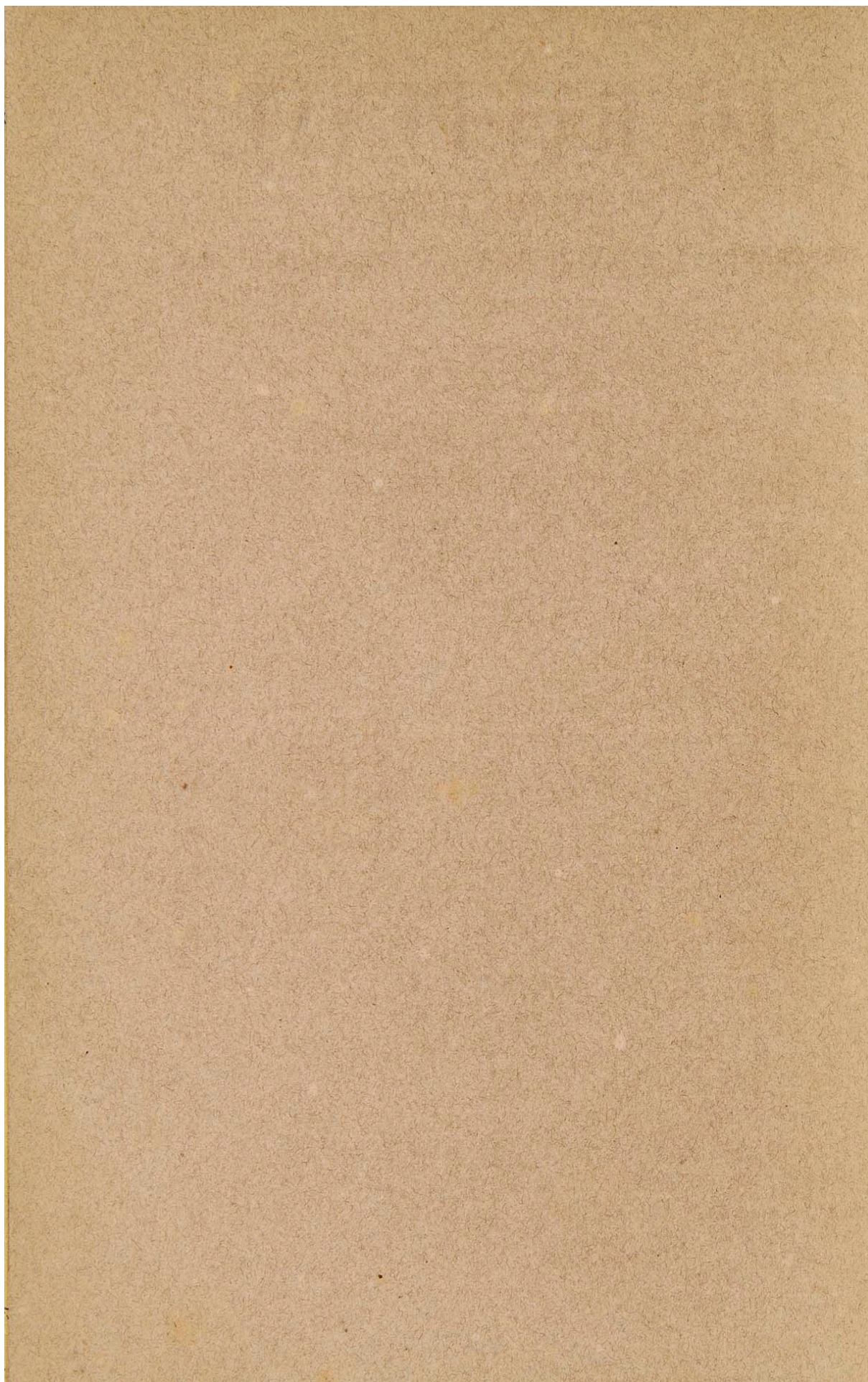
PER

EN CONSTANTÍ LLOMBART.

VALENCIA.

Estampa de la Viuda d' Ayoldi,
à càrrech de Miquel Mandut,
Carrer de Salines, 16.
1875.

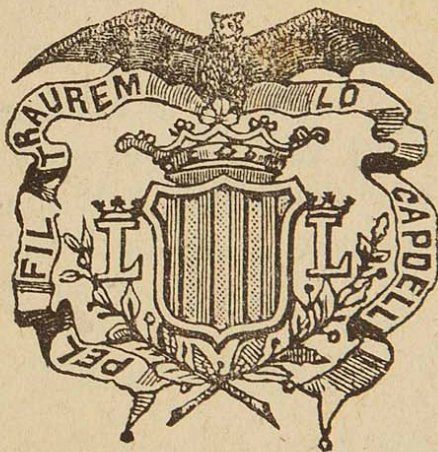
LO RAT-PENAT.

CALENDARI LLEMOŚÍ
CORRESPONENT AL PRESENT ANY
DE
1876.

Compost ab la distinguida col·laboració
d' els mes reputats escriptors de Valencia, de Catalunya
y de les Illes Balears,

PER
EN CONSTANTÍ LLOMBART.

~~~~~
(Any segon de sa publicació.)

VALENCIA.
Estampa de la Viuda d' Ayoldi,
à càrrech de Miquel Manaut,
Carrer de Salines, 16.
1875.

Es propietat.

POSICIÓ GEOGRÁFICA DE VALENCIA.

Longitud 0 h. 23 m. 19' 6 s. al llevant del Observatòri de San Ferrando.—Latitut 30° 28' 22" 0 Tramontana.

ÉPOQUES CÉLEBRES.

Aquest any es de la fundació de la ciutat de Valencia, segons la mes acceptada opinió, lo de 2112.—De la sehua conquesta per los moros, lo 1158.—De la sehua conquesta per lo Cit, lo 782.—De la sehua reconquesta per lo rey En Jaume, lo 638.—De l' introducció de l' impremta en Valencia (primer punt d' Espanya ahon s' establí aquest invent), lo 401.—De la famosa coaligació apellada be l' *Unió*, lo 535.—De la guerra de les Germanies, lo 357.—De llur conquesta, en la guerra dita de Sucesió, per Carles d' Austria, lo 169.—De la pérdua de los furs valencians, lo 168.—De la presa de la ciutat per los francesos, després de 3 semanas de siti, lo 65.—De la cencesió de 10 banderes á son escut y de lo títol de *Magnánima, Insigne, Coronada y Dos vóltres lleal*, lo 33.

FESTES MOVIBLES.

Septuagésima lo 13 de Febrer.—Céndra lo 1 de Mars.—Pásqua de Resurrecció lo 16 d' Abril.—Lletanies lo 22, 23 y 24 de Maig.—Ascensió del Senyor lo 25 del mateix.—Pentecostés lo 4 de Juny.—La Santísima Trinitat lo 11 del mateix.—SS. Corpus Christ lo 15 del mateix.—Dominiques entre Pentecostés y Advent 25.—Primer Dominica d' Advent lo 3 de Deembre.

CÓMPUT ECLESIAÍSTICH.

Aureo núm. 15.—Epacta IV.—Ciclo Solar 9.—Indicció romana 4.—Lletra dominical B, A, del martirologi romano d.

TÉMPORES.

1.ª Lo 8, 10 y 11 de Maig.—2.ª Lo 7, 9 y 10 de Juny.—3.ª Lo 20, 22 y 23 de Setembre.—4.ª Lo 20, 22 y 23 de Deembre.

QUATRE ESTACIONS.

Primavera lo 20 de Març.—Estiu lo 21 de Juny.—Otony lo 22 de Setembre.—Ivern lo 21 de Deembre.

DIES EN QU' ES TRAU ÁNIMA.

Se trau ánima, tenint la bula , dumentje de Septuagésima; dimeqres de Céndra; disapte y dumentje tercer y quart de Quaresma; divendres y disapte del dumentje de Rams ; dimeqres de la semana de Resurrecció , y ditjous y disapte de Pentecostés.

VELACIONS.

S' óbrin lo 7 de Jiner y lo 24 d' Abril. —Se tánquen lo 29 de Febrer y lo 2 de Deembre.

LLETANIES.

Les matjors lo 25 d' Abril.—Les menors lo 22, 23 y 24 de Maig.

ECLIPSES.

Març 10. Eclipse parcial de Lluna , en part visible en Valencia.—Març 25. Eclipse anular de Sol, invisible en Valencia.—Setembre 3. Eclipse parcial de Lluna, visible en Valencia.—Setembre 17. Eclipse total de Sol, invisible en Valencia.

ADVERTENCIES.

Les festivitats de precepte van senyalades en este «Calendari» ab lletra d' esta DIV. y d' esta altra *bastardeta* , escépte los dumentjes, que sóls pórten la primera.

Per ue decret del Papa Urbano VIII , té esta ciutat per patrons á Sant Vicént Mártre, y lo seu dia es de precépte en ella y llurs arrabals; y de la ciutat y llur regne Sant Vicént Ferrer, y nos dia es de precépte en lot lo realme de Valencia.

JINER.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies creixen
1 h. 10 ms.

- 1 DIS. *Cap d' any.*
- 2 DUM. s. Isidor, bisbe.
- 3 dill. sta. Genoveva v.
- 4 dim. s. Rigobert. bisbe y conf.

lluna creixent à les 3 y 22 ms. de la vesprà. Japarrons y vents.

- 5 dime. s. Telesfor, p. y m.
- 6 DITJ. *Los SS. Reys.*
- 7 div. s. Teodor, montjo.
- 8 dis. s. Eugenià, m.
- 9 DUM. La Festa del J. Perdut.
- 10 dill. s. Góngalo d' Amarant, c.
- 11 dim. s. Higini, p. y m.

lluna plena à les 6 y 22 ms. del matí. Plutjes ó nubols.

- 12 dime. s. Modest y s. Arcadi, ms.
- 13 ditj. s. Leonci, b. y c.
- 14 div. s. Hilari, bisbe.
- 15 dis. s. Pau, ermitany.
- 16 DUM. Lo N. d Jesus y s. Honorat.
- 17 dill. s. Antoni, abat.
- 18 dim. La C. de s. Pere.

lluna menguant à les 8 y 48 ms. del matí. Revolt, fret.

- 19 dime. s. Fulgenci, b.
- 20 ditj. s. Sebastià, mr.
- 21 div. sta. Agnès, v. mr.
- 22 DIS. s. *Vicent Màrtre*, patró de Valencia y llurs arrabals.
- 23 DUM. La festa del bateij de san Vicent Ferrer.
- 24 dill. s. Timoteu, b.
- 25 dim. La conveció de s. Pau.
- 26 dime. s. Policarp, b. y mr.

lluna nòva ó la 1 y 40 ms. de la vesprà. Plutjes y frets.

- 27 ditj. s. Joan Crisóstom, b. d.
- 28 div. s. Julià, bisbe de Cuenca.
- 29 dis. s. Francesch de Sales, b.
- 30 DUM. s. Valero, bisbe, patró de Ruçafa.
- 31 dill. s. Pere N.

FEBRER.

ESTE MES TÉ 29 DIES.

Los dies creixen
1 h. 34 ms.

- 1 dim. s. Ignaci, bisbe.
- 2 DIME. *La Candelaria.*
- 3 ditj. s. Blay, b. y mr.

lluna creixent à la 1 y 52 ms. del matí. Vario, nubols.

- 4 div. s. Andreu Corsino, b.
- 5 dis. sta. Agueda, v. y mr.
- 6 DUM. sta. Dorotea v. y mr.
- 7 dill. s. Romualdi, abat y s. Ricart, rey de Inglaterra.
- 8 dim. s. Joan de Mata, fr.
- 9 dime. sta. Polonia, v. y mr.

lluna plena à les 5 y 45 ms. de la vesprà. Revólt, nubol.

- 10 ditj. sta. Escolástica, v. y mr.
- 11 div. s. Severino, abat.
- 12 dis. sta. Eulalia, v. y mr.
- 13 DUM. *de Septuagésima*. sta. Catalina de Rizzis, v.
- 14 dill. s. Valentí, prevere.
- 15 dim. s. Faustí, mr.
- 16 dime. sta. Juliana, v. y mr.
- 17 ditj. s. Silvino. b. y mr.

lluna menguant à les 4 y 54 ms. del matí. Plutjes.

- 18 div. s. Simeó, b. y mr.
- 19 dis. La Mare de Deu de Campanar.
- 20 DUM. *de Sexagésima*. s. Lleó, b.
- 21 dill. s. Severià, b.
- 22 dim. sta. Margarita de Cortona.
- 23 dime. sta. Marta, v. y mr.
- 24 ditj. s. Modest, b.
- 25 div. s. Maties, ap,

lluna nòva à les 6 y 19 m. del matí. Revólt.

- 26 dis. La Mare de Deu de Guadalupe.
- 27 DUM. *de Quincuagésima*. sant Leandre, b.
- 28 dill. s. Roman, b.
- 29 dim. s. Macari y comps. mrs.

MARS.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies creixen
1 h. 43 m.

- 1 dime. *de Cendra*. s. Rosendo, b.
- 2 ditj. s. Llucio, b. y mr.
- 3 div. s. Hemetéri mr.

Ulluna creixent à les 9 y 46 m. del matí. Plutjós y fret.

- 4 dis. s. Casimir, rey y cf.
- 5 DUM. 1.º *de Quaresma*. s. Adrià.
- 6 dill. s. Olegari, arqb. de Tar.^a
- 7 dim. s. Tomás d' Aquino.
- 8 dime. s. Joan de Deu.
- 9 ditj. sta. Francesca, v. r.
- 10 div. s. Melitó, mr.

Ulluna plena à les 6 y 11 m. del matí. Núbol.

- 11 dis. s. Eulotji, prev.
- 12 DUM. 2.º *de Quaresma*. s. Gregori, p. y dr.
- 13 dill. s. Leandre, arqb.
- 14 dim. sta. Matilde, reina.
- 15 dim. sta. Leocricia, v. y mr.
- 16 ditj. s. Agapito, b. y cf.
- 17 div. s. Patrici, b. y cf.
- 18 dis. L' Angel Gabriel.

Ulluna menguant à la 1 y 23 m. de la matinà. Núbols y vents.

- 19 DUM. 3.º *de Quaresma*. s. Joseph, espós de la Mare de Deu.
- 20 dill. s. Ambrosi de Sena.
- 21 dim. s. Benet, b. y fr.
- 22 dime. sta. Catarina, v.
- 23 ditj. s. Victorià, mr.
- 24 div. s. Simeó, gich, mr.
- 25 DIS. L' Encarnació del fill de Deu.

Ulluna nòva a les 8 y 10 m. de la nit. Plutjes y vents.

- 26 DUM. 4.º *de Quaresma*. s. Brauli.
- 27 dill. s. Rupert, b. y cf.
- 28 dim. s. Sixto III, p.
- 29 dime. s. Eustasi, ab.
- 30 ditj. s. Joan Climach, ab.
- 31 div. sta. Balbina, v. y mr.

ABRIL.

ESTE MES TÉ 30 DIES.

Los dies creixen
1 h. 10 m.

- 1 dis. sta. Teodora, mr.

Ulluna creixent à les 4 y 10 m. de la vesprà. Plutjes ó núbols.

- 2 DUM. *de Pasió*. s. Francesch de Paula, fr.
- 3 dill. s. Benet de Palermo, cf.
- 4 dim. s. Isidor, arqb. de Sevilla.
- 5 dime. stas. Irene y Emilia, mrs.
- 6 ditj. s. Marcell, mr.
- 7 div. s. Epifani, b. y mr.
- 8 dis. s. Amanci, b.

Ulluna plena à les 7 y 37 m. de la nit. Variable, fosch.

- 9 DUM. *de Rams*. sta. Casilda, v.
- 10 dill. s. Terenci, mr.
- 11 dim. s. Lleó lo Magno, p. y dr.
- 12 dime. s. Constantí, b.
- 13 ditj. s. Hermenegil, r. de Sevilla.
- 14 div. s. Pere Telmo, cf.
- 15 dis. sta. Basilisia, mr.
- 16 DUM. *P. de R.* sta. Engracia, mr.

Ulluna menguant à les 8 y 36 m. de la nit. Variable, núbols.

- 17 dill. La B. María Aga de Jesus.
- 18 dim. s. Eleuteri, b. y mr.
- 19 dime. La V. del Miracle.
- 20 ditj. sta. Agnès de M. Pulciano.
- 21 div. s. Anselm, b. y dr.
- 22 dis. s. Soter y Cay, comps. mrs.
- 23 DUM. *de Quasimodo*. s. Jordi.
- 24 DILL. s. Vicent Ferrer.

Ulluna nòva à les 7 y 2 m. del matí. Plutjes, variable.

- 25 dim. s. March Evangeliste.
- 26 dime. s. Clet y Marcell, mrs.
- 27 ditj. s. Pere Armengol.
- 28 div. s. Vital y Acaci, mrs.
- 29 dis. s. Pere mr.
- 30 DUM. sta. Catalina de Sena, mr.

Ulluna creixent à les 10 y 25 m. de la nit. Bon temps.

MAIG.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies creixen
1 h. 10 m.

- 1 dill. s. Felip y s. Yago Apóstols.
- 2 dim. s. Atanasi, b. y dr.
- 3 dime. La Inv. de la Sta. Creu.
- 4 ditj. sta. Mónica, viuda.
- 5 div. La conversió de s. Agostí.
- 6 dis. s. Joan Evangeliste en lo martiri de la Tina.
- 7 DUM. s. Estanislau. b. y mr.
- 8 dill. L' Aparició de s. Miquél.

*Uuna nòva à la 1 y 51 m. del matí.
Bon temps.*

- 9 dim. La Traslació de s. Andreu y s. Gregori Nacianceno.
- 10 dime. s. Antonino, arqb.
- 11 ditj. s. Antimo mr.
- 12 div. s. Domingo de la C. cf.
- 13 dis. s. Pere Regalat, cf.
- 14 DUM. La Mare de Deu d' els Desamparats y s. Bonifaci, mr.
- 15 dill. s. Isidre Llaurador.
- 16 dim. s. Joan Nepomuceno, mr.

Uuna menguant à la 1 y 22 m. de la vespra. Revólt, vents.

- 17 dime. s. Pasqual Bailó, cf.
- 18 ditj. s. Venanci, mr.
- 19 div. s. Pere Celestí, p. y cf.
- 20 dis. s. Bernardi de Sena, cf.
- 21 DUM. s. Secundi, mr.
- 22 dill. sta. Rita de Casia, viuda.
- 23 dim. L' Aparició de s. Jaume.

Uuna nòva a les 3 y 24 m. de la vespra. Revólt.

- 24 dime. s. Joan Francesch Regis.
- 25 DITJ. L' Asenció del Senyor.
- 26 div. s. Felip Neri, cf. y fr.
- 27 dis. sta. María Malaena Pazzis.
- 28 DUM. s. German, b. y cf.
- 29 dill. s. Maximino, b. y cf.
- 30 dim. s. Ferrando r. d' Espanya.

Uuna creixent à les 5 y 47 m. del matí. Bón temps.

- 31 dime. sta. Petronila, v.

JUNY.

ESTE MES TÉ 30 DIES.

Los dies creixen
fins al 21, 27 m.

- 1 ditj. s. Gratiniano, mr.
- 2 div. s. Marcell y s. Erasme, b.
- 3 dis. sta. Paula, mr. y sta. Oliva.
- 4 DUM. *Pàsqua de Pentecostés.*
s. Francesch Caracciolo, fr.
- 5 dill. s. Bonifaci, b. y mr.
- 6 dim. s. Norbert, b. y cf.

Uuna plena les 12 y 36 m. de la nit. Revólt, vents.

- 7 dime. s. Robert, ab.
- 8 ditj. s. Salustiano, cf.
- 9 div. s. Feliciá, mr.
- 10 dis. sta. Margarita d' Escocia.
- 11 DUM. I. La Santísima Trinitat y s. Bernabé, Ap.
- 12 dill. s. Onofre, anacoreta.
- 13 dim. s. Antoni de Pádua, cf.
- 14 dime. s. Basili lo Magno.
- 15 DITJ. *SS. Còrpus Christi* y s. Joseph, Vito y comps. mrs.

Uuna menguant à les 3 y 13 m. del matí. Núbols.

- 16 div. s. Aureliá, b.
- 17 dis. s. Manuel y comps. mrs.
- 18 DUM. II. sta. Marina, V.
- 19 dill. sts. Gervasi y Protasi, mrs.
- 20 dim. s. Silveri, p. y mr.
- 21 dime. s. Lluís Gonçaga, cf.

Uuna nòva a les 10 y 15 m. de la nit. Calor.

- 22 ditj. s. Pauli, b. y cf.
- 23 div. Lo S. Cór de Jesus y s. Joan prevere y mr.
- 24 DIS. *Lo N. de s. Joan Batiste.*
- 25 DUM. III. Lo Patroc. s. Joseph.
- 26 dill. sts. Joan y Pau, mrs.
- 27 dim. s. Ladislau, rey.
- 28 dime. s. Lleó II, p. y cf.

Uuna creixent à les 3 y 12 m. de la vespra. Bón temps.

- 29 DITJ. s. Pere y s. Pau, Apóstols.
- 30 div. La C. de s. Pau. Apóstol.

JULIOL.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies s' acurten
1 hora.

- 1 dis. s. Cast y sta. Leonor, mrs.
- 2 DUM. IV. La Visitació de la Mare de Deu.
- 3 dill. s. Heliodor, b.
- 4 dim. Lo Beato Gaspar Bono.
- 5 dime. s. Miquel de los Sants, cf.
- 6 ditj. s. Diodor, mr.

lluna plena à les 3 y 36 m. de la vesprà. Vents, calor.

- 7 div. s. Fermí, b.
- 8 dis. sta. Isabel, reina de Portugal, viuda.
- 9 DUM. V. s. Cirili, b. y mr.
- 10 dill. Lo Miracre de s. Cristófol.
- 11 dim. s. Pio I, p. y mr.
- 12 dime. La P. Sanch de Christ.
- 13 dij. s. Anacleto, p. y mr.
- 14 div. s. Bonaventura, ob. y dr.

lluna menguant à la 1 y 54 m. de la vesprà. Núbols, calor.

- 15 dis. s. Enrich, emperador.
- 16 DUM. VI. La M. de D. del Càrme.
- 17 dill. s. Aleix, cf.
- 18 dim. s. Frederich b. y mr.
- 19 dim. s. Vicent de Paul, cf. y fr.
- 20 ditj. s. Elies, profeta.
- 21 div. sta. Práxedes, v.

lluna nóva à les 4 y 51 m. del matí. Calor.

- 22 dis. sta. Maria Malaena, penit.
- 23 DUM. VII. s. Bernat d' Alcira.
- 24 dill. sta. Cristina, v. y mr.
- 25 DIM. s. Jaume, Apóstol, patró d' Espanya y s. Cristófol, mr.
- 26 dime. sta. Aga.
- 27 ditj. s. Pantaleó, mr.
- 28 div. s. Naçari, mr.

lluna creixent a les 3 y 17 m. del matí. Variable, calor.

- 29 dis. stas. Marta y Beatric, mrs.
- 30 DUM. VIII. sts. Abdó y Senen,
- 31 dill. s. Ignaci de Loyola, fr.

AGOST.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies s' acurten
1 hora 46 ms.

- 1 dim. s. Pere ad-Víncula.
- 2 dime. La Mare de Deu d' els Angels.
- 3 ditj. L' E. del C. de s. Esteve.
- 4 div. s. Domingo de Guzman cf.
- 5 dis. La Mare de Deu de les Neus.

lluna plena à les 6 y 36 m. del matí. Revólt, vents.

- 6 DUM. IX. La T. del Senyor.
- 7 dill. s. Gayetá, fr.
- 8 dim. s. Ciriach y comps. mrs.
- 9 dime. sts. Just y Pastor mrs.
- 10 ditj. s. Llorens mr.
- 11 div. s. Tiburei y sta. Susana, v.
- 12 dis. sta. Clara, v. y fra.

lluna menguant à les 9 y 57 m de la nit. Bón temps.

- 13 DUM. X. sts. Hipólit y Casiá.
- 14 dill. s. Eusebi, prev. y cf.
- 15 DIM. L' Asunció de la Mare de Deu.
- 16 dime. s. Róch.
- 17 ditj. s. Lliberat ab.
- 18 div. sta. Clara de Monte Falcó.
- 19 dis. s. Lluís, b. de Tolosa.

lluna nóva à les 12 y 24 m. del dia. Vents sechs, calor.

- 20 DUM. XI. s. Joaquim.
- 21 dill. s. sta. Joana Francisca.
- 22 dim. s. Timoteo, mr.
- 23 dime. s. Felip Benicio cf.
- 24 ditj. s. Bertomeu, Apóstol.
- 25 div. s. Lluís, rey de Francia.
- 26 dis. s. Ceferino, p. y mr.

lluna creixent à les 6 y 16 m. de la vesprà. Calor, núbols

- 27 DUM. XII. Lo S. Cór de Maria y lo Beato Joan de Ribera.
- 28 dill. s. Agostí, b. dr. y fr.
- 29 dim. La Degollació de s. Joan.
- 30 dime. sta. Rósa de Llima.
- 31 ditj. s. Ramon Nonat, cf.

SETEMBRE.

ESTE MES TÉ 30 DIES.

Los dies s' acurten
1 hora 46 ms.

- 1 div. s. Gil, abat.
- 2 dis. s. Esteve, rey.
- 3 DUM. XIII. La M. de D. del Puig.

*Uuna plena á les 9 y 12 m. del mati.
Revólt, vents.*

- 4 dill. sta Rosalía, v.
- 5 dim. s. Llorens Justiniani.
- 6 dime. s. Eleuteri, abat.
- 7 ditj. sta. Regina, v. y mr.
- 8 DiV. Lo Naiximent de la Mare de Deu.
- 9 dis. s. Gorgoni, mr.
- 10 DUM. XIV. Lo Dulcísim Nom de María y s. Nicolau de Tolentino.
- 11 dill. sts. Proto y Jacinto, mrs.

*Uuna menguant á les 4 y 19 m. del
mati. Variable, núbols.*

- 12 dim. s. Valeriano, mr.
- 13 dime. s. Ligori, mr.
- 14 ditj. L' Exaltació de la santa Creu y la festa del s. Cáliz.
- 15 div. s. Nicomedes, mr.
- 16 dis. s. Corneli, p. y mr.
- 17 DUM. XV. Los D. de la M. de Deu.

*Uuna nóva á les 9 y 53 m. de la nit.
Revólt, plutjes.*

- 18 dill. s. Lambert, b. y mr.
- 19 dim. La M. de Deu de la Saleta.
- 20 dime. s. Eustaquí, mr.
- 21 ditj. s. Mateu, Apóstol.
- 22 div. s. Maurici, mr.
- 23 dis. sta. Tecla, v. y mr.
- 24 DUM. XVI. La Mare de Deu de la Mercé.
- 25 dill. sta. María de Cervelló.

*Uuna creixent á les 12 y 2 m. del
dia. Variable.*

- 26 dim. s. Cipriano, mr.
- 27 dime. s. Damian, mr.
- 28 ditj. s. Wencislau, mr.
- 29 div. La D. de s. Miquél de Llíria.
- 30 dis. s. Geroni, dr. y fr.

OCTOBRE.

ESTE MES TÉ 31 DIES.

Los dies s' acurten
1 hora 46 ms.

- 1 DUM. XVII. La M. de D. del Roser.
- 2 dill. Los ss. Angels Custodis.
- 3 dim. s. Candit, mr.

*Uuna plena á les 10 y 55 m. del
mati. Núbols.*

- 4 dime. s. Francesch d' Asís.
- 5 ditj. s. Froilá, b.
- 6 div. s. Brú, fr.
- 7 dis. La Mare de Deu del Remey.
- 8 DUM. XVIII. sta. Brígida, v.
- 9 dill. s. Donís Areopagita, b.
- 10 dim. s. Francesch de Borja, cf.

*Uuna menguant á les 10 y 18 m. del
mati. Plutjes.*

- 11 dime. s. Germá, b.
- 12 ditj. La Mare de Deu del Pilar.
- 13 div. s. Eduart, rey y cf.
- 14 dis. s. Calixte, p. y mr.
- 15 DUM. XIX. La Dedicació de la sta. Esgles. Matjor y sta. Teresa.
- 16 dill. sta. Máxima, v.
- 17 dim. sta. Eduvigis, duquesa de Polonia.

*Uuna nóva á les 9 y 56 m. del mati.
Plutjes ó revólt.*

- 18 dime. s. Lluch Evangeliste,
- 19 ditj. s. Pere d' Alcántara, cf.
- 20 div. s. Joan Canci, prev. y cf.
- 21 dis. sta. Ursula y las 11,000 vergens mrs.
- 22 DUM. XX. s. Lluís Beltran.
- 23 dill. s. Joan Capistria, cf.
- 24 dim. s. Rafel Arcángel.
- 25 dime. sts. Crespí y Crispiniá.

*Uuna creixent á les 7 y 15 m. del
mati, Plutjes y vents.*

- 26 ditj. s. Evarist, p. y mr.
- 27 div. s. Vicent y comps. mrs.
- 28 dis. s. Simó y s. Judes, Apóst.
- 29 DUM. XXI. s. Arcís, b. y mr.
- 30 dill. s. Victoriá, mr.
- 31 dim. s. Quintí, mr.

NOVEMBRE.

ESTE MES TÉ 30 DIES.

Los dies s' acurten
1 hora 16 ms.

1 DIME. *Tots Sants.*

lluna plena à les 11 y 29 m. de la nit. Bón temps.

2 ditj. La Conmemoració d' els Morts.

3 div. Los mártres de Zaragoza.

4 dis. s. Càrles Borromeu, b. y cf.

5 DUM. XXII. sta. Isabel, cosina de la Mare de Deu.

6 dill. s. Lleonart. ab. y cf.

7 dim. s. Florenci, b. y cf.

8 dime. s. Godofred, b.

lluna menguant à les 5 y 15 m. de la vespra, Núbols, plutjes y frets.

9 ditj. La Dedicació del Salvador en Roma.

10 div. s. Andreu Avelí, cf.

11 dis. s. Martí. b. y cf.

12 DUM. XXIII. Lo Patrocini de la Mare de Deu.

13 dill. s. Estanislau de Kostka, cf.

14 dim. s. Serapi, mr.

15 dime. s. Eugeni I, arqb.

lluna nòva à les 12 y 46 m. de la nit. Plutjes

16 ditj. s. Rufino y comps. mrs.

17 div. sta. Gertrudis la Magna, v.

18 dis. s. Màxim, b.

19 DUM. XXIV. sta. Isabel, reina,

20 dill. s. Félix de Valois, cf. y fr.

21 dim. La Presentació.

22 dime. sta. Cecília, v. y mr.

23 ditj. s. Climent, p. y mr.

24 div. s. Joan de la Creu, cf.

lluna creixent à les 4 y 35 m. del matí. Plutjós ó tormenta.

25 dis. sta. Catalina, v. y mr.

26 DUM. XXV. Los Desposoris.

27 dill. sts. Facundo y Primitiu.

28 dim. s. Gregori III, p. y cf.

29 dime. s. Saturni, mr.

30 ditj. s. Andreu, Apóstol.

DEEMBRE.

ESTE MES TÉ 34 DIES.

Los dies s' acurten
10 ms., fins al dia 22.

1 div. s. Eloy, b. y cf.

lluna plena à les 11 y 2 m. del matí. Revólt.

2 dis. sta. Bibiana, v. y mr.

3 DUM. I. Advent. s. Francesch Javier, cf.

4 dill. sta. Bárbera, v. y mr.

5 dim. s. Sàbas, ab.

6 dime. s. Nicolau de Bari.

7 ditj. s. Ambrós, b. y dr.

8 DIV. La Purísima Concepció.

lluna menguant à les 2 y 22 m. del matí. Núbols y frets.

9 dis. sta. Leocadia, v. y mr.

10 DUM. II. Advent. La Mare de Deu de Loreto.

11 dill. s. Damás, p. y cf.

12 dim. s. Nemesi, mr.

13 dime. sta. Llúcia, v. y mr.

14 ditj. s. Nicasi, b. y mr.

15 div. s. Eugeni, b. y cf.

lluna nòva à les 6 y 12 m. de la nit. Bón temps.

16 dis. s. Valentí, mr.

17 DUM. III. Advent. s. Franch de Sena.

18 dill. La Mare de Deu de la Esperança.

19 dim. sta. Fausta romana.

20 dime. s. Domingo de Silos, cf.

21 ditj. s. Tomás, Apóstol.

22 div. s. Quereimon, b. y mr.

23 dis. sta. Victòria, v. y mr.

lluna creixent à les 11 y 40 m. de la nit. Plutjes.

24 DUM. IV. Advent. sta. Tàrsila.

25 DILL. Nadal.

26 dim. s. Esteve, proto-mártir

27 dime. s. Joan, Ap. y Ev.

28 ditj. Los SS. Inocents.

29 div. s. Tomás de Cantuariense.

30 dis. La Traslació de s. Jaume.

lluna plena à les 9 y 57 m. de la nit. Plutjes ó núbols.

31 DUM. s. Silvestre, p. y cf.

REVISTA DE L' ANY PASAT.

Moltes y molt agradables nóves volguerem poder donar á los lectors de *Lo Rat-penat*, respecte als adelantaments de nostres lletres, pero, en prou sentiment de nostra banda, no son, per cert, tan grans ni tan senyalats los progresos literaris llemosins realigats en Valencia en lo transcurs de l' any qu' acaba de finir. Algo, n' obstant, s' ha fet, y ab lo mateix goig qu' un pare li conta á tot hóm los adelants y l' aplicació de llur fill en la escola; contarem nosaltres també los que los literats, poetes y artistes han portat á efecte durant los últims dotze mesos.

Com ja ho teniem anunciat, en Deembre de l'any prop pasat, l' Ateneo de Valencia celebrá solemnement lo quart centenar de l' introducció de l' impremta en nostra pàtria, col·locant per memòria una lápida en la casa, junt al Portal de Valldigna, ahon s' estampá lo primer llibre imprés en Espanya, acte á lo qual assistiren les autoritats y corporacions científiques y literaries y en lo que l' ilustre croniste En Vicent Boix, pronunciá un discurs tan inspirat y eloquent com tots los seus.

En lo certámen qu' en aquella festivitat ne feu l' Ateneo, fou premiada ab flor de plata la sentida é inspirada poesia llemosina d' En Teodor Llorente, qual asunte ne fou la Mare de Deu, y, per formarne part de lo Jurat, no pogué lo primer de nóstres lírichs, lo Sr. En Vicent W. Querol, obtar á la joya ab la sehua sublime oda titolada *Maria*, escrita en castellá y que, sens dubte, haguera mereixcut lo ser premiada.

En lo referit Ateneo, de que á la saó n' era lo Sr. Querol, dignísim President, digué un interessant discurs aquest senyor ocupantse en ell de l' importancia que pera Valencia ne té lo renaiximent de l' abandonada literatura llemosina, lo que en esta ciutat, ahon existexen molts rebordonits fills de

la mare llengua, ha influit no poch en que alguns dels tals hatjen variat de pareixer y los jovens literats qu' abans se jingaben d' els llemosinistes, s' encontren huí disposats á cumplir lo seu deurer, cultivant la nóstra parla.

Quant vingué la época de la fira de l' Alamera, l' Ajuntament ne feu la crida pera un certámen artístich y literari, al qu' es presentaren vint y tantes composicions llemosines y castellanes, de diferents autors, sét quadros d' altres tants artistes valencians, representat al ínclit conquistador En Jaume, unes quantes composicions musicals y dos estátues representant á nóstre gran poeta Ausias March.

Lo Jurat nomenat al efecte, no va tindre per convinent lo concedir lo premit oferit p' el Municipi, ab tot d' haberne algunes poesies bastant regulars, com axis mateix á les pintures, de les quals una rónegament mereixqué se li otorgara condicionalment, despres de varies accidences, y fou lo presentat per lo reputat catedrátich En Eduart Soler, á qui creem qu' encara no se li ha donat lo premit.

Tan sols ne foren atjudicats los premits regalats per la societat Liceo literari y lo qui té l' honor de fixar son nom al peu d' este escrit; lo de la primera á la poesia castellana titulada *Las Flores*, d' autor anónim, que regalá lo premit, consistent en una flor de plata, á la rifa de l' Associació de Beneficencia domiciliaria de la Mare de Deu d' els Desamparats; y lo segon, consistent en un retrato de l' immortal Cervantes, pintat per l' artiste valenciá Sr. Miralles, que li fou atjudicat á lo distinguit poeta, doctor y cirutjá de Benejama, (Alacant), En J. B. Pastor Aicart, per sa valenta poesia llemosina *Un recórt á Cervantes*, que n' era lo tema proposat, logrant per nostra part lo desig que teniem de dotar al llemosí d' una composició dedicada á lo ingenió autor d' el *Don Quixot*, á qui casi totes les llengües del mon li han tributat alabances, y á qui la llemosina, sobre déureli á Cervantes grans elotjis, no lin habia en cambi tributat encara.

També li fou premiada al acreditat escultor Sr. Santigosa la estátua d' Ausias March, y no tenim present ara si foren dos les peses de música premiades, una d' elles del Sr. Mar-

tinez Imhert y l' altra de lo Sr. Bacarri. Los poetes ne foren los qu' ixqueren pitjor lliurats.

No es este lo millor precedent pera lo bon éxit de los certámens succesius ; allá vorem l' any vinent lo que pasa.

*
* *

Nos habem proposat portarne á cap lo renaiximent de les lletres llemosines , y , per mes que siguen curtes les nostres forces, no tenim que deixar pera conseguirho pedra per tocar com á vegaes solem dirne.

A aquest objecte , teniem pensat , si be pera mes abant , lo establir en Valencia un centre ahon se concentraren tots los disgregats elements literaris llemosins , y vorer si , per este medi , se logra donarli tot l' impuls qu' es necessita pera ixiarne en sol en esta dificultosa pero lloable empresa.

Aixís ho manifestárem á molts de nostres amichs, y entre los qual lo Sr. Carreras , creguent qu' aquest pensament debia ser realicat quant en ants, ho anunciá en lo «Diario de Valencia» , y copiantho tots los demés de la població y alguns de Catalunya, s' ocuparen aquells dies ventajosament de la idea.

Los fills de la Mórta viva, qu' este será lo nom que l' Academia de lletres llemosines ha de dur , podrá ab l' esforç de tots los aymadors de nóstres glories , eixecarne lo pendó de la nóva crehuada fins lo punt qu' en lo dia li correspón per dret ocuparne. D' ella , ab l' activa cooperació d'els intellitjens, podrá ixiarne una bona gramática llemosino-valenciana , que tan utilosa pot sernos ; una Ortografía , millor que lo breu ensaig que tenim á punt donar al públich ; podriem també empendrer lo perfeccionament de lo Diccionari de lo Sr. En Joseph Escrig , que tant podia millorarse ; podriem anar estudiant les reformes hui compatibles en l' estat de nostra llengua ; podriem publicarne un periódich per de promte, y tal volta , mes enllá , la «Biblioteca llemosina», compósta de les principals obres llemosines , antigues y modernes , que tenim grans desitjos de donar á la estampa. Altra de les cóses que podriem durne á cap per medi de l' Academia , serien los

Jochs florals, los quals celebraria ab tot l'aparament qu' en l'antigor sels donaba, y que tant han cridat l'atenció de tota Espanya, en los últims anys qu' en Barcelona es verifiquen.

Tot asó conseguirem, probablement, lo dia que s'establirà l'Academia; y pera lo qual, contant ab l'important cooperació d'els mes distinguits literats qu' escriuen en lo llenguatge de nostres antepasats, entr'ells, en primer lloch los eminents cronistes de Catalunya y Valencia; En Víctor Balaguer y En Vicent Boix respectivament, que nos la oferiren, estant preparantse los treballs preliminars.

Pera la cobetjada apertura de *Los fills de la morta viva*, s'estan escribint un discurs inaugural titulat: *Excel·lencies de la llengua llemosina*, y un projecte d'Estatuts, que tindrem l'honor de sometre a la discussió y aprobació de los senyors de la comisió que pera l'objecte nomene l'Academia.

Prenguénho los valencians ab lo calor que prenen altren empreses menys glorioses que aquesta, y vorán com *pel fil traurém lo capdell*, y no quedarà tot en fum de botjes.

★
★ ★

En Catalunya seguix lo moviment literari llemosí sa marxa triomfal, y cascun dia apareixen nóves é importants publicacions, enriquintse mes y mes, d'aqueix modo, lo tresor qu' encara los valencians no hi corren á cercarne, quant tant els interessa.

Barcelona, fel guardadora de llurs costums, celebrá lo primer dumentje de Maig los Jochs florals, en qu' obtingueren premit ab les composicions qu' atjunt s'anoten, los senyors següents: En Frederich Soler, *La cançó dels anells*, ab la flor natural.—En J. Reventós, *Fantasia*, ab lo primer accésit.—En E. Coca, *De sol á sol*, ab lo segon accésit.—En Frederich Soler, *Los companys de Sartori*, ab la englantina d'or, y les dos titolades *Sibila* y *Lo mantell de la Reyna*, ab lo primer y segon accésits, del mateix Sr. Soler.—En A. de Pagés, *Reculliment*, ab lo primer accésit.—En J. Torres, *Amor*, ab lo segon accésit.—En J. Riera, *Déu narracions*, premi dels editors de *La Renaxensa*.—Na María de Bell-lloch, *Narracions y lle-*

gendas , ab un accéssit.—En F. Soler , *La batalla d' Ilerda* , ab lo premi de la *Diputació de Lleyda*.—En A. Guimerá , *Indíbil y Mandoni* , ab l' accéssit.—En J. B. Ferrer , *L' hereu* , ab lo premi de la *Diputació de Girona*.—En J. Riera , *Girona immortal en 1285* , ab l' accéssit.—En F. Soler , *La bandera de Santa Eulària* , ab lo premi de *Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona*.—En E. Vidal , *un quadre* , ab lo premi de *La jove Catalunya*.—En J. Riera , *L'avi* , ab l' accéssit.—Y lo mateix Sr. Riera , *Nostre temps* , ab l' accéssit al premi de *La misteriosa*.

Per lo vist , los héroes de la festa ne foren l' any pasat los senyors En Frederich Soler y En J. Riera , dels quals lo primer mereixqué cinch premis y lo segon quatre. ¿Quánt podrem en Valencia premiarne, celebrant en deguda forma los Jochs florals, á los verdaders ingénis qu' en vostra parla canten? Deu vullga que siga promte.

En Montpeller la *Societat de l' estudi de les llengües romanes* , obrí un concurs al que foren invitades totes les llengues neo-llatines , y en lo que foren premiats los poetas catalans senyors Matheu , Perozzini , Martí y Folguera , Cabanyes y Tarongi.

En Forcalquier (Provença) y en Lleyda també, s' han celebrat certamens enguany pasat; en lo primer ne fou premiat En F. Matheu. De lo segon res saben encara.

S'han publicat últimament en lo Principat, entre altres obres de mérit : uns *Estudios sobre la lengua catalana* , escrits en castellá , per En M. Milá ; *Lo llibre del cór* , d' En F. P. Briz ; *Avant* , d' En Apeles Mestres ; *Fullas secas* , d' En Simó Alsina ; *Lo Rondallayre* , (3.ª série) , d' En F. Maspons ; *Cansons alegres* , d' un fadri festejador ; *Guspiras* , d' En F. de la Saleta ; *Espigas y Rosellas* , d' En F. Comerma y los volums de los Jochs florals d' ara farà dos anys y d' enguany pasat.

També següeixen publicantse en Barcelona los il·lustrats periódichs *La Renaxensa* , *La llar* , qu' habia desaparegut ; *La bandera catalana* , qu' estava suspesa per algun temps ; *La llumana* , que los ayments de nostra llengua publiquen en New-York , y la preciosa *Revista Balear* , qu' ab tanta intel·ligencia publiquen los seus redactors en Palma de Mallorca.

Están apunt de donarse á llum *La roja*, aplech de qüentos, rondalles y noveles, d' En F. P. Briz; lo *Llibre de maravelles*, del famós Ramon Lull, y lo *Tractat de consolació*, de Boeci, los qual formarán part de la *Biblioteca catalana* que publica En G. Rosselló.

Lo *Calendari catalá* pera l' any 1876, s' ha publicat, cumplint enguany lo dotse de sa publicació, y en les sehues planes se lligen treballs apreciabilisims de molts reputats escriptors y poetes. No podem, puix, menys de donarli la enhorabóna al Sr. Pelay Briz, qu' ab tant d' acért lo diritjix.

A propósit del *Calendari catalá*; en éll, per encárrech del Sr. Briz, En Antóni Careta y Vidal, al ferne menció de l' establiment en Valencia de l' Académia de lletres llemosines *Los fillls de la mórtta viva*, que per equivocació dona ja com establida, quant encara está en proyecte, se queixa de qu' els valencians dónem á nóstra llengua lo nóm de *llemosina*, dient per asó, que «llengua *llemosina* no vól dir mes que llengua parlada en Limoges (França), y que no es, ni estat, ni será may la llengua *catalana* que 's parla aquí (Barcelona), y mes ó menys adulterada, en Valencia y en Mallórca.»

Sense perjuhí de contestarli al Sr. Careta y Vidal mes estensament, ja qu' así no podem ferho per falt de llóch, sós li dirém, que pera no donar motiu á rivalitats entre los póbles que parlen nóstra llengua, sempre hem cregut lo mes convenient l' aplicació de lo calificatiu *llemosina* á les diferents rames que, despreses de l' antich árbre naixcut en la provençal Limoges, varen arrailar en Catalunya, Valencia y les illes Balears. Este es lo nóstre pensament, y nos pareix que res te de particular que, aixina com la llengua qu' es parla en tota Espanya se nomena *castellana*, per qu' en *Castella* va naixer, la que parlem hui en la patria *llemosina*, com lo Sr. Balaguer l' anomena, ó siga Catalunya, Valencia y Mallorca, prenent lo nóm d' ahon tingué lo bresol, se denomine *llemosina*, á imitació de lo qu' els espayóls ham fet en la *castellana*.

¿Es asó, com diu lo Sr. Careta, esperit de rebetlia á son oritjen? ¿Es asó renegar del nóm payral? De ninguna manera.

No debem pasar per alt, sense dirne algo respécte lo gran

pas que lo ilustre *Mestre en Gay* saber, En Victor Balaguer, acaba de donar ab lo notable discurs que pera sa entrada en l' Académia de la História, de Madrit, ha fet sobre la moderna renaixensa de la literatura catalana. Entre les moltes y estimables nótes que l' acompanyen, ja una numerosa llista de casi tots los escriptors llemosins de l' época.

Contestá lo discurs del nóu académich lo Sr. Amador de los Rios, y ho feu ab un altre parlament digne, baix tots concéptes, del célebre autor de l' *História de la literatura espanyola*.

Lo discurs del Sr. Balaguer ha influït moltíssim en les académies y centres literaris de la córt, pera que miren d' altre módo millor que fins ara lo moviment literari iniciat en Catalunya, y es este altre d' els molts y poderosos impulsos que nostras lletres n' han rebut de lo entusiasta catalaniste En Víctor Balaguer. ¡Benhatja *Lo trovador de Monserrat*!

En Valencia, sens dubte per mancarne los elements material necesaris, ja que los literats no troben así ningun editor que done publicitat á ses óbres, enguany pasat ni tan sóls un llibre llemosí ó al manco de cóses de nóstra térra, s' ha donat à la estampa. ¡Sensible es, per cért, lo que passa!

Teniem anunciada la segon edició de lo *Niu d' abelles* y l' *Ensaig d' ortografia valenciana*, que deu ferne lo editor En Pasqual Aguilar, y per les rahons amunt manifestades, no ha pogut ser encara.

Ab tot y asó, se prepara además d' estes, la publicació, que farà lo editor En Francesch Aguilar, de les *Obres festives* del Pare Mulet, que lo qui firma n' ha col·leccionat ab l' única biografia que fins ara es coneix de l' autor; la d' una *Guia urbana de Valencia*, escrita en castellá y dedicada per son autor lo Sr. Marqués de Cruilles, á la Societat d' Amichs del País, la qual constará de dos grósos volúms y contindrà moltes noticies nóves de nóstra ciutat; la de lo llibret titolat *Picaronas y Alcahuetes*, que sobre 'l bordell de Valencia ha escrit y te ja en premsa En Manuel Carboneres; l' *História del perio-*

disme valenciá, que nóstre estimat amich En Lluís Tramoyeres está acabantne d' escriurer ab gran cópia de curioses notícies, y altres que, si bé no están escrites en nóstra parla, s' ocupen de cóses de la térra.

Del teatre llemosino-valenciá, póca cósa tenin que dirne. Escepte alguns d' els graciosos joguets d' En E. Escalante, res de bó s' ha fet aquest any. Ronegament s' ha estrenát una comédia bilingüe ab lo títol de *No sempre la capa tapa*, del Sr. Balader, lo Breton, si es vól, ja que de lo En Ramon de la Creu valenciá se califica á En Eduart Escalante, y l' únich autor valenciá que ne dú lo nóstre teatre pel camí que li pertany, y qu' en justicia li valgué á son autor una corona y molts picaments de mans. ¡Siga en hóra bóna!

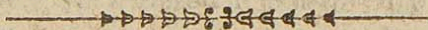
Lo distinguit col·lector de lo teatre espanyol En Joseph María Móles, ha inaugurat últimament en Madrit la sehua preciosa «Biblioteca dramática,» qu' á la sehua mórt li deixa á Valencia, y ha fet col·locar ademés en l' hospital de la Verge de Montserrat de Madrit una lápida, en la que se perpetua la memória de lo insigne poeta dramátich valenciá En Guillem de Castro, que morí en aquella santa maysó. Valencia conservarà sempre un bón recórt d' agraïment al Sr. Móles, á qui li deu lo tindrer la millor biblioteca dramática del mon.

En lo any finit han baixat al sepolcre, ab sentiment de tots, lo reputat poeta y col·laborador de *Lo Rat-penat* En Enrich Escrig y Gonçaleç y lo acreditat pintor Sr. Benso, mórts lo primer en Barcelona y lo segon en Madrit, y lo jóve En Faust Agost, qu' ab tan goig començaba á cultivar la literatura patria, y que morí en Burriana, d' ahon era fill.

¡Deu qu' els tinga en mig lo céll!

C. LLOMBART.

LO PALLETER.

ALÇAMENT DE VALENCIA EN 1808.

ROMANÇ HISTÓRICH.

«Y el estandarte pátrio levantando,
Despierte á todos de tan torpe sueño.»

QUINTANA.

«Guadalquivir guerrero
Blandiendo airado la nudosa lanza,
Corre gritando al mar: ¡Guerra, venganza!»

GALLEGO.

I.

¡Any huit!..... ¡quí tingués la ploma
De Jacme Ròig ó Ausias March,
Pa cantar dònchs la epopèya
Que ab lo teu Marc començá!

Si dels arbres d'Aranjuez
Puguésen leurs tronchs parlar,
De Huisa y Nèlo dirien.....

—«Sènto, avant..... avant..... avant.»

«Melisèndra y Don Gaiféros
Ja per Deu foren jugats;
Fes lo que diu Ginesillo:

«*Muchacho*, á la Història, al grà.»

—«Sí, te rahó Pasamonte;
Música, y á començar.

Pos senyor, diu qu' era un rey.....»

—«Sènto, á la Història». —Ja va.

Espanya fense ganyir,
Pitior que animals tratats

Sons fills y tota en Bayona
Nòustra familia Real;

Com si fos al *Quita-y-Pon*
Mamprenguèren á jugar.
L'ú tiraba la corona
D'esta nació desgraciá;

L'altre l'ampobaba al vòl
Y la clavaba en son cap;
Tan prest se dien traidors
Com s'abraçaben plorant.....

Era alló un mar de llacèries,
Pare, mare, fills, cunyat.....
Pòrtantnòns com gitans pòrten
Mátjos y áses á esquilar.

Napoleon, qu'eixe duya
Baralla y tábes en má
Com á mestre dels fullers,
Li digué «jas, Pepe, jas»:

Y de la valent Espanya
Va fer rey á son germá:
Als hòmens enviá á escola,
A les dònesh á filar;

Feu á tròços nòustres lleys,
Les Indies, lo Portugal,
Y formá un reine d'Etrúria
Pa leurs inglesos jafar.

Mes no contá si podiem
Del sòmi un jorn despertar,
Y un crit com feu Sen Cristòfol
«¡Afòra, jueus!» cridar.

Hiá temps s'óuhia un rum-rum,
Y s'aguardaba un esclat,
Y lo esclat fònc en Madrit
En lo dia Dos de Maig.

Perque pòt tenirse, sí,
L'aigua queta y remansá;
Pero cuant al tall aplega.....

¡Ay del que's pòsa davant!
Y lo tall d'Espanya fònch
Nòustra Religió Sagra,
Nòustres lleys, la independència,
Que vullgué el francès tocar.

II.

Valencia, la mehua patria,
Lo breçól d'hòmens tan grans,
¿Será sòls espectadora
De lo crit que s'ha donat?
¿Quín error!..... No hiá Valencia,
Tota Espanya en pes s'alça,
Que'l èco de «¡Daoiz!..... ¡Velarde!.....»
Al mon va á fer tremolar.

Y l'inglés Pitt li digué
Al embaixador allá,
Nòustron Don Ricardo d'Alava:
«¡Ja Bonapart ha acabat!»

Per ço hiá autors que huí opinen,
Hòmes sábis, molt formals,
Que'l Dos de Maig de Madrid
Sap mes á Pitt que á Murat.

Valencia, pos, lleal sempre,
Preferí davant anar:
Oixcau lo fet, porque's còsa
Digna per cèrt de cantar

Ab la llengua llemosina,
Dolça com lo maçapá
Y gallarda com ninguna
(Cervantes ho ha declarat).

Y es millor cānten açò
Leurs llauradors en sos camps,
Y els forners pa no dormirse,
Qu'eixos bárbaros romanç
Del guapo Baltasaret,

De Santa-Cruz , dels germans
Muxíques ó Gallineta
Al portarlos á pentjar,
Que al aplegar á les Cébes
Dien á leurs ausiliants,
Y ja morien contents:
«Pare, ¿me farán romanç?»

III.

En la plaça de les Pánses,
Pegádes al Consulat,
Hiá una porció de tauletes
Ahon vénen fèrro, poals,
Corréges, bólses, hevilles,
Agúlles, martells, didals,
Estampes, pintures, llibres,
Que huí en dia encara están;
Y per completar la meçcla
D'esta açència ó ansisam,
Per dos dinés la *Gaceta*
Llegien de cap á cap.
Allí tot lo mon callaba;
Mes en cuant se va aplegar
Al decret que nomenaba
Regent d'Espanya á Murat,
Gran duch de Bèrg , á qui 'l pòble
Li dia *Vèrt y Morat*,
No fa tan gran explosió
Una mina reventá
Com fóren del pòble els crits,
Y els papers va desgarrar;
Y llavòrs VICÉNT DOMENECH,
Palleter molt afamat,
Tirá la sárria y palletes,
Dalt de una taula pujant,
Y ab llengua patria digué

Lo que la Història ha contat:

«Jo, un pòbre Palleter,
A Napoleon lo gran
Emperador dels francesos,
Y á tots leurs traidors malvats,
«Declare la guèrra á mòrt;
¡Que la Religió Sagrá
Vixca per sempre; y á Espanya
Y al rey anem á salvar!»

Digué; y despós desrollántse
Del còs la faixa apretá,
Qu'era ròtja, la feu tròços,
Y lo tròç matjor nuá

A una canya com bandera
D'esta valenta cruçá,
Lo demés pa escarapèles
Pos ja eren tots militars;

Y Juanet lo torero,
Prádes sucrer del Mercat,
Peret lo chocolatero,
Lo Pare Rico, els Bertrans,

Y Ponçonya, palleter
(Curro, tòrt, pati'stevat,
Y mes lleig que lo diable
Del Socós, chato, ratat),

Pepe Real el fuster,
Franco del carrer de Cuart,
Nèlo Condesa..... y mils d'hòmens
Caminen fins al Real,

Be així com feu Vinatea
Cuant los Furs veu destroçar:

Vèra manifestació
No com les que hara se fan,
Convocádes per cartells
Y cridades lo dia avans:
No es lográ res; ni la Audiència
Ni el Capitá general

S'atreveixen á tal còsa,
Pos de Madrit davallant
Un eixèrcit de francesos
Lo tumulto acallarán.

«¿Qué 's un eixèrcit? ¡Ni cent
Guanyarán als valencians!»
Diu Domenech enfurit
Ab la bandera en la má,
Grenyut com leurs de les Ròques,
Y ab lo sí despitralat:
«¡Vinguen armes!.... ¡Vinguen armes!....
¡Guèrra als vils! ¡Guèrra als malvats!»

Y á este nòu Guillem Sorolla
(Pòbre palleter pelat),
No sòls lo següeix lo pòble,
Lo comèrç, leurs hòmens grans,
Sino perlats, caballers,
Y en masa el velluteram.

«¡Guèrra!» dihuen, una Junta
Soberana proclamant,
«Y que al cònsul Pedro Tupper
Se li donen facultats
Pa fer pau ab los inglesos,
Renyits desde Trafalgar.»

Y en mitj d'aquest entusiasme,
¿Cóm no's comet un desmá?
¡Trists leurs hagué! mes la lley
Molt pronte torná á imperar.

Al conde de Cervelló
Nomenáren general,
Y el lábaro de Domenech
En banderes se mudá

Del Sant Cristo, Sen Jusep,
Sen Vicent nòustron paisá,
Y la quarta la Patrona
Y Mare dels Mamparats,
A qui li posáren faixa

De Capità general.

No es entusiasme, deliri

O locura, es molt mes gran.

«¿Quí podrà contra estos cuatro?

¿Quí al batallar nous podrà?

Haurá pèrdues y llágrimes;

Mes triunfar, jamay, jamay.»

Domenech se feu ouhir

En tots leurs pòbles regats

Per les aigües del riu Túria,

Partit en les cequies grans

De Moncada, de Rascanya,

De Mislata y Faytanar,

De Fabara, de Mestalla,

De Manises y de Cuart,

A éll lo següeixen leurs pòbles

Masamagrell, Albalat,

Fòyos, Meliana, Tabèrnes,

Albuixech, Masalfasar,

Puig, Masanasa, Alboraya,

Picanya, Alfara, Alacuás,

Muséros, Rafèl-Bunyòl,

Sedaví, Benicalap,

Almàcera, Rocafòrt,

Benimamet, Moratall,

Catarroja, Girivella,

Puçòl, Carpesa, Alfafar,

Benatúser, Burjasòt,

Benimaclet, Campanar,

Marjalenes, Pòbles-Nòus,

Ruzafa, Aldaya, Patraix.....

Tot lo reine, en fi, está en armes,

Tot lo reine ja es soldat,

Cambiant les ferramentes

Ab instruments de matar.

Lo Palleter no sabia

Ni la O de Sen Juan,

Y açò , y Pílar Cervelló
Quel paper se va mentjar
Que anaba á eixir pa Madrit,
Evitá desditjes grans.
¡Quí pot contra tot un pòble
Decidit , valent , armat!.....
Éll vencé en lo mes de Juny
A Moncey lo Mariscal,
Y éll dels soldats d' Austerlitz
Triunfá en lo portal de Cuart
Ab l'ausili de María
La Mare dels Mamparats,
Que aquell general «*No impòrta*»
Es lo millor general.
Ço es la Història verdadera
De cuant Valencia s'alçá.
Lo Palleter fòrch lo gef
Que lo pòble se doná,
Y en la cruçá dels valents
Éll fòrch Pere lo Ermitá:
Valencia als aragonesos,
Andaluços , catalans,
Lo eixemple doná tantost;
Y si Astúries fòrch allá
Bresòl de fé é independència,
Fòrch hara lo Rat-Penat.

JOSEP DE ORGA.

EN VÍCTOR BALAGUER.

(APUNTS BIOGRÁFICS.)

Ningú, per cert, desde qu' allà per l' any 1833 lo immortal autor de la oda *A la Patria*, En Carles Bonaventura Aribau, eixecà del fons de lo seu còr lo entusiasta crit de despertament á lo dormit esperit del pòble de Catalunya, ningú, repetim altra vegada, ha treballat ab mes constancia y ab mes inquebrantable fé, axís en lo seu idol-latrat país com en les terres estranjerres per ahon ha pasat, en lo llibre, en lo periódich, en lo teatre, en la càtedra, en la tribuna, en la emigració egualment qu' en les altes esferes gubernamentals, que lo popular cantor de les glòries catalanes, En Víctor Balaguer, pera durne lo renaiximent de nòstra literatura al ventatjós estat en que huí es tróba; ningú, per tant, mereix ocuparne lo primer llóch en la modesta galeria de biografies, que de tots los mes notables hòmens que ab llurs treballs literaris han contribuít ó contribuixen á la moderna restauració de nòstres lletres,ensem estamparne, si Deu vól, en les planes de *Lo Rat-penat*.

Comensemne, puix, per lo il-lustre autor de la *Història de Catalunya*, y cumplorem en lo gratisim deurer que nos hem imposat, encara que no tan bé com nosaltres volguerem, de lo millor módo qu' ens siga dable.

Lo Trovador de Montserrat, de quí, per ser tan estensa y abundant en aconceiximents notables, no podrem referirne ab tota la detenció qu' es mereix la fecundísima història, naixqué en la ciutat de Barcelona lo dia 11 de Deembre de 1824, y ab molt profit estudiá en la sehua Universitat la carrera de lleys.

Molt jóve encara, als catorce anys, época en qu' estava en boga en Espanya lo romanticisme, escrigué un drama d' aquest género, titolat *Pepino el Jorobado* ó *El Hijo de Carlo-Magno*, qu' es representá ab aplauso y que s' imprimí baix la firma de un jóven catalan, lo qual doná ja á coneixer lo geni poétich de En Balaguer.

En 1843, quant apenes contaba dénau anys , doná al Teatre Nou de Barcelona un altre drama en vers castellá , titolat *D. Enrique el Dadivoso, ó tercera parte del Zapatero y el Rey*, de Zorrilla, que li valgué la honra de ser coronat en la escena.

Després seguí conquestantne sa brillant reputació d' autor dramátich en les óbres que succesivament compongué y doná á la escena, d' entre les quals citarém , per ser les que huí en lo dia encara se representen ab bón éxit , lo *Juan de Padilla*, *Julietta y Romeo*, *Una actriz improvisada*, y sobre tots lo *D. Juan de Serrallonga* y lo *Ausias March*, llurs dos mes notables óbres teatrals , de les quals la primera li valgué una completa ovació , y l' haberse fet tant popular en tota Catalunya , que no ja teatre gran ni giquet, ahon en época determinada cascun any no 's represente, ab gran cullita d' aplausos.

Té també escrites pera lo teatre y representades totes ab bón resultat: *Bandera contra bandera* , *Al toque de oracion* , *Un corazon de mujer*, *Vifredo el Velloso* y *Yaqoub el sarraceno*, oritjinal d' Aleixandre Dumas , y traduhit en vers per lo poeta catalá.

Fins así hem fet tan sóls menció de los treballs dramátichs d' En Balaguer que , com los lectors hauran notat , tots ells son en llengua castellana , lo qual no vól dir res pera qu' en sa matjoria hatjen segut , lo mateix que los no dramátichs castellans , los mes apropósit pera lograrne realisar lo seu patriótich pensament, propagant per tot lo Principat son ardent amor á les cóses de nóstre país.

Entre les numerosas óbres no dramátiques qu' ha donat á llum en diverses ocasions , se conten les titolades: *Bellezas de la historia de Cataluña*, lliçons qu' esplicá en la sehua cátedra, y que s' emprentaren á cóstes de l' Atjuntament ; *Crónica de Montserrate* , que fou traduhida al alemany y al francés ; *Crónica de Manresa* ; *de Cardona* , també publicada en França ; *la de Gerona* ; *la de San Miguel de Fay* ; y ademés tenia oferit donar á llum *la de Tarragona*.—*Primavera del último trovador catalan* , llegendes y balades mes notables de Catalunya.—*Flores del alma*, col·lecció de poesies.—*Dias de sol*.—*Historia de amores*, dos tomos de poesies.—*Entre col y col lechuga*, álbun

de viatge.—*Junto al hogar*.—*La lluvia de Mayo*. Dos óbres en prósa bastant llargues, qu' es publicaren en 1853; la primera cónsta de tres tomos y la segon de dos.—*Los frailes y sus conventos*, en 1851, dos tomos grósos, d' els que s' han fet tres edicions.—*Cuentos de mi tierra*.—*Estudios políticos*.—*Recuerdos de viaje por Cataluña, Francia, Bélgica y Prusia*.—*La elocuencia al alcance de todos*, conferencies de literatura, publicades en Barcelona en 1851.—*Cuatro perlas de un collar*, història tradicional y artística de los célebres monestirs catalans de Santa María de Ripollés, Santa María de Poblet, Santa Irene y Santa Cucufates del Vallés, publicada en Barcelona en 1858.

Periodiste distinguit En Víctor Balaguer, desde que sent estudiant encara, fou lo principal d' els redactors d' un periódich titolat *El Hongo*, qu' els estudiants en aquella época de moviment estudiantil publicaben, fins á lo dia de hui, ha dirigit en divérses ocasions molts periódichs, uns literaris y altres polítichs, éstos sempre ab tendéncies lliberals y aquells ab lo seu constant pensament de dur á cap la restauració de nóstra oblidada literatura, sempre animat del mes pur entusiasme per les cóses de sa patria, entre quals publicacions recordem *La Lira*, *El Genio*, *La Corona de Aragon*, *La Montaña de Montserrat*; y *El Conceller*, lo *Diari de Barcelona* y *El Telégrafo*, d' els qual fou ú d' els mes actius redactors.

Traduhí, además d' una infinitat d' óbres dramátiques franceses é italianes, moltes novéles de Dumas, Hugo, Sand, Soulié, Feval, Karr, Lamartine y altres escriptors estrangers de primer ordre.

Posteriorment lo Sr. Balaguer ha donat á la estampa varies óbres oritjinals, polítiques y literaries, qu' han mereixcut los mes llansangers elotjis de la premsa, de les quals, pera abreviar, tan sóls senyalarem les titolades: *Amor á la patria*, *Guia de Montserrat*, *Guia de los ferro-carriles de Calaluña*, *Las calles de Barcelona*, que pót considerarse com lo complement de la sehua magnífica *Histora de Cataluña*, *Esperanças y Recorts*, aplech de poesies catalanes que cridá l' atenció pública per lo notable prólech que la precedix; la preciosa col·lecció de *Poesies completes*, de que l' any pasat s' ocuparem en Lo

Rat-penat, y altres mes que ja hi seria enujós numerarne.

Quant ab lo títol modést de *Bellezas de la historia de Cataluña* desempenyá en la Societat filarmónica y literaria de Barcelona una cátedra d' història del seu país, llavors prou desconeguda y descuidada, l' Atjuntament, comprenent l' inestimable servici que li feu á sa patria, li concedí al Sr. Balaguer la plaça honorífica de *Croniste de Barcelona*.

La sehua primera poesia catalana, qu' en 1857 va donar á coneixer en *El Concel er*, fou la tan celebrada oda *A la Verge de Montserrat*.

En 1859, quant se tractá de restablrne los Jochs Florals pera estímulo de la literatura catalana, fou ú d' els sét poetes nomenats per l' Atjuntament com jutjes d' aquell certámen y mantenedors d' aquella institució. Segons lo reglament d' els Jochs Florals, lo poeta que guanya tres primers prémit, ó siga tres flórs, es nomenat *Mestre en gay saber*, expedíntseli lo títol com á tal. Aquest títol lo alcançá En Víctor Balaguer en 1861, sent, per tant, lo primer *Mestre en gay saber* qu' ha tengut en este segle Catalunya.

Además d' els prémit de reglament guanyats en los certámens de Barcelona, guanyá també la flor de ór en los Jochs Florals celebrats en 1861 en Valencia, ab sa oda *Ausias March*.

Llavoras fou quant doná á la estampa la col·lecció de poesies catalanes qu' ab lo títol de *Lo Trovador de Montserrat* tenia compóstes

Lo senyor Balaguer, mes que per les moltes óbres castellanes que ne pórtia escrites, gotja de tanta popularitat en Catalunya, per lo gran impuls que l' ha donat á la literatura catalana, puix en l' actualitat, degut á la sehua iniciativa en sa matjor part, n' hi hau poetes y prosistes catalans y una premsa periódica catalana. Huí s' escrihuen en llengua catalana històries, poesies, noveles, drames, comédies, artículos y periódichs catalans. Per aixó principalment los catalans n' idol·latren en lo Sr. Balaguer, y en totes parts li demóstran son respécte y son reconeiximent honrantlo de mil maneres.

Dos son les óbres polítiques sehues qu' en diferentes épques foren prohibides oficialment: *La libertad constitucional*,

que mes abant pogué publicar-se , y llurs *Eridanias* , ó cants d' Italia, que publicaba en Barcelona de tornada ja de desempenyar la comisió que com corresponsal del periódich *El Telégrafo* pera resenyar los fets militars ó polítichs de la campanya mampresa per Víctor Manuel y Napoleó III contra l' Austria y en favor de l' independéncia y unitat italianes se li donara , y d' els que habentse anunciat una col·lecció de trenta cants, sóls s' en pogueren publicar dotce ó tretce mutilats per la censura.

Termenada inesperadament aquella guérre ab la batalla de Sudowa y cesió del Veneto á Italia, y quant lo Sr. Balaguer se disposaba á retornar á Espanya , los aconteiximents polítichs y lo cámbi de gobiern, feren que foren disóltes les diputacions provincials y atjuntaments que llavoras funcionaben, y tenint en conte que per llur significació política se li tancaben les pórtas de sa patria , resolgué seguirne viatjant algun temps per Italia, Suïça, Bèlgica, Alemanya y França, fixanse després en l' Avinyó , capital de lo departament de Vaucluse , ahon rebé la mes brillant y espléndida acullida per part de los poetes provençals , qu' el distinguiren y obsequiaren d' una manera extraordinaria.

Mistral, lo virgili d' aquest segle, segons l' han apellat Victor Hugo y Lamartine, lo gran Mistral , l' autor de *Mireyo*, qu' es la Provença legendaria, y de lo *Calendau*, la Provença pastoril; Roumieux, lo festiu trovador , lo dolç *felibre*; Bonaparte Wysé, lo cosí de Napoleó III, irlandés de naiximent y celebrat autor de les poesíes provençals titolades *Li parpaioun blu* (Les papallones blaves); Meyer, lo sávi filólech de París; Zorrilla, lo nóstre gran poeta nacional; Nuñez de Arce, huí lo primer de los publicistes espanyóls; Ruiz Aguilera, lo inspirat cantor de la patria, y quants poetes de Catalunya, Valencia y Mallorca ne polsen l' arpa de los Jordi y de los García, n' han aplaudit á En Balaguer ab frenétich entusiasme , y l' han celebrat ab aqueix purísim goig ab que s' abmira lo verdader talent.

«Víctor Balaguer, diu un distinguit escriptor estranger parlant d' algunes de les sehues óbres traduhides al alemany y al francés, es tot éll còr. Com á poeta ne té una força d' ex-

presió y una valentía de idea y de forma qu' admira; com á orador n' es fogós, sent la sehua la verdadera oratória de lo tribuno. Fatcina y arrebat. Sa eloquência n' es en éll com l' aigua en la font de Vancluse; brolla naturalment, sens esfórc, copiosa y abundant, sense saberse cóm ni d' ahón ne vé.»

La vida política d' En Balaguer n' es la del hóme modést, honrat y consequent; afiliat al partit progresiste desde llurs primers anys, ab éll n' ha anat lo mateix al Capitóli qu' á la roca Tarpeya.

Pera estimarne en tot lo seu valor les excel·lents condicions que l' adornen, baste dirlos á nóstres lectors, que perteneixent á moltes distinguidísimes corporacions del regne y estrangeres, may n' ha brillat en lo trau de llur frach ninguna creu, ni en jamay n' ha vixcut de lo presupóst de l' Estat. Tot s' ho deu exclusivament á sí mateix, puix sempre ha vixcut de lo producte de les sehues óbres.

Varios son los importantísimos cárrechs literaris y polítichs que, ab honra sehua y de sa patria, te desempenyats, y que per donar rematament á aquest mal fet treball, ni sixquera podem así mencionarne.

Després d' haber alcançat les mes grans y mereixcudes distincions á que los seus talents y los alts servicis que té prestats á la sehua patria y á la nació espanyóla en general l' han fet acreedor; després d' haber desempenyat diferents vegades, ab universal aplauso, los cárrechs de diputat á Córts, y últimament en lo gobiern los ministéris de Foment y de Ultramar, enguany pasat, al ferse la sehua solemne recepció en l' Académia de la História, acaba de afegir un' altra lloabilíssima próba de carinyo á les moltes que li té donades á sa patria, fent versar lo seu magnífich discurs, sobre lo modérn renaiximent de la literatura catalana.

La premsa de Madrit y de provincies ha fet en aquésta ocasió justícia al mérit del nou académich En Víctor Balaguer, á quí la posteritat, sens dubte, li reservará lo llóch qu' entre nóstres primeres glóries contemporánees li pertóca.

CONSTANTÍ LLOMBART.

¿AHONT?

Cercant vaig per la terra la pau tant cobejada,
No vull lo jou d' un déspota, me 'n vaig á altra encontrada
Hont llu explendent, sens boyra, lo sol de llibertat.
Mes la nació vehina ja hi vola en só de guerra.....
Reculo. Puig que l'hóme romeu es en la terra,
Cerquem lo lloch sagrat.

M' han dit qu' en terras llunyas un poble fart de viure
Baix lo govern d' un hóme , va declararse lliure,
Y ferm, ple de coratge, tirá lo soli al fanch.
Hi corro. Aixís que arribo, de sopte 'l cór me falla,
Vegent que ab gran disbauxa gosensa la brivalla
Y corran rius de sanch.

La terra y la mar rodo, y ab perillosos viatges,
Fins á un pais arribo poblat de gents salvatges.
Pot ser un poble vertge hauré trobat per sórt.
Mes ay! també guerreja y humana sanch s' inmola
Als monstres que idolatran ó á sa terrible gola....
Me 'n vaig ab desconórt.

Desenganyat dels homes, no vull sa companyia,
Lluny, lluny de sas malesas, cap al desert faig via;
Lo que mon cór desitja, tant sols se troba allí.
Com lliscarán las horas llavors! qué falagueras!
Mes sol, sens qui m' ajude contra elements y feras,
¿Com visch? póbrec de mí!

La pau al mon no 's troba; almenys si quan Deu vulla
Que 'm mori, pogués jaure ben quieta ma despulla
Sota la nau beneita d' esglesia ó de convent!

Tampoch, ja que per l' home no hi han cósas sagradas:
També las mevas cendras irán arrossegadas
Allá hont las duga 'l vent.

Donchs bé: per mes que sia la vida una enemiga
Que sempre 'ns atormenta, puig fins lo goig fatiga,
Sofrim, tinguem coratge, vivim, ja que 'ú vol Deu.
Per' l' ánima sofrta la glória es reservada:
Quan arribada sia la fí de ma jornada,
Senyor, me la dareu?

ANTONI CARETA Y VIDAL.

LA PROCESO DE SANCT VICENT EN 1647.

Lo dia de Sanct Vicent de dit any hagué un motí en la procesó , que fou milacre del Sant no pasara á ser una mar de sanch , y per ser lo temps de dita solemnitat y cósas entre eclesiastichs , fou per ço mes escandalosa ; y pera que la cósas se sapia de rail s' ha de pendre nota. MM. de Fr. F. Alegre de Sanct Domingo. Priorat del Mtre. Crespi. Any 1647.

Era costum de temps inmemorial, qu' el dia de Sanct Vicent Ferrer , quant venia la procesó á Sanct Domingo, eixia la comunitat en creu alta y son Preste , y estava en la plaça aguardant fins que arribaba la procesó , labors se posaba la creu de lo convent davant de la Seu y los frares se interpolaben en los beneficiats de la Seu , y los relitjosos mes graves y Pares Mestres entre els Pavordes, Canontjes y dignitats ; y

el P. Prior anaba en lo Arcediano matjor ó última dignitat. Esta interpolació la duya molt á mal lo cléro de Valencia, molt mes alguns Canontjes, y així lo dia de Sanct Vicent del any 1647, que fou á 29 d' Abril, hagueren molts dels cléros que no volien anar á la procesó, y els Canontjes sen entraren en cabildo pera consultar certes cóses, segons dien, pero que despres se vá vore que no era mes que en objecte de que no surtís la procesó, deixant ordre de que no eixira fins qu' élls no surtiren de cabildo.

Era llavors Arquebisbe de Valencia lo ilustre senyor Don Fr. Isidor Aliaga . relitjós dominico y prelat de singular santitat, y vehent la cósa en l' estat qu' es trovaba, y que la procesó no eixia, qu' era lo fi dels Canontjes, els maná qu' eixira la procesó, y fins foren menester censures; pero aquells digueren als escolans que portaben les creus, que anaren póch á póch y parantse. Així es feu, y al que arribaren á la plaça de Sanct Domingo era ja molt tart y casi fosch, y los frares estaben esperant pera incorporarse (segons costum immemorial) en la procesó; pero vehent qu' el cléro s' oposaba, s' armá un gran motí, los escolans arrimaren les creus á les parets, y comengaren á cridar molts clericals qu' anaben armats, uns en defensa del cléro, altres dels frares, y hagué un pavorde que trahent de baix de la roba un arcabus, s' apuntá pera tirarli al Prior de Sanct Domingo lo Mestre Fr. Francesch Crespi, que morí Bisbe de Vich. Lo Arquebisbe manaba que pasara abant la procesó, lo Virey Conde d' Oropesa no volia; los crits aumentaben, lo tumulto també, tot era confusió, finalment de tropell entraren en la esglesia tots ensems, cléro, tropes, poble, relitjosos, cridant y habent un gran motí, no 's feu la estació, á pesar d' entrar la reliquia del Sant, fins á que lo Virey en un bon colp de ministres en arcabuços feu eixir á tots de la esglesia fins als frares qu' entraren en lo convent per sa pórtia principal, y despres d' eixir hagueren alguns atropellos y ferits, tornant á la Seu cada hu com pogué, habent portat á la Confrería dels Obrers de vila l' anda de la reliquia, qu' estigué fins lo dia 4 de Maig, que tapada per la nit se torná á la Seu. Lo sinyor Arquebisbe feu posar presos

à molts del cléro y alguns Canontjes y Pavordes, y els multá á alguns en 200 escuts, y no volentlos pagar á son temps, sels tragueren prendes de ses cases, y se vengueren en públich en l' encant.

Encara seguí 'l berí, y lo dia primer de rogacions, que en aquell any fou á 25 de Maig, sent costum que venia lo Cabildo (á Sanct Domingo) juntament ab les parroquies de Valencia, y lo convent eixia á rebrerlos y entraben en lo convent interpolantse lo cléro y Canontjes y oficiaben en l' altar, y lo convent els donaba predicador, llavors moltes parroquies no volien anar á les rogatives, enviá á dirlos lo sinyor Arquebisbe que anaren, pero no volgueren obedir, y l' Arquebisbe tingué que valdres del Virey, que li enviá ministres que per força feren eixir de les esglesies á les parroquies pera que feren la procesó, y pera matjor seguritat anaben tants ministres quants anaben de la parroquia.

Lo Prior de Sanct Domingo pera evitar alguns ulteriors danys qu' es temien, maná á la comunitat que no eixira á rebre la procesó, y al arribar esta á Sanct Domingo no aparegué ningú, com si fos deserta, y entrant en la sacristia els que habien de dir la misa, trovaren tots los ornaments y menester, y se vestiren, y á la que fou hora del sermó, ixqué á predicar lo P. Lector Fr. Apolinari Ortin, el que els doná una bona llió. Quant fou hora de mentjar, maná lo Prior tocar á refector, y entraren los frares tan sols á mentjar, lo que sentiren molt els Canontjes y demés comitiva, y acabat el ofici s'entornaren á la esglesia matjor, trists per lo sermó y desesperats per la comunitat.

JOSEPH OLMOS (LA GRANDA).

TONET EL ZARAGATERO.

En bluseta , pantalons
Un poquet acampanats,
Faixa , gorreta á lo pintjo,
Y el seu gayato en la má,
Se pasetja per los barrios
De Peixcadors y el Pilar
Tonet el Zaragatero,
Qu' es la nata dels javals.
Zaragatero li dihuen,
Y el nom li es tan adequat,
Que no hiá rinya ni palos,
Zaragata , presoná,
Corregudes y rohido
Ahon éll no estiga de cap.
Atrevit , provocador
Com tots los del seu jenial,
Lo mateix arrima un palo
Qu' es troba una bofetá.
Les festetes de carrer
Li oferixen sempre camp
Ahon lluirse y traure totes
Les seues habilitats.
Si per desgracia te fiques
En un carreró apanyat
De florero , y per les cames
Te pasa un cuhet bramant,
Qu' et crema hasta els calçoncillos,
Y te soflama la carn,
No preguntes quí ha segut
El graciós que l' ha soltat,

Qu' allí está el Zaragatero
Que ne porta una siná.
Si apósta sinse voler
Veus qu' es posa al teu costat,
Y de la primera espenta
Te fá mig hóra ballar,
Mutis, y gira les veles,
Que tal volta no eixirás
Sinse dur una descárrega
De llirons ó una surá.
Estes haçanyes y algunes
Un poquet mes burricals,
Son les fiórs, per millor dir,
Son els brindis dedicats
A Visanteta la Rulla,
Javala de désat anys,
Que desde la seua pórtia
El contemplá encandilá.
Per ohuirli dir á ella:
«¡Mireu qu' eixe gich es mall!»
Y acreditar-se de julio,
Y fer vore els seus arranchs,
Li solta en tota la furia
Al *salamó* una pedrá,
Trenca dos farols , li pega
A un musich del enteulat,
Y móu una sarrasina
Qu' allí tremola hasta el Sant.
Conseguit el seu objecte,
Qu' es donar quedar ahon vá,
Lo de manco es el eixirne
Vencedor ó escalabrat.
La ceba de Burjasot,
De Montolivet els balls,
Les festes de Girivella,
Marjalenes y Patraix,
Sempre del Zaragatero

Tenen algo que contar.
Visitador de les tendes,
Cotidiano parroquiá
Dels cafetins, quant éll entra
En lo del tio Joan,
Li agarra un espasme al hóme,
Puix veu vindre la troná.
Com en eixes estacions
Sempre se solen trobar
Conocidos y compadres,
Lo de caixó y natural
Es que no pase mig hora
Sinse que vatja volant
Per l' aire algun gót ó alguna
Botella de llimoná.
Caballers, ¿pares ó nones?
Feta la pregunta ¡plaf!
Mentres se rihuen els uns
Y renega el so Joan
Pa quant pase un palleter
Aguarda el vidre y en pau.
La gent s' ha de divertir,
Qu' allí no se vá á plorar;
Y entre el mij gotet de rosa,
El quatre del aniçat,
La llepadeta del ranci
Y la goteta del blanch,
A les janses de paraula
Seguixen els jochs de mans,
A l' amenasla la espenta,
Als crits la tamboriná,
A la tremenda et garrót.
Y al garrót seguix.... ¡la mar!
Cadires, taula y servici
Tot se hu endú Barrabás;
Gracies á la policia,
Qu' ahon fá falta no es veu may,

Se coroná la funció
Anantsen sinse pagar;
Y el que vullga algo que hu diga,
Que Tono eixes llibertats
Les gasta, perque es molt hóme
Pea fer aixó y *algo mas*.
No sempre canta victoria,
Que á vóltes li figuen má,
Y tan á fondo coneix
Als guardies municipals,
Qu' apenes li dihuen «tóca»
Ja sap éll que vá á Serrans.
La nit qu' en los seus compñtjes
Jx Tonet de guitarrá,
¡Póbres vehins del carrer
Ahon se posen á tocar!
El rum rum de la guitarra
Y el guitarró mal templat
S' interrompix contrafent
A tres ú quatre animals.
Lladra un gos, rebugna un burro,
Cacaretja y canta un gall,
Y pera mes armonía
S' arrima una cudolá
Contra una pórtia, que li alça
Una llesca de tres pams;
Per supost, la serenata
No tindria bon remat,
Si al calor de aquell estrépit
Y *entusiasmo musical*,
No acabaren per trencarse
Dos guitarres en lo cap.
Fets els instruments á estelles,
¡Zafarrancho de combat!
Qu' encara qu' están á fosques
Y el que no entropesa cau,
A la meçcla d' algun palo

Se tira una navaixá.
La veu del pito que toca
El sereno vitjilant,
Evita qu' aquell jaleo
Tinga un funest desenllás,
Perque si pea certes bromes
Toni y els seus edecans
Son molt curts de enteniment,
De cames sempre son llargs.
En fi, per estos roldos
Y estes hacanyes tan grans
Te fama el Zaragatero
De ser un pintjo templat.
¡Bona fama! me s' antoixa
Que Toni será capás,
Per no pédre-la, de vores
Algun dia en un treball,
Puix la carrera deis pintjos,
Así y en totes les parts,
Si no acaba en la caseta
Dels pòbres desamparats,
El grillet del presidari
Li reserva al desdichat.

EDUART ESCALANTE.

DOCUMENT SOBRE LES DONES DEL PARTIT.

Degut á l' amabilitat de nostre bon amich, lo senyor En Manuel Carboneres, ham pogut adquirir lo document de que mes abaix ne donem copia, lo qual perteneix á una obreta

molt curiosa que lo dit Sr. Carboneres está escribint pera donarla á la estampa , y que , per la móstra , no pot menys de complaurer á tots los bons valencians , amants de nostra antiquíssima història.

En ella trobarán molts apreciables documents sobre l' antich bordell d' esta ciutat y molts intesants ordenances relatives á dónes de mala vida, per les quals vorán los lectors les costums y lleys d' aquelles épques llunyadanes.

«Die sabbati XXIII mensis Decembris anno MCCCCXXXVI.

Los honorables Mossen Francesch Viues, caualler, en Berenguer Martí, ciutadá, en Galceran Mercader, generós, en Galeos Johan Valdaura é en Pere Joliá, ciutadans jurats, en Manuel Johan , racional, Micer Francesch Marco , Micer Guillen Peregrí , Micer Arnau Valleriola é Micer Johan de Gallach, aduocats de la ciutat de Valencia , congregats en la cambra, vulgarment apellada de Consells secrets , per lo poder á élls atribuit é donat per lonorable Consell general celebrat á XXII del present mes.

Attenents que per les entrades de nit é de dia per les cases de les dónes , per los oficials, se seguixen en la present ciutat molts inconvenients é difamacions , les quals volents euitar, proveexen é ordenen, que algun Justicia, Lochtinent , Regent ne capdeguayta ó saigs , de nit ni de dia puxa entrar ni toque á pórtes de alguna dóna ó en altra casa on sia tal dóna, viuda, á altra dóna per trobar aquella en adulteri ó fornicació , per compositar aquella ó per altre qualseuol color , ó per procehir contra aquella criminalment , ó per pendre ó arresstar aquella sens instansia del marit, pare ó mare ó altre ascendent ó germá de la dóna , é present aquell ó aquells instantes é requirents.

E si lo contrari sera feít per los dits oficials ó altre de aquells , encorreguen en pena de CCC morabatins d' or, aplicadors la tersa part al senyor Rey é la tra tersa al comú de la ciutat é la tra tersa á aquell ó aquella que tal injuria haurá suffert é los actes sien nulls.

Item prouexen é ordenen los dits honorables Jurats, Ra-

cional é aduocats , que les Justicies criminals , Llochtinens ni Regents de aquells no puixen compositar home solt atrobat ab dóna solta , ni dóna solta atrobada ab home solt , sots incorriment de les penes dessus dites per cascuna vegada que al present capitol será contravengut , aplicadores segons dessus es ordenat.

Item prouexen é ordenen mes abant, que si algun habitador de la dita ciutat se enfogira de la muller per adulteri ó altre crim per aquella comés , en tal cas sia premés al dit home tenir en sa casa per sa servitut una dóna , sens encorriment de alguna pena corporal ó pecunaria. E que de tal home ni de la dóna que ab aquell habitare é estare , los dits Justicies, Llochtinens ni Regents de aquells ni capdeguaytes , no sen puxen enpatxar encara que aquells usen carnalment , ni per via de composició, ni en altra manera , ni tocarlos á la pórtia , ni escalarlos la casa , sots incorriment de les dites penes, aplicadores segons dessus es ordenat. E asó sia tengut jurar los dits Justicies cascun any lo dia de Nadal, ajustant ho al jurament que acostumen fer.»

M. CARBONERES.

LOS CONVENTS.

Si de lo mon cansats la pau cercaben
Los hómens d' altre temps,
La santa pau de l' ánima trobaben
Adintre los convents.

Allí eixecar fins al Senyor podien
Llurs fervorosos prechs,
Que putjant cap al cél se confonien
Ab los núbols d' incens.

En son trono el Senyor los prechs rebia
D' aquells hòmens sancers,
Com altra edat los dons que li oferia
Lo bon pastor Abel.

Llavors allí ab quietut élls habitaben
Per tots oració fent,
Y unes maysons los pòbles respetaben
Ahon pregaben per élls.

Lo Senyor desde el cél los contemplaba,
Y veentlos ignocents,
Sobre 'l mon ab frequència derramaba
Tota mena de bens.

Mes los frares dels llóchs de penitència
Varen ferne després,
Madrigueres del vici y la insolència,
Maysons de fariseus.

Los pòbles els favors que Deu els fea
Per ço anaren perdent,
Fins quedar-se reduhits de la pobrea
Als límits mes estrets.

Y puix així com élls se feen pòbres,
Medraben los convents,
Compregueren d' els frares que les óbres
Mes mals duyen que bens.

Com un riu desmarjat que tot ho asóla,
Com impetuós torrent,

Un poble y altre armats de la picóla
Llançárense als carrers.

Y per l' ira arrastrats com males furies,
Deu censentir degué,
Qu' entraren, cometent moltes injuries,
En llurs sagrats alberchs.

Sí, profanats d' un módo sense eixemple
Foren tots los convents,
Y ni els sants góts, ni imatjens del sant temple,
Respetats varen ser.

¡Ay! dellavors els hòmens ja no tróben
Tan sols un raconet,
Ahon de lo seu sprit los mals s' adóben
De pau ab los remeys.

Cometeren maldats que les lleys veden,
Va malahirlos Deu,
Y en punició de tots, ja sóls ne queden
Runes de los convents.

CONSTANTÍ LLOMBART.

LO CONVENT DE SAN GREGORI.

Reconeixent varis piadosos varons que si algunes dónes mundanes aplegaben per permissió de Deu á desenganyarse de la escandalosa y depravada vida que portaben, era molt póch

durable la sehua converció , ja perque no tenien un albergue destinat pera demanar á la Suma clemencia lo perdó de les sehues culpes , ó perque la necessitat y pobrea á que se veen reduides les induia segon volta á seguir de nóu la conducta rohin qu' habian abandonat , determinaren en 1345, á prechs de la beata Soriana , de la tercera órde de Sen Francesch , edificar una casa de penitencia , logrant pera la construcció d' este edifici una gran quantitat en que la ciutat y concell jeneral convingueren pera tan relitjós intent, acceptant la mateixa ciutat lo patronato , y logrant en favor del nóu establiment diferents priviletjis dels senyors reys En Pere II y En Ferran lo Católich. Sobrevingueren despres algunes dificultats , que casi, casi aplegaren á desbaratar lo plá tan sant y tan piados que s' habien proposat eixecutar : per fí se venceren els obstáculos que se presentaren ab lo gran cel del germá Francesch del Ninyo Jesus , carmelita descalç , acordant éste immediatament s' arreglara lo nóva fábrica d' una capella que se construhí entre 'ls claustros de les relitjoses que se formaba al mateix temps y l' alberch de les penedides , hagué una fórt y acalorada discussió sobre quin Sant habia de ser lo titular d' esta casa de penitencia , y pera acabar de cuestiones y tallar dificultats , s' acordá escriurer en dotze cédules los noms de altres tants Sants, pera que d' esta manera el qu' ixquera per sórt , fora el eletjit patró y titular : ixqué lo nom de San Gregori lo Gran, com ja hu habia pronosticat lo referit germá Francesch del Ninyo Jesus, quant donaren principi á la obra d' este convent ó casa de penitencia. Aplegada que fou l' hora de donar fí per complet tota l' obra , se va benehir la esglesia lo dia 12 de Març del any 1600 , dia mateix del Sant titular. Lo govern espiritual d' este convent quedá á cárrech del senyor Arquebisbe d' esta diócesis , y el temporal (segons se previngué al temps de la fundació por el concell general lo dia 16 de Decembre del any 1600) al dels sinyors administradors y sis clavaris , reservantse la ciutat lo patronato.

ENRICH RAMON GILABERT.

AMOR.

—

HIMNE.

Pregio non ha, non ha ragion la vita
Se non per lui, per lui che all' uomo é tutto;
Sola discolpa al fato,
Che noi mortali in terra
Pose a tanto patir senz' altro frutto;
Solo per cui tal volta,
Non alla gente stolta, al cor non vile
La vita della morte é piú gentile.

(G. LEOPARDI.)

Feume corro; escolteume.
En llengua de nos avis
Van á cantar mos llábis
Ab tota sa dolçor;
De los antichs reyalmes
Vingau á ouirme, póbles,
Que de les dolçes cóbbles
Jo soch lo trovador.

I.

De les profundes ténèbres
De Deu á la volensa,
Lo mon prengué naixensa
Al punt que «bulch» digué:
Y fon natura verge,
Que llabors s' esclataba,
Bressol, ahont s' agrunsaba
Un home que naixque.

II.

Del plá y de la montanya,
Del camp florit, del herme
Sinyor era sens terme
En la amplitut del mon:
Seu era en la natura
Tot lo que li abellia;
Tot quant ella oferia,
Tot creat pera éll fon.

III.

Mes Adan no gotjaba
Tan asoles trobantse,
Póch á póch fastidiantse
De soletat fasit:
Y quant en llit de róses
Son cós anaba á estendre,
Del fondo del cór téndre
Creixer sentia el buit.

IV.

Llabors Deu escoltanne
El seu desitj indómit,
D' Adan ab un gran sómit
Els ulls uberts tancá;
Y mentres li adormien
Ensomits venturosos,
Ab un ós dels seus ósos
Una dóna creá.

V.

Adan al despertarse
De llarga soniguera,

La seua companyera
Vá vore tot sorprés;
Y contemplantla estátich
Póch á póch éll sentia
Qu' el buit del pit s' omplia
Mirantla, mes y mes.

VI.

Era Eva la imatge
De la ideal bellea,
Ab tota sa purea
Ab tot son atractiu;
Ab perfecció ses formes
Suaus se modelaben,
Y els seus ulls grans cremaben
Com lo sól del estiu.

VII.

Era Eva naixcuda
A la creació novella
Sols pera fer parella
Ab l' home primer nat:
Per llicència divina
Era Eva venguda
A ser conhort y atjuda
D' Adan desconhortat.

VIII.

Ple de goig sens terme
Adan al despertarse
S' encontraba al trobarse
Joya tan desitjá;
Y éll en lo llit de róses
Mentres que se recolsa,

«Vine» diu ab veu dolça
A Eva.... y Eva aná.

IX.

U al costat del altre
Sentanse carinyosos,
Juntaben amorosos
Ab les mans els dos córs;
Y al caliu dels seus besos
Amor apareixia;
Amor, qu' al mon venia
Sobre lo llit de flórs.

X.

Y la primer parella
Del amor fon la imatje,
Y en el humá llinatje
Al mon despres sortit,
Qu' al naixer en sí porta
La llabor primitiva,
L' amor mes tart s' aviva
En l' alcabor del pit.

XI.

Y sempre desde entonces
Quant escomensa á batre
Un cór, bat per un atre
Fins á trobar resó;
Y desde entonces sempre
Armonisant acordes,
Fan dos distintes córdes
L' amorosa cançó.

XII.

La vida es un jorn nubol
De negresombres plena,
Si amor no la il-lumena

Com sól d' ardenta llum;
Sens, ell no hi-à en el ànima
Ni glories ni alegria,
Y tot es melentjia,
Bromera, pols y fum.

XIII.

La vida no té objecte,
Es un dolent calvari
Si 'l còr viu solitari
Y patint desitjós;
Si 'l sentiment que l' ompli
En atre còr no 's buida
Si á doll surt d' una vida,
Si no 's partix en dos.

XIV.

Qu' es incomplet el home
Qu' al amor el còr tanca;
Tot en la vida manca
A aquell qu' asóles viu:
Sóls teixen la ventura
Juntes dos animetes,
Juntes dos colometes
Sóls poden fer lo niu.

XV.

Trist y llarch en la terra
Del hóme es el pasatje,
Si el fatigós viatge
Fá asóles y perdut;
¡Plorar sense qu' eixugue
Ningun sa ploraguera!...
Per aixó mes valguera
No haber al mon vengut.

XVI.

Lo mon es lloch de llàgrimes
Y el hóme en éll gemeca,
Lo seu llant no mes seca
D' amor la má suau;
Lo demés de la térra
De duració es escasa,
Tot es un buf, que pasa
Com nubol en cél blau.

XVII.

Els llorers de la Glória
Plahuen, mes mortifiquen;
Sempre puntjes se fiquen
De les grans fulles dins:
Pero amor de la murtra
En la suau ubaga,
No mes róses amaga
De los perfums mes fins.

XVIII.

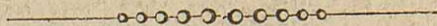
El ambiciós que putja
Y á gran altura ralla,
D' un cop pronte devalla
Si se li esbara el péu;
Qui del amor aplega
Al cim que tant desitja,
Tóca al cél de la ditja
Y en éll segur es veu.

—
Feume corro; escoltéume.
En llengua de nos avis
Van á cantar mos llábis

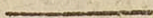

Ab tota sa dolçor;
De los antichs reyalmes
Vingau á ouirme, póbles,
Que de les dolçes cóbbles
Jo soch lo trovador.

JACINTO LABAILA.

LO PLAT DE PEDRA DE SANCT NICOLAU.

Hiá en la esglesia de Sanct Pere Martre y Sanct Nicolau una portalada gòtica en la que hont unixen los fils de sa ogiva , y en lo centre del apuntament s' hi troba un plat de pedra ab una forma d' un trós de carn. La seua significació n' es la sequent , segons la tradició d' els frares de Sanct Domingo en llurs MM.

Molt de temps avans de serhi parroquia, n' era en aquest lloch un oratori dedicat á Sanct Pere Martre é habitaben en dit lloch primerament los frares de Sanct Domingo. En aquest oratori succuí un miracle molt gran , y fou que habenthi parit una dóna un tros de carn sens forma de creatura ni facció de persona , la llevadora resolgué soterrarla en una caballeriça. Un frare qu' estava pregant per que tingués un bon part esta dóna, no hi consentí , ants be els aconsellá que posant ab un plat aquella carn morta , la enviasen al oratori de Sanct Pere, hont diria una misa fent súplica al Sanct q' els inspirés com s' hi debien portar en alló. Així 's feu , y arribatne lo Sacerdot á la comunió , començá á rebullir din-

tre d' aquella carnositat una creatura , y rompent la escorfa surtí un infant hermós com un angel , habent estat tantes hores sens senyals de viurer ni alhenar.

Lo poble espantat de tal maravella , tingué matjor devoció en Sanct Pere Martre , y s'eixamplá la esglesia fins que vingué á nomenarse com hui en dia.

La mare del infant , persona d' hacienda , feu á ses costes la portada de la esglesia , y posá per recort sobre dita portada en un plat de pedra lo trós de carn que parí, com hui en dia s' hi veu.

JOSEPH OLMOS (LA GRANDA).

LA FLÓR BLAVA.

Floreta, la flór divina
Que creixes á Vall-de-Ros,
No 'm dirás perque 't mustias
Tant bon punt algú te toch?
¿Es potser que 't te encisada
Aqueix endret delitós?
¡O 't mata avans de que 't toquen
Gelosa de tos amors,
La bella fada que impera
Com Reyna en ta Vall-de-Ros,
Y en forma de gota d' aigua
Abrillantada pél sól,
En ton llit de blavas fullas
S' adorm, somniant dolçors?

¿O potsé 't trasforma en eura
Pera adormarse en lo front,
A las nits de lluna clara
Quan balla al voltant del gorchs?

Floreta, floreta blava,
Que creixes á Vall-de-Ros,
¿Per qué estimas mes mustiarte
Ans que anarten d' aquest llóch?
¿Tens pór de que te 'm endugue
A las grans vilas del mon,
Y allí 't corsequen las penas,
Las envejas y 'ls rencors?

. . . . .
Quédats aquí, flór divina,
Que aquí hi tens joya y amor;
T' endormisca 'l bruyt de la aigua
y 'l rumor del pí alterós,
Que l' aura tot jugant bressa;
Aquí veus apuntá 'l sól,
Y 'ls raigs de la lluna clara
Reflectirse dins dels gorchs;
Aquí sents las roquerolas
Refilar cançons d' amor
Y veus als duchs y las áligas
Cassar per aquestos vols.

Floreta, la flór divina,
Que creixes á Vall-de-Ros,
Floreta, floreta hermosa,
No 't moris si 't cullo jo,
Que ets la flór de ma esperança,
Que ets la flór dels meus amors.

MARIA DE BELL-LLÓCH.

AUTOS DE FÉ EN VALENCIA.

(ANY 1723.)

Dia 24 de Febrer celebrá la sancta Inquisició de Valencia un auto de fé en lo convent de Sanct Domingo d' esta ciutat , en lo qu' ixqueren vint reos , y foren relajats en persona.

1. Isabel de los Rios , viuda de Tomás Valençuela y Alarcon , natural de Madrit , resident en esta ciutat , de 62 anys , reconciliada que fou en 1693 en la Inquisició de Logronyo , judaïcant , lapsa , convicta y negativa en tot , fins á que al ferli la notificació en la presó tres dies ans del auto , confesá sa relapsia , en mostres d' arrepentiment ixqué al auto ab les insignies corresponents y relajada á la justicia y braç secular y confiscació de bens.

2. Francesch de Mármol , arrendador del estanch de tabaco en Morvedre , d' ahon era vehí , de 72 anys , de Ciutat-Real , judaïcant , convicte negatiu , ixqué al auto ab les insignies corresponents , y fou relajat á la justicia y braç secular y confiscació de bens.

3. Pere de Mármol , fill del anterior , natural de Ciutat-Real , de 31 anys , judaïcant confés ; morí en la presó , confiscantli los bens. Se tragué al auto en estatua é insignies de penitencia per haberse reconciliat ans de morir.

4. Miquél de Andrade , casat , administrador de tabacos de Caudete , fill de Jaen , de 25 anys , judaïcant confés. Ixqué al auto en sambenet de dos aspes en forma de penitencia , descalç y sense cinto , en una córda al cóll y un ciri vért en la má ; fou admés á reconciliació y condenat á habit y presó per sis mesos , confiscació de bens y encarregat á un calificador pera que 'l instruhira en la fé.

5. Gaspar Félix Hernandez , fadrí , resident en esta ciutat fill de Velez-Rubio , de 21 anys , judaïcant confés , ixqué al au-

to en forma de penitència ; fou admés á reconciliació y condenat á hábit y presó dos anys , confiscació de bens y encarregat á un calificador.

6. Sebastiá de Leon , arrendador de tabacos de Vinaroz , fill de Denia , de 44 anys , judaïcant confés , ixqué al auto en forma de penitència ; fou admés á reconciliació y condenat á hábit y presó perpétua , confiscació de bens y que lo dia següent del auto se li donaren docents açots per los carrers públichs y de costum.

7. Manuel Rodriguez , estanquer de Torrent , fill de Daymiel , de 23 anys , judaïcant confés , ixqué al auto en forma de penitència ; fou admés á reconciliació y condenat á hábit y presó per dos anys , confiscació de bens y encarregat á un calificador.

8. Agna María Rodriguez , muller de Gabriel Rodriguez Gavelo , administrador que fou de la sal , filla de Pozo-Rubio , de 50 anys , judaïcant confesá , ixqué al auto en forma de penitència ; fou admesa á reconciliació y condenada á hábit y presó perpétua irremisible , confiscació de bens y que lo dia següent al auto , per revocant tarda y diminuta , se li donaren docents açots per los carrers acostumats y encarregada á un calificador.

9. Ana María Rodriguez , viuda , filla de la anterior , veïna de esta ciutat , filla de Madrit , de 20 anys , judaïcant confesa , fou admesa á reconciliació y condenada á hábit y presó perpétua irremisible , confiscació de bens y que lo dia següent al auto se li donaren docents açots en los punts de costum , per revocant tarda y diminuta confident , y que se encarregara á un calificador la instruhira y la fortificara en la fé.

10. Salvador Leonardo Antoni Simeon (alias Antoni Rogero) fill de Gaeta , de 35 anys , heretje confés , ixqué al auto en forma de penitència , condenat á hábit y presó perpétua irremisible , confiscació de bens y encarregat á un calificador.

11. Francesca de Bustamante (alias Montoya) , casada , gitana , resident en Titaguas , filla de Castelló de la Plana , de 50 anys , supersticiosa hetjicera y embustera , ixqué al auto en les insignies propies d' estos delits ; fou condenada á que

abjurara de levi , confinada per quatre anys y encarregada á persona docta que la persuadira á que s' apartara de semejants embusteries, y desterrantla per quatre anys de Madrit y regne Valencia.

42. Josepa María de Cabellos , filla de la anterior, fadrina, gitana , filla de Tudela en lo Plá d' Urgell, de 20 anys , la mateixa sentència que sa mare.

43 y 44. Don Felip de Paz y Donya Leonor , sa filla, ixqueren al auto, en lo mateix dia y altres vint.

Lo mateix dia 24 per la vesprada s' eixecutá la sentència de mórt que contra Isabel de los Rios y Francesch Mármol pronunciá la justicia secular , á qui foren relajats, y sels doná garrót, y los cadávers foren cremats. Ella morí ab senyals de verdader arrepentiment y éll pervérs en sa negativa, fins que póch abans de morir doná algunes móstres de compunció.

JOSEPH OLMOS (LA GRANDA).

AUBADA.

Volguera ser l' aubada,
L' auba volguera ser,
Quant tota enjoyellada
De perles y diamants de la rossada,
Obri la porta al dia matiner.

—
La aubada ser volguera,
Volguera ser la llum,
Quant clara y joganera
La fosca de la nit borra lleujera,
Com lo vent passatjer escombria el fum.

Jo tots los jorns vindria,
Vindria poc á poc,
Y en mitj la nit, aymia,
De pronte en la foscó esclataria,
Com esclata un castell de llums y foc.

Pauruc se despertara
Dintre lo niu l' aucell;
Y fent molt mala cara
Diria: «No pot ser lo jorn encara»
Lo capoll de la rosa tot vermell.

Les boyres, ben sorpreses,
Fugintne, riu avall,
Fugintne, ab moltes preses,
Plegant les ales per ma llum enceses,
Cercarien algun amagatall.

Les ones que á la vora
Del mar tenen lur llit,
Ab veu que canta y plora,
«Germanes, cridarien, ja es la hora:
Alceuse pronte, que s' havem dormit.»

Y en mitj de l' alegría,
Mes de un festejador,
Sempre enemic del dia,
Parlant ab sa promesa, es quedaria
Ab la mél en la boca á lo millor.

Y omplint cel, mar y terra
De llums espurnejants,
Pels plans y per la serra
Aniria, aniria, fentlos guerra
A ones, boyres, aucells, roses y amants.

¿Sabs tú per qué volguera,

Si l' auba fora yo,
Vindre tan matinera?
Per mes que penses tú, dolça hetjicera,
No podrás may adivinarho, no.

No fora per sorpendre
Dintre lo niu l' aucell,
Ni al jovent viu y tendre;
No fora, no, per malcorar y ofendre
Al capoll de la rosa tot vermell.

Ni perque desgarrades
Les boyres de la nit,
Fugiren á bandades;
Ni per fer que 's desperten les onades
En la platja de arena, qu' es lur llit.

M' angoixa no mes fora
Pera poder entrar
De pronte y á deshora,
Per ta finestra, aymia encisadora,
Quant encara no penses despertar.

Yens causarte agravi,
Yens donarte afront,
Besant, com amant sabi,
Primer lo fresc capoll de lo teu llavi,
Clavaria mon ratj en ton blanc front.

Y tes polpebres closes
La llum transparejant,
Vories perles, roses,
Estreles, sols y totes eixes coses
Que omplin los somnis de ton cor de infant.

TEODOR LLORENTE.

Lo Drach de la Lontja.

Hiá en la Lontja , en vis de mitjorn á tres estades del sol, un cap de pedra en part del coll semblant á un Drach. La lur significació es la següent , segons la tradició que En Bertomeu Fenollosa , autor de lo llibre annomenat «Del Bé y de l' Mal ,» deixá consignada en dit llibre, lo qual desaparegué de l' artjiu de esta Ciutat.

Per l' any 1299 labors que la Lontja no hi era , pus son loch eran casas de los Caballers Za-nogueras , d' un forat ahont se recullian las ayguas plovedisas , surtia un Serp ó Drach formidable que feya molt d' espant á tots quants lo veyen; surtia asovint corrent per ahont volia y mentjant los gosos y bestias que trovaba , acometent fins á les persones quant habia fam. Tot hom li futjia y ningú era osat á pasar per lur cau , ja fos nit ja dia. Una nit que hi habia molta gent en la villa de Sanct Joan , pres de la esglesia futjiren tots ab gran temor, y vehent la Ciutat asó , molts foren ossats de matarlo, no podent per ses escorfes dures y esvaroses , y ferí lo Drach d' un mós á un caballer dit en Joan de Moncada matanli son eaball.

Lo Justicia criminal qu' era labors lo caballer en Pere Joan Torregrosa , pertret ab lança y caball , lo matá ficantli la lança per los ulls vespra de Sanct Micael , ab gran contentament y alegría de tota la Ciutat. Per ço aquest caballer fou annomenat Torregrosa lo del Drach. Al fer la Lontja fou deixat este recort ahont era la casa de Za-noguera.

JOSEPH OLMOS (LA GRANDA).

L' AUCELLET.

Un aucell que te 'l bech d' ór,
Dins un recó de mon cór
Va fer son niu.

Si may ploro també plora,
Y si rich ó canto, á l' hora
Ell canta ó riu
Y fa, piu piu.

Jo no he vist, ni anant de caça
Ni quan som en temps de passa,
Aucell com éll,
Te la ploma virolada,
La veu tendre y regalada,
Y cap aucell
Fa un cant mes bell.

Primer jorn que lo tal hosta
Jo esmentava, al balcó aposta
D' allá 'hont viu,
L' amor meva me somreya
Primer colp, l' aucell ho veyá
Y tot joliu
Va fer, piu piu.

Carré amunt jo me 'n anava
Quan l' aucell ja refilava
De bó y mellor,
Y no se jo que ho feria
Que al sentir l' aucell, sentia

A dins del cór,
Un cant de amor.

D' aquell jorn , dés que fosqueja
Fins que l' auba ja llustreja
Enllá del riu,
Les nits passa sensa treva
Volant desde casa meva
Á 'hont ella viu,
Tot fent , piu piu.

Ab son bech , de ma nineta
Va á trucar la finestreta
Enjogassat,
Y á mi de retorn no arriba
Fins que la nina joliva
S' ha despertat
Y l' ha amoixat.

Jo li dich , sent de tornada
Si ha rebut de ma estimada
Algun somriu,
Si 'l meu nom mitg adormida
Marmolava engelosida,
Y ell tot festiu,
Me fa , piu piu.

D' una auba de besadetes
Troba' ses áles ruixadetes
Dintre mon cór,
Y allí son plomall gaixuga
Ab lo foch que hi crema y juga,
Y son bech d' ór
Canta l' amor.

Aucellet , plàcia al Bon Deu
Que no deixes del cór meu

Jamay lo níu,
Donchs ananten, l' anyorança
Mataria l' esperança
Que á mi m' somriu
Quan fas, piu piu.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LA CÒVA DE LA MÒRA.

(Traducció d' en G. A. Becquer.)

I.

Front al establiment de banys de Fitero , y sobre unes ròques tallades á pich , als peus de les quals corre el riu Alhama , es veuen encara los restos abandonats d' un castell arabsch célebre en los fásts gloriosos de la reconquesta , per haber segut teatre de grans y memorables hazanyes , així per partd' els qu' el defengueren , com d' els que valerosament clavaren damunt les seues almenes l' estandart de la creu.

D' els murs no queden mes que alguns ruinosos vestigis , les pedres de l' atalaya han caigut unes damunt d' altres al fos , y lo han cegat per complet ; en lo pati d' armes creixen çarçals y mates silvestres ; per totes parts ahon es giren los ulls no 's veuen mes que archs , sillars obscurs y desmoronats ; así un llens de barbacana , entre quals elevills naix la hedra ; allí un torreó , qu' encara s' té en peu com per mi-

racle; mes allà los posts de pinyonada ab les anelles de ferro que sostenen lo pont llevadís.

Durant la meva estancia en los banys, ja per fer eixercici que, segons me dien, era convenient al estat de ma salut, ja arrastrat per la curiositat, totes les vesprades prenia entre aquells veriquèts lo camí que conduix á les rohines de la fortalesa arab, y allí m' pasaba les hores y les hores escarbant la terra, per vore si encontraba algunes armes, donant colps en los murs pera observar si estaben buits, y sorprendre l' amagatall d' un tresor, y ficantme per tots los rincons ab la idea de trobar la entrada d' algun d' eixos soterranis qu' es fama existien en tots los castells d' els móros.

Mes diligents pesquises foren per demés infructuoses.

Ab tot y aixó, una vesprada, ja desesperançat de trobar algo nou y curiós dalt de la róca sobre que s' asenta lo castell, vaig rehusar á putjar á ella, y vaig llimitar mon paseig á les vores del riu que corre á sons peus, y acaminant, acaminant á lo llarch de la ribera, viu á módo d' un boqueró obert en la penya viva, y mig ocult per frondosos y espesisims matorrals. No sens ma poquet de temor, vaig separar lo ramatje que cobria l' entrada d' alló, qu' em paregué cóva formada per la naturalea, y que despres que vaig acaminar alguns pasos vaig vore era un soterrani obert á pich. No podent penetrar fins lo fondo, qu' es perdia entre les ombres, em vaig llimitar á observarne cuidadosament les particularitats de la bóveda y del paviment, qu' em paregué que s' elevaba formant com uns grans escalons en direcció á l' altura en q' es troba lo castell de que ja he fet menció, y quals rohines vaig recordar llavors haber vist en una potérna cegada. Sens dupte habia descubert un d' eixos camins secrets tan comuns en les obres militars d' aquella época, lo qual degué servir pera fer surtides falses, ó provehir, durant lo seti, d' aigua del riu que corre allí immediat.

Pera cerciorarme de la veritat que poguera haber en tals induccions, despres que vaig sortir de la cóva per ahon mateix debia entrar, vaig trabar conversació ab un treballador qu' anaba podant unes vinyes en aquells veriquèts, y á lo qual

em vaig acostar baix lo pretest de demanarli foch pera ensendre un cigarret.

Parlarem de varies cóses indiferents , de les propietats medicinals de las aigües de Fitero , de la collita pasada y la per vindre , de les dónes de Navarra y lo cultiu de les vinyes; varem parlar en fi , de tot lo que al bon hóme se li ocurrí primer que de la cóva, objeete de ma curiositat.

Quant , per últim , la conversació recaigué sobre aquest punt , li vaig preguntar si sabia d' algú que haguera penetrat en ella y vist lo seu fondo.

—¡Penetrar en la cóva de la móra! me digué com asombrat al ohuir ma pregunta ; y ¿quí havia d' atrevirse? ¿No sab vosté que d' eixa cima n' ix totes les nits *un ánima*?

—¡Un ánima! exclamí jo sonrrientme ; ¿l' ánima de qui?

—L' ánima de la filla d' un alcait moro, que vá encara penant per estos llóchs , y se la veu totes les nits surtir vestida de blanch d' aqueixa cóva, y plenar en lo riu *una canterella d' aigua*.

Per la explicació d' aquell bon hóme vaig vindre en coneiximent de que aprop del castell arab y del soterrani que jo suposaba en comunicació ab éll, havia alguna historieta; y com jo soch amich d' ohuir totes estes tradicions, especialment de la gent del poble , li vaig suplicar me la referira , lo qual feu, póch mes ó menys , en los mateixos termes ab que jo á ma vegada la vaig á referir á mons lectors.

II.

Quant del castell , del qu' ara sols resten algunes desfetes rohines, lo tenien encara los reys móros y llurs torres , de les que no ha quedat pedra sobre pedra , dominaben desde lo cim de la róca en que tenen asiento, tot aquell fertilicim vall, que fecunda lo riu Alhama , ocurrí junt á la vila de Fitero una renyida batalla, en la qual caigué ferit y presoner d' els árabes un famós caballer crestiá, tan digne de renom per sa pietat com per sa valentia.

Conduhit á la fortalea y carregat de férros per llurs ene-

michs, estigué alguns dies en ló fondo de un calabog, lluytant entre la vida y la mórt, fins que curat casi miraculosament de ses ferides, llurs parents lo rescataren á força d' or.

Torná lo cautiú á sa casa ; torná á tenir entre llurs braços á los que li daren lo ser. Llurs germans d' armes y llurs homs de guérta s' enjoyellaben al vórel, creent aplegada l' hóra d' empendre nous combats ; pero l' ánima del caballer s' habia penat d' una profunda melengía , y ni lo carinyo patern ni los esforços de la amistat eren prou á llevarli son estranya melengía.

Durant son cautiveri lográ vore á la filla del alcait móro, de qual hermosura tenia noticies , per la fama , abans de co-neixerla ; pero quant l' hagué conegut , la encontrá tan superior á la idea que d' ella s' habia format, que no pogué resistir á la seducció de llurs encants , y s' enamorá perdudament d' un objecte pera éll imposible.

Mesos y mesos pasá lo caballer forjant los projectes mes atrevits y descabellats : ara s' imaginaba un mig de trencar les barreres que lo separaben d' aquella dóna ; ara fea los majors esforços pera oblirlarla ; ja 's decidia per una cósa , ja 's mostraba partidari d' altra completament oposta ; fins qu' al últim , un dia rehuní á llurs germans y companyeros d' armes , maná cridar á llurs hóms de guérta , y despres de fer ab lo matjor sigili tots los aprests necesaris , caigué d' improvis damunt la fortalea que guardaba á la hermosura , objecte d' aquell insensat amor.

Al sortir pera esta expedició , tots cregueren que sóls movia á son caudill l' afany de vengarse de quant l' habien fet sofrir carregantlo de férro en lo fondo de llurs calabogós ; pero despres de presa la fortalea , no s' amagá á ningú lo verdader motiu d' aquella valerosa empresa , en que tants bons cristians habien perit pera contribuir al conseguiment d' una passió tan indigna.

Lo caballer , embriagat ab l' amor qu' al fi lográ encendre en lo pit de la hermosísima móra , ni fea cas dels consells de llurs amichs . ni de les murmuracions y les queixes de llurs soldats. Uns y altres clamaven per eixir quant abans d' aquells

murs, damunt los quals era natural qu' habien de caure novament los arabs reposats del pánich de la sorpresa.

Y en efecte, vá susuir així : l' alcait replegá gents de los llóchs comarcans ; y un matí lo vigia qu' estaha post en l' atalaya de la torre, baixá á anunciar á los enamorats aymants, que per tota la sérta que desde aquelles róques se descubrix, es vea baixar tal núvol de guerrers , que bé podia asegurarse qu' anaba á caure damunt lo castell la morisma sancera.

La filla del alcait es quedá al ohuirlo pálida com la mórt; lo caballer demaná llurs armes á grans crits , y tot es posá en moviment en la fortalea. Los soldats íxqueren en tumulto de llurs quadres ; los jefes començaren á donar órden; es baixaren los rastrells ; s' alçá lo pont llevadís , y se coronaren de ballesters les almenes.

Algunes hóres despres començá l' asalt.

Lo castell ab rahó podia dirse inespugnable. Sòls per sorpresa , com s' apoderaren d' éll los crestians , era posible rendirlo. Resistiren , donchs , llurs defensors , una , dos , y fins déu embestides.

Los móros es llimitaren veent la inutilitat de llurs esforços, á cercolarlo estretament pera fer capitolar á llurs defensors per fam.

La fam començá , en efecte , á fer estragos horrorosos entre los crestians; pero sabent qu' una vegada rendit lo castell, lo préu de la vida de llurs defensors era lo cap de son caudill, ningú volgué ferli traició , y los mateixos qu' habien reprobata sa conducta , juraren perir en sa defensa.

Los móros impacients resolgueren donar un nóu asalt al mitjar la nit. La embestida fou rabiosa , la defensa desesperada y la brocada terrible. Durant la pelea, lo alcait, partida la front d' una estralada , caigué al fos desde lo alt del mur, al qu' habia lograt putjar ab l' ajuda d' una escala , al mateix temps qu' el caballer rebia un cólp de mórt en la breja de la barbacana , ahon uns y altres combatien cós á cós entre les ombres.

Los crestians començaren á sejar y á replegarse. En asó la móra s' incliná damunt son aymant , qu' estaha en terra

moribunt, y prenintlo en llurs braços ab unes forces que feen majors la desesperació y la idea del perill, l' enrastrá fins lo pati d' armes. Allí tocá á un resórt, y per la boca que deixá vore una pedra al alçarse conmoguda d' un impuls sobrenatural, desaparagué ab sa preciosa càrrega, y començá á baixar fins aplegar al fondo de lo soterrani.

III.

Quant lo caballer torná en sí, dritji á son entorn una mirada perduda y digué: ¡Tinch set! ¡Me muych! ¡M' abrase! Y en son deliri, precursor de la mórt, de llurs llábis sechs, per los quals xiulaba la respiració al pasar, sóls s' ohuien eixir estes paraules d' ángoixa: ¡Tinch set! ¡M' abrase! ¡Aigua! ¡Aigua!

La móra sabia qu' aquell soterrani tenia una eixida á lo vall per ahon corre 'l riu. Lo vall y totes les altures que lo coronen estaben plenes de soldats móros, qu' una vegada rendida la fortalea, rodaben per totes parts al caballer y á son amada pera saciar ab élls sa set d' estermi; ab tot, no vacilá un instant, y agarrant lo casco del moribunt, s' escolá com una sombra per entre los matorrals que cobrien la boca de la cóva, y baixá á la vóra del riu.

Ja habia pres l' aigua; ja anaba á incorporarse pera tornar al costat de son amant, quant xiulá una saeta y resoná un crit.

Dos guerreros móros que velaben á la contorná de la fortalea habien desparat llurs archs en la direcció en que oixqueren moures les rames.

La móra, ferida de mórt, lográ, ab tot y aixó, arrastrarse á la entrada del soterrani, y penetrar fins lo fondo, ahon s' encontraba lo caballer. Este, al vórela cubérta de sanch y próxima á morir, torná en sa rahó, y coneixent la enormitat de lo pecat que tan durament expiaba, torná los ulls al cel, prengué l' aigua que son aymant li oferia, y sens acostarsela als llábis, preguntá á la móra: ¿Vols ser crestiana? ¿Vols morir en ma relitjó, y si me salve, salvarte ab mí? La móra, qu' habia caigut en terra desvanida ab la falta de la sanch,

feu un moviment imperceptible ab lo cap , sobre 'l qual deramà lo caballer l' aigua batismal , invocant lo nóm del Tot poderós.

Al altre dia, lo soldat que desparà la saeta, vá vore un rastre de sanch á la vóra del riu, y seguintlo, entrá en la cóva, ahon encontrá los cadavers del caballer y son aymada , qu' encara venen per les nits á vagar per estos contorns.

FERNAN REIG Y FLORES.

¡AY MARE MEHUA!

Este es lo crit mes dolç qu' el cór exhala:
Ell sól es de tendrura un bell poema,
A exclamació tan téndra el cór s' esponja,
Y de santa emoció tot éll se trema.
Quant ton amparo implore, Verje pura,
Tú, que eres pa tons fills tota terneça,
Al Senyor te dirijes, confiada
En que debades may ton preg s' emplea:
Y en paraules de mél, «¡No t' en adones,
Fill del meu cór, li dius, de tanta ofensa
Com l' hom ingrat te fá! no mes repara
Que baix lo meu gran mant s' acull, y pensa
Que quant mórt y pasió per éll pasares
Fou molt gran de mon pit l' angoixa fera.
Si la lluna y lo sól sa llum pergueren
Estremits de dolor, si fins la pedra
Sent, com era insensible, sent tan dura,

Al esforç s' esqueixá de tanta pena,
¿Qué no li pasaria á mon cór téndre
En aquell trans amarch, sent Mare tehua?
Pues si tant jo sentí per ser ta Mare,
Que hu soch d' els pecadors, fill, considera,
Y que sent tota amor, tota tendrura,
Llurs afliccions no puch mirar serena.»
A ton prech templa Deu sa justa ira,
Y carinyós respon: «¿Cóm jo poguera
Negar lo meu perdó, la mehua gracia,
Als que ton mant ampara, Mare mehua?»
Y tú, plena de goig, mes lluny l' escampes,
Y estás, quant mes s' acullen, mes contenta.
Per aixó l' aflijit ab ses grans cuites
A tos péus confiat, Senyora, aplega,
Y sóls dient ton nóm ja s' aconhorta,
Puix de tan bóna Mare tot hu espera.
Al infant petitet, desde lo bresol
Ton nóm la mare á pronunciar li ensenya:
Es lo teu nóm tan dolç, que á totes hóres,
Sens saber cóm, lo diu la nostra llengua;
Y en fi, tan gran conhort lo teu nom dona,
Qu' éll sóls al qu' está trist l' sprit li alegre,
Quant los ulls alça al cél, y ab fé cristiana
Esclama en tot lo cór: ¡Ay Mare mehua!

ANTONI M. BALLESTER Y PUCHALT.

LO INDUSTRIAL.

En l'últim terç de lo segle dénu se venen demostrant tan públicament los adelants produhits per les lletres y les ciencias que desde 'l mes gich fins lo mes gran, tots ho reconeixém, perque tots els debém algo. Tampóch se necesita estudiar molt pera compendre que asó es degut al gran interés d' els nostres governants y á que lo magisteri ha adoptat mitjos sencillos y economichs pera que cada cap de familia poguera donar al seus fills en la primera edat una educació social no coneguda per nostres antepasats. Esta es la explicació innegable que pót donarse pera dir que lo segle dénu es lo segle de les llums. Pero sobre este vastisim camí obert, n' ha quedat un punt importantisim per tocar, y d' eixe punt es de lo que volém tractarne ara, ab lo fi de recordar á aquelles persones de mes criteri que nosaltres; per lo qual probarém á ferho en lo curt espay ab que conta lo present article. Fins lo dia de hui hiá una serie continuada de publicacions en ciencias, arts, agricultura, etc. etc., pera que lo jove que per sa fortuna conta ab recursos para poder seguir alguna d' estes carreres, se trobe al póch temps qu' estudie ab una gran teórica, pera que sent aprofitada, y per mig de la práctica conseguixca anar algo mes allá, y s' apresure á donaro á la llum pública pera profit seu y pera honra y glória de lo seu nom.

Retrocedim un póch y encontrarem en la escala de la societat un sér, que per desgracia es lo que mes abunda en ella, que no conta en los elements senyalats, perque generalment carix de recursos pecuniaris pera dedicarse á una carrera, y té presició d' entrar d' aprenent de qualsevol ofici y poder donar al póch temps algun producte pera atjudar á la subsistencia. Este es, lo industrial. Apenes s' el trau de la escola, olvida per complet los llibres, que comunament pasen

á ser la seua *pesadilla*, cosa propia de gichs, y que á falta de mirarlos sol acabar per no saber lletjirlos, y asó es lo qu' es trata d' evitar.

En tot art, industria, etc., sempre es reconeixen individus superiors en adelants, y á éstos industrials s' els debia en aquell ram qu' eixersixen donarlos l' estimul convenient, obligantlos á publicar *manuals* estensos desde los mes insignificants rudiments fins lo matjor adelantament. Aixi es com lo aprenent desd' el dia qu' entrara en aquella obligació, encontraria en lo llibre un estimul de la industria, qu' en menys temps y sense donar tanta moléstia al mestre, adelantaria en teórica, pera serli mes sencilla y fácil la práctica; donantli llóch pera fer esperiments sobre los temes dels autors, quant este mateix gich arribara á oficial, habia de ser molt mes aprofitat qu' en la martja fins hui coneguda. Per este mig se conduhiria al industrial á perfeccionar lo seu art, é indirectament á continuar lo curs de les lletres, que una volta hóme apreciaria en tot lo qu' en sí valen, donantseli d' este módo matjor impuls á la industria, desterrant, com es consiguient, aquell embrutiment que dividix per desgracia á la matjor part de los treballadors de la gent de mitjana educació.

Si la iniciativa del nostre pensament fora apoyada per les persones competents, y poguera conseguirse lo desarrollo instructiu en la clase á que se referim, tal volta dins de póchs anys se voria trasformat eixe gran poble á qui hui veem tan ignorant, en un poble instruit; y nosaltres desde lo fondo de lo cór donariem les gracies als que nos hagueren atés, reservantnos sempre lo noble orgull interior d' aquell que ha fet un bé á los seus semetjants.

FRANCESCH BELLIDO.

A LA VERGE INMACULADA.

«Prés de Deu , la mes honrada»
En cél y terra se 'us véu:
Per tot la glória 'us rodeja,
La glória que mereixeu.

Entre 'ls àngels sou la Reina:
Tan hermosa y pura esteu.
Vos elegim advocada,
Regina , Mare de Deu.

Entre 'ls Sants, sou la mes Santa:
D' ells acatament rebeu.
Vos elegim advocada,
Regina , Mare de Deu.

Emperatriu dels Patriarcas....
¡ A tanta altura 'us senteu !...
Vos elegim advocada,
Regina , Mare de Deu.

Entre 'ls Màrtirs , la primera
Sou , després del Mòrt en Creu.
Vos elegim advocada,
Regina , Mare de Deu.

Entre les flors , sou la Rósa:
De grans virtuts olor feu.
Vos elegim advocada,
Regina , Mare de Deu.

Entre les róses, la blanca,
Mes resplandent que la néu.
Vos elegim advocada,
Regina, Mare de Deu.

Entre 'ls afligits, Senyora,
Sempre lo consól porteu.
¡Siáu la nostra advocada,
Regina, Mare de Deu!...

JOAQUIM SITJAR.

LA NINA ABANDONADA.

I.

N' era una nit de' invern, freda y gelada com la neu que corona los pichs de les altes montanyes.

Jo n' ixia del teatre y em diritjia á casa, molt abrigat y pensant que póchs moments despres m' encontraria arropat en lo meu llit y disfrutant de lo dolç calor aquell qu' em reanimaria y em donaria un ensomí delitós.

Apretaba el pas pera arribar quant en ans á casa, quant d' un rincó que n' habia per ahon jo pasaba, ixqué una nina, que allargantme la maneta me vá dir:

—Una llimosneta per l' amor de Deu.

—Atra vólta será, giqueta, li responguí.

—¡Tinch fam.... tinch fret y no tinch pare ni mare!... afe-
tjé ella.

Al ohuir aquella exclamació , dita en una veu molt trista, me parí dabant la nina , y la vaig vore mal arropada en un mal vestidet tot apedaçat y tapantse ab un mocador que cabia dins lo meu puny.

Jo la miraba tremolar de fret y mig vermella per la vergonya de que li vera llurs encants mig velats per un mal tròç de drap.

—¿No tens pare ni mare?

—¡Tinch fam.... tinch molt de fret!...

—¿Pero no tens pares?

—No senyor, jo no els he conegut.

—¡Póbra nina! donchs, pren asó y remediat, li contestí, posantli en la ma uns póchs menuts que poguí arreplegar per les mehues boltjaques.

La nina ho prengué marmolant d' agraphiment.

—Deu li pagarà, sinyoret, lo be qu' ara m' ha fet: en lo mig del cél ho encontrará algun dia.

Jo arribí á casa pensant en aquella nina, que tal vólta passaria la nit á la inclemència d' aquell temps , tenint fam , patint fret y no tenint una mare qu' en dolçes paraules li consolara lo dolor de vores abandonada.

Promte m' arropaba en lo meu llit y la són venia als mehus ulls , y jo pensaba en aquella nina que tenia fam y patia fret.

Al altre jorn quant despertí , lo recort de la nina sens pares s' habia borrat de la mehua imatjinació.

II.

Habien pasat cinch anys.

Una nit que jo l' había pasat en un ball de máixqueres en companya d' uns amichs , ixiem tots nosaltres mustios , grogenchs y plens de són: cadascú creia que s' habia divertit deveres , mes que los sehus companys.

Molt abrigats y tapantse fins los ulls , perque lo fret era horrible , nos despedirem , y póch menys que corrent anabem á cercar lo fins llabors desdenyat calor de lo llit.

Tenia jo presa d' arribar á casa , quant al girar un cantó, una *buena moza* s' encontrá al meu endabant.

Jo la mirí molt bé , perque la llum de lo faról li pegaba plé á plé, y aquella cara la volia jo recordar. ¿Ahon l' habia vist jo altra vólta?

Llavors un recórt me vingué á la memória , y era que una nit com aquella , tan freda y gelada, doní llimosna á una póbra nina sens pares , y que ploraba lo seu abandono.

Un presentiment brotá llavors de lo meu cór. ¿Seria aquella la nina abandonada?

¡Quí sap! Hiá algunes casualitats tan estranyes en la vida, que be podia ser qu' aquella fora una d' elles.

Per supóst que á mí ¿qué m' importaba?

III.

Jo he ohuit dir , y no m' enrecorde á quí ni ahon , que les desgracies qu' es cerquen no son de compadeixer.

Sempre ha segut molt reprehensible lo desarreglo en la conducta y en la edat en que tenim lo coneiximent en complet dearrollo , debém esforçarnos pera dominar certes inclinacions , que nos conduhixen al mal. ¿No es veritat?

Pero tornant á la póbra nina abandonada , l' última vólta que la viu , fou en l' hospital.

Me portá allí lo haber anat á cercar á un practicant molt amigatjo meu. Estiguerem rahonant y pasetjant al mateix temps per les sales de lo edifici destinat á remediar les desgracies de los pobres , qu' encontraben un consól en la caritat, quant al pasar per una d' aquelles sales , me cridá l' atenció una malalta molt jove, que sentada en lo llit no apartaba los ulls de nosaltres.

Reparí be en ella, y aquella cara me recordaba haberla vista un' altra vólta.

Lo meu amich , al vorer que jo miraba á aquella jove ab aquell afany , me digué:

—¿Que tú coneixes á Marieta?

—¿Quí es Marieta?

—Eixa gica qu' está sentada damunt lo llit y que nos está mirant.

—No la conech. La miraba tant, sóls perque ella me recórda á una nina, á qui fá molt temps doní llimosna en una nit molt horrible de fret, y que la pobreta peria de fam....

—Tú, sempre lo mateix : la tehua imatjinació plena d' idealisme, y á cascun pas encontrant objecte pera fer un poema....

—No ho cregues : en esta ocació n' es tot pur realisme. Mirant á Marieta, m' enrecorde de les miséries del mon.

—Marieta es una de tantes, que despres d' haberse perdut, s' arrepentixen quant no hiá remey pera elles.

—Donchs Marieta....

—Está ferida de mórt. Eixa malhaurada enfermetat que ficant-se en los pulmons los destroça, y ve un dia en que no podent respirar, les ofega ab un gemech....

—¡Póbra nina!

—¿Vóls parlar ab ella?

—Sí qu' ho volguera.

—Jo la cure, y ab la excusa de saber cóm seguix, nos podrém acostar fins ahon está.

Així ho ferem, y ella nos vá rebrer ab una sonrisa qu' á mí me doná pór, perque deixaba compendrer tenia lo valor de coneixer que no habia remey pera ella.

IV.

—Marieta, ¿cóm te sents?

—Mal estich : gitada m' ofegaba y he tengut que sentarme, perque així me sent millor.

Despres girantse á mí, me digué en algo d' interés:

—Jo recorde de vosté, y no puch dir quánt, ni ahon, perque lo recórt que tinch se me hí presenta molt confús.

—Jo també recorde de vosté, y lo meu recórt seria molt ver-dader si jo li diguera que la primer vegada que la viu vá ser ja fá mes de cinch anys, una nit d' invern que la socorrí á vosté ab una llimosna, perque vosté me dia en una veu

tan trista com lo gemech d' un infant moribunt , que tenia fam , tenia fret y no tenia pare ni mare.

—La veritat, jo soch aquella nina abandonada, que mirantse rodetjada de vicis, criada p' els lupanars, no ha tengut ninguna guia salvadora en lo mon, y ha vingut á parar á un hospital, pera morir desesperada en mig de la sehua malograda joventut.

—¡Quánt he pasat! clamaba despres d' un moment de silenci; desde aquella nit en que la llimosna de vosté me obrí les pórtes d' una casa pera pasar la nit al abrich de la crueldat d' aquell temps, que la perdició mehua m' anat perseguint pas á pas, y no he pogut ser ja bóna. Per aixó l' he recordat á vosté molt á menut, perque vosté ignocentment y sense saberlo ha segut la causa indirecta de totes les mehues desgracies.

—¿Marieta, jo?

—Sí, vosté; la sehua llimosna per conte d' haber segut un benefici, vá ser pera mí lo principi de la mehua perdició.

—Jo volguera que me contara tot lo que per vosté ha pasat en estos cinch anys; pero veig que se fatiga molt y la veu se li apaga per moments.

—Es que me canse molt de parlar, y si seguira, me donaria l' hipo y... ¡ay! vosté no sap lo que patixch quant m' agafa... sembla vaig á morir-me.

Jo miraba á Marieta, y lo cór meu estaba apretat, perque allí miraba que la vida s' enfotjia per moments. Los sehus ulls tenien una mirada trista y apagada, y pareixia que cercaben un punt en lo espay que no 'l podien encontrar; los sehus rulls cabells estaban enqrespats y lacis; los sehus llábis eren blanchs com lo gesmil y se confonia ab les sehues apretades dents.... alló era una mórt galvaniçada.

No volent estar ja mes allí, perque mes be incomodabem qu' atra cósa, se despedirem de Marieta, no sense abans prométerli que tornaria jo á vórela.

V.

Una vesprada me disposaba ja á cumplir la paraula que li doní á Marieta, quant me vaig vorer entrar en ma casa á mon

amich , y la primer noticia qu' em doná. n' era que no anara á vore á Marieta , perque tal vólta á aquella hóra la portarien al cementeri.

—¡Póbra nina! exclamí jo ab veu molt trista.

Lo meu amich se posá á riure al vore la cara que jo fea pensant en Marieta, y em digué:

—Eixes giques tenen un fi natural, llogich, perque....

—Es veritat.

Jo promte em console , y aquella vólta me consolí mes promte , perque s' asomarem á lo balcó y se posarem á parlar ab una vehineta mes bonica que lo plaher, que d' alguns dies á aquella part me deixá enamorat y revólt.

AURELI LOPEZ CUENCA.

L' ENDERROCH.

¿Hont sont tas vellas fábricas,
Tos murs guarnits de gárgolas
Y ton altiu senyor?

¿Hont son la llar, las cambras,
Los ponts y las arqueras,
Las músicas rialleras
Y lo pasat honor?

Tot n' es ja polçs: las óvilas
Y els esparvés ferestechs,
Nihuan en lo vell mur;
Y l' hedra t' amortalla,

Y el temps tot ho fá runa,
Y sòls te don la lluna
Son raig ab petó pur.

¿N' ets tú lo despull últim
D' algun castell ó esglessia?
¿N' est tú lo fred mortall
Que ab pedras escluixidas
Pels llamps del cel, soterra
La glória de la terra
Que fon de Deu mirall?

Lo vent fiblant-ne ombrivol
Per l' enderroch tot róneg,
Sols diu ab trista veu:
Aquí t' el breç la patria,
D' aquí surtí guerrera,
Petjant-ne 'n sa carrera
Als ennemichs de Deu.

Sas amorosas cántigas
Los vats, sos llors los héroes,
Y sa corona els reys,
Trabaren dins las cambras
D' aquestos palaus nobles
Y els braus y els lleals pòbles,
Sos sagrats furs y lleys.

¡Oh soletat magnífica!
¿Per qué no surtiu fúnebres
Las ombras del pasat?
¿Per qué com visió insólita
D' un Ezequiel, alçarse
No miro y revifarse
T' ombra á la veu d' un fat?

Un jorn á los flams tremols
Dels llamps de la tempesta,

Caygueres escruixit,
Y d' aqueix jorn n' esguardan
Ta gegantina glória,
Y nom en sa memòria
Lo cien com lo petit.

Surt de ton jas de penyas,
Y com un jorn magnífich,
T' escruixirá el vell foch;
Los segles ab sas flamas
Tornan en polç la terra,
Lo seti de la guerra
N' es sempre un enderroch.

Adeu, rohinas ciclópeas,
Florit nihuan corps y aligas,
Y el avior somriu;
Adeu, torres y cambras;
Adeu, brec de la història
De nostre pòble, y glória
Qu' en nostras glorias viu.

JOAN B. PASTOR Y AICART.

À LA LLUNA DE VALENCIA,

No solament en la nostra terra, en tota la Península ne té fama la lluna de Valencia. ¿Voldrà dir asó qu' es diferent la lluna de nostre país? ¿Volgueren significar los nostres avis que es mes bell lo astre de la nit de la ciutat del Turia qu' el

de altres parts? No hiá un tal. Per esta paraula doném á entendre los espanyols, que la persona á quí pugam referirnos ha tengut mal éxit en qualsevol empresa, qu' en ha aixit mal, que s' ha arruinat, que s' ha quedat en mig de lo carrer, com solém dirne, etc.

Moltes son les divérses esplicacions que sobre lo seu oritje s' ha donat á la frase *á la luna de Valencia*. Lo que mes probabilitats presenta, á nostre parer, es la que diu, que ab l' antiga costum que en nostra pátria habia de tancar totes les nits les pórtes de la ciutat al tóch d' oracions, quant apareixia la falla dalt la torre apel·lada Micalet, donant llóch á que molts habitants de la mateixa se vereen obligats á pasarne la nit al ras en una replaçeta que, rodetjada de banchs ahont dormien, hi habia per ahont hui está la entrada de l' Alamera, á la ballada de lo pónt del Real.

Tal, segons rahonables opinions, es l' oritje verdader de lo refrany qu' es diu de *quedarse á la luna de Valencia*.

À LA MEMÓRIA

D' EN JAUME PEYRÓ Y DAUDER.

¿Será nubol lo dia del poeta
Sempre en lo mon? ¿La sehua nau perduda
En mar revólta, en tempestat desfeta,
May de la ditja arribará á lo pórt?...
¿Sempre com fél li amargará en el ánima
La risa qu' els sehus llábis contornetja?
¿La pau de que may gotja y sempre envetja,
Deu trobarla en los braços de la mórt?

¡Desgraciat del que jóve tot li manca!
Del que ab ses mans terribles l' experiència
Lo vél de la illusió promte li arranca
Y el esqueleto de lo mon sols veu!
¡Desgraciat del qu' arriba á despedirse
De la illusió, que tant mos aconhórta;
Pera el que viu ab la esperança mórt
Martiri es ja lo mon, la vida es creu!

Tu eres ¡oh Jaume! desgraciat y noble,
Era ton espirít altiu y lliure,
Y vergonya senties tú de viure
En mon tan fals pa tú y desagrahit.
Ja póbre y desvalgut tú recordares
El sacrifici etern que per éll feres,
Y éll, abandonante quant caigueres,
Encara enfosquí mes tan fosca nit,

Deu t' hatja perdonat ¡oh volgut Jaume,
Que del viure et desferes de la cárrega!
Del teu sepulcre regará lo paume
La flór de l' amístat, flór ja tardíu.
¡Que sempre es lo mateix! sempre la térra
Fá justicia quant es pasada l' hóra,
Sempre lo que de pédre acaba plóra,
Y al mórt li dona lo que nega al viu.

JACINTO LABAILA.

CURIOSITAT.

Estant ab guérre lo emperador d'Alemanya Frederich Barbarroja y lo papa Alexandre ters, la república de Venecia 's declará á favor del Papa. Lo duch Sebastia Ziani vencé á Otó, fill de Frederich, en batalla naval, prenentli trenta galeras, y tirant á fons ó destruhint lo demés de l' armada imperial. Plé d' entusiasme y agraphiment, Alexandre ters feu present al victoriós Duch d' un anell d' or. «Serviusen, li digué com d' una cadena pera tenir sotsmesas totas las armadas al imperi de la República; prenent per esposa la mar ab aquest anell que d' assí endevant tots los anys en semblat dia (lo de l' Ascensió) la cerimonia d' aquest matrimoni sia celebrat per vos y pels vostres descendents, per ella sabrá la posteritat que las vostras armas vos han donat lo ample domini de onas, y que la mar vos es sotsmesa com la muller ho es al marit.»

Des de llavors, comens del segle XII, fins als temps de la gran República cad' any en lo dia de l' Ascensió, la Senyoria de Venecia se servia d' una galera dita lo *Bucentauro*, galera que 's conservaba ab un cuydado tan gran com lo servey á qu' era destinada, y desd' ella lo Duch ab lo anell d' Alexandre ters feya la cerimonia de casar la República de Venecia ab la mar.

À UNA RATA PINYADÀ.

¿Quin desfici, quin neguit
Te agullona sens parar
Quant la vesprada s' acosta,
Que frenética, l' espay
Solcant, giravoltas, pujas,
Baixas, reculadas, ó avant
Novament lo vol anencas
Trémol sempre ton alam?
¿Ets acas la misatjera
De la nit? ¿Vens á anunciar
De las tenebras l' imperi?
¿O ets esprit foragitat
Als abims de la foscura
Passadas gutas purgant?
¿Quí sab, quí sab si remembras
D' un' altra vida l' esbay,
Quant escorcollas, frisoza,
Las tenebras pam á pam!
¿Quí sab si auyoras lo verver
De 'l bosch la vérda, del blat
L' espiga pe 'l sól daurada,
Del cep lo fruyt brillejant,
O ta estampa en lo clar riu
Que marmola per lo vall!
¿Quí sab si l' escalf auyoras
D' un raig de sól, ó 'l cantar
De llurs companys arrufantse
De lo roure en lo brancam!
¿Y quin neguit fora 'l teu
Si acotxesis un instant
L' intuició de las maravellas

Que 't son negadas pobr' au!
Si un secret presentiment
Quant tot jurt l' aubada naix,
Ferint tos nérvis, de sobte
'T transportes mes enllá
De las fitas de ton terme....
Mes ¿qué dich? si ton afany
Obecix potsé' á la idea
Que 's belluga dins ton cap;
Si es lo desitj qui 't heumana
Com lo vent al febla gra....
¡Pobr' au! ben trista es la plana
Que 'l destí t' ha senyalat.
Mentre 'l mon vesteix son trajo
De festa, y alsa, cantant
A chor, sa veu agraphida,
Tú, aferrada 'l rocam
D' una cóva, condemnada
Vius á lo destérro; y quant
Lo mon al descans s' entrega,
Quant tot es silenci, pau;
Quant no mes s' ou la veu fúnebre
Que resóna en lo canyar,
Llavors, com pres que recobra
De sobte sa llibertat,
Estens, febroso, tas alas,
Y volas d' ací d' allá,
Sens concert, com si estigueres
Al domini de 'l atzar.
¡Pobr' au! no sé perque al veuret
La melenjía m' embarg,
Com m' embarga la tristega
Al ovirar un desmay.

JOAN PONS.

LA GUTTA PERXA.

La gutta-perxa es una rehina extreta d' un bell arbre anomenat *Isonandra-Gutta* del arxipelach indi y sas térras vehinas. No fá gayres anys que fon descoberta esta substancia de que avuy dia se fá gran consum en Europa ; encara que de temps remots los malayos la usavan pera diferentas cósas. Un cirurgiá anglés , M. Montgomery , regoneixent la seva utilitat, n' enviá en 1743 una mostra á la Societat ral de Lóndres, servey que li valgué una medalla d' ór. Lo mig de que 's valien los malayos pera traure la rehina de la gutta-perxa consistia en tallar los arbres y posarlos drets, fent que la matéria fluida s' escorrogués y anás á depositarse en fullas de bananera. Est procehiment imperfectisim y lo que s' engrandí lo comers de gutta-perxa haurian acabat ab la *Isonandra-Gutta* si no s' hi hagués posat remey. Ara s' arreplega com lo *caoutchuc* , fent un tall en la escorfa y fent caure en un vas lo such que raja, posantlo despres al sól ó fóch porque s' evapore.

La gutta-perxa té molts qualitats del *caoutchuc*, y la fan servir pera canonadas d' ayga , vâsos destinats á rebre suchs alcalins ó ácits que 's menjan lo metall y la fusta , estuments de cirugia , pintas y altres diferents articles.

LA CREU DE LA TOMBA.

¡Qué sóla hi ets! ¡Qué beyla!
¡Qué beyla ta guaytat!
D' asutcenâs frescas tota enjovellada;
Com n' era la nina que vinch á plorar.

Floretas et garlandan,
Sens flayre 'l calzer ja;
L' esprit de la nina é adalt del cel canta,
Lo flayre dels calzers á Deu li portá.

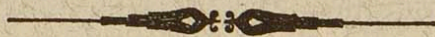
Quant roço per la nina,
Mon prech se torna en cant,
P' els antjels no tenen les arpes tristessa,
Ni diu lo poeta s' angoixa plorant.

¡Oh creu d' aquesta tomba!
¡Oh nina soterrá!
Donau á ma lira lo rim pus melodich
Que 'l aura riallera plorant ne fará.

Y un jorn quant sota el marbre
Em vingau á plorar,
A l' ombra sagrada d' una creu petita
D' asutcenés fresques tota enjoyollá.

Mos despulls descansen
L' esprit en Deu ja,
Com n' es la nineta que canta ma llira,
Floreta sens flayre, puis Deu la olorá.

JOAN B. PASTOR AICART.

ESTUDI DEL NATURAL.

Una vegada Ariosto fou renyat de son pare, y no torná cap resposta ni tractá de defendres; ans bé escoltá y observá ab gran atenció al qui lo renyaba.

Després lo germá del gran poeta digué á est perquè no s' havia disculpat.

—¿Saps per qué? digué Ariosto , perquè ara escrich una comedia en la que un vell renya molt á son fill , y desseguida que lo pare ha obert la boca , m' he posat l' atenció pera no perdre res de lo que digués , á fi de pintar millor mon personatge.

LO MATRIMONI.

(TRADUCCIÓ.)

Lo matrimoni es un gót
Que se fabrica en l' Alcora;
Lo marit es lo refresch,
Y la muller qui 'l endolça.
La sógra es magnesia doble,
O millor dit, una porga,
Que se meçcla en la tisana
Y la endigna may s' asorra;
Lo temps es la cullereta,
Y en pacencia, qu' enté molta,
Vá remenetjant lo caldo
Y mil congoixes provoca;
Fins que d' un trago la mórt
Sancera s' engul la toma,
Y els tres s' envan de canea
A fer cuchs y malvarosa.

J. O.

GALANT RESPOSTA.

En la tertulia que 's reunia en altre temps á casa de la duquesa de Maine , s' ocupaban molt en xaradas , endevinallas y otras cosas aixis. Una vegada la Duquesa preguntá al cardenal de Polignach , que llavors era un jove clergue.

—¿Quina diferencia trobeu entre un rellontje y jo?

—Senyora , respongue , ben clara 's veu la diferencia ; lo rellontje senyala les hores , vostra presència las fá oblidar.

CONFESSIÓ GENERAL.

PART PRIMERA.

«¡Créxer lo cós cada dia
Y empetitirse l' esprit!
¡Sentir feresa á la nit,
Y de nit empendre via!

¡Témer ab esglay crexent
Lo remordiment fatal,
Y caure, de mal en mal,
Al gorch del remordiment!

Tal es ma sórt desditjada;
Tal es, Pare, ma existencia.
¡Y demano al cel clemencia!
¡Y goço alsar la mirada!...

No, no tinch valor prou gran
Pera conseguir esmena,

Ni trencó may la cadena
Que m' está desesperant.»

PART SEGONA.

«Mentexo, si en un transport
Dich que la vida aborreixo;
Mentexo, Pare, mentexo
Quan dich qu' ansí la mórt.

No tinch al cór valentía
Per' afrontar un «¡quí sab!»
Ni prou fé dintre mon cap
Per no teme una agonía.

Sí, crech en Den, en la Santa
Verge y en mon sant Patró;
Sí, crech en la relligió
Que vivifica y encanta.

Puix sento arrelada en mi
La salvadora creencia,
Vull que siga ma consciencia
Lo mirall mes crestallí.

Qu' al posarme davant d' éll,
No 'm veigi els ulls enclotats,
Los llabis tots descarnats
Y com negrosa la pell.»

PART TERCERA.

«Pare, 'm veyeu penadit
Y gemegant me veyeu.
¡Be feu, Pare, que 'm mireu
Ab ulls de cór enternit!

Lo meu franch doló us agrada
Y confie en mon doló....
¡Ah! també hi confio jo
Per centécima vegada.—

¿Per qué us heu esgarifat,
Pare confes, al sentirme?

Juro que vull penadirme,
Que 'm vull veure trasformat.

Juro qu' altr' home seré
Desd' avuy, Pare amorós;
Juro que, pensant en vos,
Tot parany evitaré.

Juro que de la ocasió
Fugiré com del perill;
Juro que seré gran fill
De la mes gran relligió.

Juro que 'l remordiment
Qu' ara mon cór despedassa....
Rahó teniu, juro massa
Per cumplir ni un jurament.»

JOAQUIM RIERA.

LO BOIG.

Pensaba y rumiaba lo criat del autor de la *Jerusalem* qué debia fer son amo á certas horas ficat en sa cambra. ¿Seria moneda falsa, ó bé plans d' alguna conspiració? Pot ser bruixeries. ¡Ca! No 'ú podia entendre, pus la cambra era tancada, era tancada sempre y lo senyor tenia la clau.

Altres criats amichs d' est l' hi aconsellaren que fes fer una clau falsa; mes lo fael servidor no volgué ferho.

Un dia que Tasso se descuydá de tancar la pórtia, lo criat se 'n aprofitá, entrant y remenant la munió de papers que vá trobar. Després aná á dir als companys.

—No es bruixot, ni conspirador, ni moneder, es boig; ét

una pila de llibretas escritas d' éll , y en totas ellas no hi ha cap ratlla acabada.

Eran vérsos de la *Jerusalem* los que feren passar per boig á son autor als ulls del criat ignorant.

LA DEGOLLA.

**Solfa del Tabalet : armonía imitativa
á Pepeta la Sorda (a) la musa del
Júquer. (1)**

Así tens la sólfa
Del meu redoblante:
Teu plante,
Teu plante,
Teu re-contr-replante.

Ni bombo y platillos,
Ni orquesta de rango,
Ni jota.
Ni tango,
Rondenya y fandango,
Dirán en la gracia
Qu' el meu redoblante:
Teu plante, etc.

No 't burles, Pepeta,
D' un musich novato,

---

(1) En Joseph Bernat Baldoví.

Y aguardat
Un rato,
Qu' asó es bó y barato,
Puix dihen les notes
Del meu redoblante:
Teu plante; etc.

Cupido pa riures
Me fá cusquerelles,
Y els colses,
Les selles,
Tobillos y orelles,
Respónen al éco
Del meu redoblante:
Teu plante, etc.

Al vore eixa cara
Tan dolça y bonica,
Que proba
Y esplica
Si es *poll* lo qu' em pica.
No fas un redoble,
Y al canto li cante:
Teu plante, etc.

Ja vé la Degolla
Y el *Corpus* asoma,
Les Róques,
La Moma,
Dancetes y broma,
Li fan dir á un hóme,
Per mes que s'aguante:
Teu plante, etc.

D' Heródes l' eixércit
Ja está en la correra,
Dú els tratjes
De fera,

Cartjots y bandera,
Y als crit de Palermo
Contesta Cascante: (1)
Teu plante, etc.

Guardeu, puix, el bulto
Que plohuen sopapos,
Y als ternes
Y als guapos
Els cluixen á lapos.
Adios, rósa fina,
Salut... y adelante:
Teu plante, etc.

JOSEPH PALLARÉS.

LO JUSTICIA CIVIL.

N' era lo un any un Caballer y l' altre any un Ciudadá , y tenia dos Assesors , qu' es compartien lo treball , perqu' eren moltes les causes que li anaben com á jutje ordinari. Lo curs de tots los negocis civils y criminals que passaben dabant los oidors de Chancillería , s' acababa desde qu' entraba Sa Magestat en este regne ; y desde qu' el Virey eixia de la ciutat y de ses quatre llegües de terme , deturantse fora mes de déu dies. Mes la jurisdicció d' estos jutjes ordinaris en lo civil y criminal jamay se suspenia , puix se podien seguir dabant d' élls aquelles causes qu' estaben suspeses en la Chancillería real.

---

(1) Palermo y Cascante, dos jodíos molt grans.

A MON ESTIMAT AMICH EN CONSTANTÍ LLOMBART.

EPÍSTOLA. (1)

Mon estimat amich: ruda tarea
A mes cansades forces encarregues,
Puix ja d' escriurer versos tinch perea.
Ja fá temps, be ho saps tu, que no tinch cegues
Les fonts d' inspiració qu' en altres dies
Nos daben il·lusions en que t' anegues.
De la lira olvidí les armoníes,
Y lluny lo meu pays per estos pobles
Sols escolte les vostres melodíes.
A vosaltres vos toca, hereus dels nobles
En Roig y en Ausias March y altres ingenis
Qu' han cantat en sa llengua dolces cobles.
A vosaltres en fí, que ab vostres genis
Y ab la cooperació dels homens sabis
Les podeu fer reviure com lo Fénix.
No es aquesta la llengua dels meus avis,
Y no puch inspirarme en llurs potes,
Donchs altra llengua parlen los meus llábis.
Mes jo volguera tindre en mes paletes
Los colors ab qu' es vist la llum daurada,
Eixa llum que no hiá en altres planetes,
D' esta Valencia pera mí estimada,
Per la que sanch donara de mes venes,
Sent, com n' es pera mí, mare adorada.

---

(1) Ja l' any passat ferem present á los lectors, que nostre ben-
volgut amich, lo sr. Iranco, per serne aragonés mereix s' el dispen-
se de les faltes, que al escriure en una llengua que no es la seua,
puga cometer.

Estrantjer en la patria, amargues penes
Cautiu lo téndre cór ferme lograren
Llavors duentme 'l recort d' hóres serenes.

Lluny lo bressol matern ahon m' agrunsaren
M' anaba consumint de melentjía,
Com l' aucellet aquí lo niu robaren.

Als últims estertors de m' agonia
Brindantme, un ángel, viu bonavivança
Y em retorná la pau y la alegría.

Renaixqué en lo meu pit la confiança
Y tot me paragué, que ab ses rialles
Saludaba 'l matí de una esperança.

Les estreles, lo sol, lo que ses valles
Romp mar altiu, quant s' alça ó quant s' afona,
En llur quietut qu' em plau ó en llurs batalles.

¡Tot m' inspiraba á mí! áurea corona
Vaig posar en llur front ahont se lletjia
La purea infantil d' aquella dona.

D' aquella dona alegre qu' em sonria,
Y qu' em tallá els desesperats mals passos,
Que lentament mon esperit seguia.

D' aquella dona que ab dolçísims llaços
Me subjectá al imperi de la térra,
Trobant sempre lo cél en los seus braços.

¡Quánt dolça es la esperança! quant s' aferra
Lo póbre mariner á inquieta taula,
Perque los elements li mohuen guérria.

Quant escoltí aquell «sí,» dolça paraula,
Mes dolça que la mel, que les abelles
Pera los deus ne feren de la faula,

Lo cántich celestial que les doncelles
Cantaben en Sió, no fou mes tendre
Qu' aquell «sí» que encá sona en mes orelles

Aquell «sí», plé de foch, qu' em feu comprendre
Que la cendra que dins mon pit portaba
Promte es torná en sa pura llum á ensendre.

Entusiasta d'amor, tot ho cantaba,

Y en aquell Paraís en que me vea,
Me creguí que gotjant jo, tot gotjaba.

Aixís obri son pit naturalea
Quant lo gelat ivèrn desapareixense
S' empórta ab ell lo dol y la tristea.

Llavoas per encant retorna rientse,
Obrint les flòrs llurs perfumades gales,
Y alegre naix lo sol y naix sonrientse.

Crehuen de los espais les aus les sales,
Y póblen la verdor de les praderes,
Los papallons de les pintades ales.

Les aures pera mí sempre estrangeres,
Qu' abans de vore á Delia m' ofegaben,
Varen salvar ma barca en tes riberes.

Y esta llengua viril en que parlaben
Los antichs llemosins, que tan estranya
Se fea als mehus ohuits quant la escoltaben.

Amor me l' amostrá, que tot ho apanya,
Y un plá me paregué sembrat de roses,
Lo qu' abans se me fea una montanya.

Ab lo calor de frases delitoses,
Lo dolcísim «jo 't vullch,» fou clau daurada
D' aquelles lletres sempre carinyoses.

Aixís lo deprenguí, com l' au alada
Que mig tancats los ulls, ja canta y pia
Ans de vore lo espay que tant l' agrada.

Avuy, amich del cór, la poesia
N' entra per molt en ma il·lusió primera,
Y ne sent lo mateix que ne sentia.

Avuy ne tinch, eterna primavera,
Y les flòrs del previndre, ja esclatades,
Perfumen ma existencia placentera.

En sos ulls, en sa front, ¡quántes vegades
Tremolant lo meu cór de goig y glória
Li han escrit poesíes mes mirades!

Poesía inmortal, puix la memória
No se pért may qu' al cór está lligada

Y de cada sospir ne fa una història.

Avuy li dich: «¡te vullch!» y embelesada
«¡Te vullch!» respon llavors; l' anima mehua
A tan grata expansió queda extasiada.

¿Qué seria del hóme si una trehua
No hi trobara en la dona que l' atjuda.
Mentres, sempre patint, este mon crehua?

Pera l' hóme es la dona flór naixcuda
En lo jardí de Deu, ó es una estréla
Entre 'l cel y la térra suspenguda.

Y ¡ay! del hóme infeliç qu' estén la véla
Del barco qu' á altra platja se l' empórta,
Si no tróba en la mar sa carabela.

Lo naufratji es segur, y no es conhorta
Ni en los falsos plahers, ni en la fortuna,
Perque la fé de sa virtut te morta.

Eixe signe portém desde la cuna,
Y en eixe signe aném cap á la fósá,
Les il-lusions desfent una per una.

Mes la vida del hóme es molt gran cósa
Quant, com jo, té una bóna companyera
En les galtes mes pures qu' una rósa.

Qu' extasiantme en sa veu tan falaguera,
Ja no me dona cels, com m' endonaba,
Lo rosinyol que canta en la pradera.

Y puix que tinch lo cel que disitjava,
Canta, Llombart, en esta llengua amiga,
Que lo «¡jo t' vullch!» dolçísim, m' amostrava.

De ¡Patria, fides y amor! los noms lliga,
Santes paraules de virtut y glória;
Y entona un cant, qu' etèrn per sempre siga
Y et done lo llorer de la victória.

VICTOR IRANÇO Y SIMON.

Octobre 4 1875.

PROCÉS DEL MORO ACEN PEYTA.

Desitjosos de donar á coneixer tots los documents que perra l' història de Valencia puguen tindre algun interès , ham procurat adquirirne de lo nostre il·lustrat amich En M. Carboneres , lo següent procés criminal , per mig de lo qual vorán los nostres lectors la forma en que s' aplicaba lo turment y l' interrogatori que s' els fea á los que delinquen, com aixis mateix altres curiositats molt dignes de saberse.

Molta llum podia ferse en tocant á la nostra història , si com lo senyor Carboneres se dedicaren los literats valencians á registrar los nostres oblidats artjius.

Aquest es lo procés á qu' es referim.

«*Dia XV del mes de Juny any MDIV.*»

Lo Magnífich Justicia en lo criminal , vista la denunciació dauant éll posada per los honorables procuradors fiscals del molt alt Senyor Rey e lo Magnífich Sindich de la insigne ciutat de Valencia , vers e contra Acen Peyta , moro , vistes les confessions axi *ex officio* , com sobre los capitols de la dita denunciació , *medio juramento* fetes , vist com lo dit feyt e proces , es en punt de acort , *Vissis videndis*, agut acort concell e delliberació ab los Magnífichs Jurats , Prohomens e Concellers de la pressent ciutat de Valencia , e ab en Josue de Sentfeliu, doctor en cascun dret , aessor de aquell ordinari intertoquent procehix e declara , en e per la forma següent.

E atnent e considerant , que per les confessions por lo dit delat *medio juramento* fetes , clarament consta e appar aquell esser culpable de la major part dels crims , e delictes dels quals es stat acusat, empero per ques sapia de *complicibus interloquent* provehix e declara , que lo dit delat sia supposat atortura , e turmentat , tant e tant longament , fins que de la boca de aquell se sapia la veritat dels altres crims, dels quals

es stat acusat *et de complicibus* a arbitre del Magnífich Consell, sens perjuhl de la pena e proces resultant lata.

Dictis die et anno.

E per execució de la interlocutoría, lo dit delat fonch portat al loch dels torments, e asseyt en lo banch, fonch interrogat, que diga quant ell confes torna a Xaraquo, e que deliberaua fer e quines paraules dix al Batle.

E dix, que jau ha dit en les confessions *ex officio* a les quals se refereix.

Ffonch interrogat, los moros que sen porta de Xaraquo ahon son. E dix que en Barbéria.

Ffonch interrogat, la roba que los dits moros sen portaben de Xaraquo, ahon la amagaren. E dix, que noy sap res.

Ffonch interrogat, si la dita roba o alguna part de aquella, fonch a comenada en poder de alguns moros de la Vall. E dix, que noy sap.

Ffonch interrogat, si aquella nit que los dits moros de Xaraquo s' embarcaren, si veu ni conegue alguns moros forasters que ajudaren als dits moros. E dix, que noy sap res.

Ffonch interrogat, si ell confés ab altres moros es vengut a combatre la torre de la Rápita. E dix que no.

Ffonch interrogat, que sab ell, de Johan Ffrancesch, lo baturlat, e si aquell es viu o mórt. E dix, qu' ell confessant, ha hoyt dir qu' es mórt en térra de turchs.

E com no volgués dir la veritat, fonch despullat, e ligades les mans de part de detrás a la corriola; fonch alçat per altaria de quatre palms, e tengut per spay de déu misereres, e fonch continuament interrogat que digués veritat, ab quins moros tenia intelligencia, e quantes vengut. E dix, que ja hauia dit la veritat de tot, e com no volgues dir pus, fonch acalat (1) e ab delliberació de tot lo consell, fonch li ligada la pedra blanca als péus, e fonch tornat a alçar per altaria de quatre palms, e fonch tengut per spay de déu misereres, e com no volgues dir pus, fonch acalat.

E fonch tornat e justat lo consell e ab delliberació de tot

---

(1) Abaixat, devallat.

lo dit consell fench prorogada la dita tortura per al dilluns de matí, ab continuació de dies e hores.

Die lune XVII mensis Juny anno MDIV.

Essent ajustat lo consell per la rahó dessus dita, fench delliberat per tot lo dit consell, *nemine discrepante*, que la dita tortura, fos continuada si, e segons que ab la dita interlocutoria es stat prouehit.

E per execució de la dita prouisió, lo dit delat fench portat al loch dels turments e despullat, ligades les mans de part de detrás a la corriola, e fench alçat per altaria de sis palms, e fench interrogat que digués la veritat, e dix, que ja la hauia dita, e axí fench tengut per spay de cinch misereres, e com no volgués dir mes, fench acalat.

E fench li ligada la pedra blanca als peus, e alçat per altaria de quatre palms, e tengut per spay de sis misereres, e com no volgués dir mes, fench acalat.

E fench tornat e ajustat lo dit consell, e per tot *nemine discrepante* fench delliberat, que lo dit delat fos turmentat ab aygua sall.

Ffench interrogat, quíns móros del present regne de València foren en la presa de Cullera. E dix, que hu quis diu Cantaret, lo qual es natural de Parcho, e hu quis diu Arrays Aeer, lo cual era de Piles, e hu quis diu Aranet, lo cual era de Piles.

Ffench gitat lo dit delat damunt hun banch, ligat, e fench li lansada aygua sall damunt lo nas, e la boca, fench li lansat tres satrills, e jamás volgué dir sino que ja hauia dita la veritat.

E fench tornat e ajustat lo dit consell, e per tot lo dit consell, fench delliberat, que fos lest lo procés per ques pogués delliberar en la causa. E axí lest lo procés, feren la delliberació següent:

Dictis die et anno.

Opinio aessoris est, que attes lo dit delat esser vasall del Rey nostre senyor, sen seria passat en terra de móros, enemichs de la sancta fé cathólica, e del Senyor, e esser vengut ab armada e hauer catiuat crestians, e hauer comés crim de

collera, e de lesa magestat, que lo dit delat, sia condempnat a pena de mórt natural, ço es, que sia portat per la ciutat de Valencia, e lochs acostumats d' aquella, e attenallat en manera, que naturalment muyra, e l' ánima d' aquell, sia separada del seu cors, per e sempre, e qu' al loch del suplici, sia squarterat e los quarters sien portats per los camins reys a la marina.

. . . . . hagut acórd consell e delliberació ab los Magnífichs Jurats, Prohómens e Consellers de la dita ciutat de Valencia e ab en Josué de Sentfeliu, doctor en leys, aaccessor ordinari, hluent a nostre senyor Deu dauant los ulls de la nostra pensa e los sanct evangelis d' aquell, dauant nos posats e ab molta reuerencia sguardats, per ço que de la sua beneyta faç lo nostre juhí proceheixca dreturer e los ulls de la nostra pensa mils puxen veure egualtat, sehent per tribunal en lo loch acostumat de jutgar, en lo sanct e beneyt nom de Jesus enantam a donar e promulgar la sentencia del tenor següent:

E attenent e considerant que per los actes e mérits del present procés, e senyaladament, per les confesions per lo dit delat fetes, clarament consta e appar, aquell essent vassall del rey nostre senyór, esser sen pasat en terra de móros, enemichs de la sancta fé cathólica, e del rey nostre senyor, e esser vengut ab armada feta ab móros stranys a la cósta del present regne, e hauer catiuat crestians, cometén e perpetran crim de lesa magestat e de collera. E per consegüent, segons expressa disposició de fur del present regne, aquell seria encorregut en pena de mórt. E ab la present nostra diffinitiva sentència, condempnam al dit Acen Peyta, delat qui dessus, a pena de mórt natural, ço es, que sia portat per la present ciutat de Valencia, e lochs acostumats d' aquella, e attenallat ab tenalles foguejants, en manera que naturalment muyra, e l' ánima d' aquell, sia separada del seu cors pera sempre, portant a 'quell a cauall, en hun cauall de fusta, vulgarment dit, de attenallar, en manera que sia vist; per tal que a éll sia castich, e els atres exemple, e qu' essent al loch del suplici, sia squarterat e los quarters sien posats a la marina, en los

camins reals , e lo dit delat, condempnat en les despeses de la presente causa. Testes, etc.”

En aquest mateix dia fonch portata atenallar lo dit Acen Peyta , era dia XVII del mes de Juny del any MDIV, a cauall en hun cauall de fusta fins a la Freneria , e essent en lo dit carrer de la Freneria , digué que volia esser crestiá , e fonch tornat a la cort , e allí fonch batejat e li posaren per nóm Johan , e tantost qu’ acaba la cerimónia fonch rosseguat e squarterat, e morí com a bón crestiá.

(*Llibre de procesos , n.º 4.*)

M. CARBONERES.

AUBADA.

Li plau passar las vetllas , falaguera,
Ab son bras nu giravoltant mon coll,
Y aclucadeta d’ ulls li plau deixarme
Sobre ma espatlla reposar son front.

Li plau sentir com jo li llix llavoras
Las histórias galants dels trobadors
Qu’ en son llibre de gestas amorosas
Ne conta ‘l Monjo de las illas d’ or.

Y ‘ns plau als dos passar aixís las vetllas,
Ella escoltantme, jo llegint, tots sols,
Si no es l’ amor que ‘ns ve á fer companyia
Arraulit y sentat entre tots dos.

VÍCTOR BALAGUER.

ÓBRA DE MÓROS.

La catedral de Córdoba , qu' en sos primers temps fou una *mezquita* , va esser comensada en temps d' Abderramen. Te 620 péus de llargada, y 440 de amplaria. Te 29 naus pél llarch y 49 pél ample, aguantadas per mes de 400 pillastras de diferents marbres y jaspis. Ara s' hi contan 17 pórtas : antigament en tenia 27 y totas eran de bronzó.

AUBADA.

Al riu, al bosch y á la lluna,
A las estrellas y al mar,
¡Quántas voltas jo mas penas,
Jo mas penas he contat!

Al riu, al bosch y á la lluna,
A las estrellas y al mar,
Jo 'ls he dit tot lo que sento,
Jo 'ls he dit tot lo que t' am.

Al riu, al bosch y á la lluna,
A las estrellas y al mar,
Jo 'ls conto tot quant pateixo...
A tu no t' ho conto may.

A tu no t' ho conto, nina,
A tu no t' ho conto pas,
Y es que no t' ho goso dir...
¡Mira, donchs, si 't dech amar!

VÍCTOR BALAGUER.

EN FRANCESCH DE PAULA MARTÍ,

INVENTOR DE LA TAQUIGRAFIA ESPANYOLA.

Quant Ingalatèrra y Francia , ab admiració de les demés nacions , gotjaben de los beneficis de lo art tan útil y ventjós de la taquigrafía , aparegué en Espanya en lo any 1800 lo immortal En Francesch de Paula Martí , grabador en coure , fill de Xátiva , individu de l' Academia de Sant Fernando , donant á llum lo tratat d' Estenografía de l' inglés Taylor , arreglat á la llengua espanyola ; de qual tratat no ne feu mes que una edició molt promte agotada , desistint de fer la segona , preparada ja , perque , coneixent Martí la confusió á que donaba llóch la falta de vocals , escepte en les paraules qu' escoçaben ab una d' elles , en les qu' un punt redó sustituhia indistintament á qualsevól de les cinch ; apart d' altres millores , ideá , ab son géní creador é inacabable constancia , un método mes perfécte que plantetjá , y ab lo cual dotá á la sehua pátria d' una taquigrafía aplicada á la llengua castellana , la mes ventatjosa de totes les fins llavors conegudes , en la que adoptá un alfabet compóst de signes mes sencills y de mes promte eixecució que los de nóstra comuna escriptura , introduhint tantes y tan radicals reformes , que molt bé pót asegurarse que Martí n' es lo inventor de la taquigrafía espanyola.

Lo 17 de Juliol de 1802 vá presentar un nóu método á la Societat Económica Matritense , de qu' era sócio de mérit , y aquesta nomená una comisió pera que l' informara de les ventatjes y utilitats de la nóva taquigrafía . La comisió doná lo seu informe manifestat que , examinat lo método de taquigrafía y estant convençuda de la sehua utilitat , era de pareixer que la Societat liu representara á S. M. demanantli que s' establira una escola d' esta asignatura , y conforme la Societat ab aquell dictámen , li trameté á lo rey la propósta ,

qual resultat fou una real ordre, fetjada lo 21 de Novembre de 1802, determinant s' establira en Madrit la ensenyança pública de tan ventatjós método d' escriurer, y en prémit d' haber millorat Martí lo método taquigráfich, se li conferí la escola ab lo cárrech de dita ensenyança y sóu de déu mil reals anyals, quidant la Societat de que los eféctes correspongueren als desitjos de S. M. Lo gobiern proporcioná llóch pera l' aula, abonant los gastos d' habitació d' aquest y los de lo moblatje, y aprobá lo reglament pera lo gobiern de la ensenyança.

Obérta l' escola en primer de Deembre de 1803, seguí baix molt bóns auspícs y palpables resultats fins lo dia 30 de Novembre de 1808, y lo dia 4 de Deembre d' aquest any, dia infaust en que l' invasor eixércit de Napoleó entrá en Madrit, entrá al mateix temps la desolació y lo extermini de l' aula de taquigrafia y quants eféctes incloia, axís com les finestres y les pórtes.

En l' otony de 1813, despres de declararse la pau, torná á obrirse á la juventut la cátedra d' *escritura veloz*, qu' aixina es dia, ó escola de taquigrafia.

En 1803, la Societat Económica Matritense habia declarat útil pera la ensenyança l' obra elemental que lo profesor Martí li presentá manuscrita. En 1804 publicá lo suplement, en lo que feu algunes supresions de vocals y de sílabes en certes paraules de frequent us, aumentá algunes terminacions y variá lo módo l' imdicar los pronóms derprés d' ells. En 1813 doná á llum la segon edició ab molt notables millores; seguí la tercera en 1821, també ab algunes reformes, y per últim, la quarta en 1824, habent sigut escrites y grabades per lo mateix Martí les lámínes de les quatre edicions.

De tot lo dit se deduhix seus esforç, qu' En Francesch de Paula Martí es lo verdader inventor de la taquigrafia espanyola, á la que consagrá tot lo seu temps é ingéni, ab ardent cél y constants vigilies, fins lo any de 1827, en que deixá d' existir pera lo treball, pero vivint, com diu lo molt intel·ligent traquígrafo En Guillem Gomez de Pando, en lo seu «Tratat teórich-práctich de Taquigrafia,» pera les venideres generacions en los seus immortals signes.

AUBADA.

Jo voldria saber lo que rondinan
Los insectes que cruzan pels espays,
Jo voldria saber lo que ne diuhen
Las áygas que relliscan per los prats,
Jo voldria saber lo que se contan
Uns als altres los arbres mormolants,
Jo prou voldria saberho,
Pero no ho sabré pas may.

Fora mes fácil lo saber que pensas
Quant jo d' amor dalesch á ton costat,
Fora mes fácil lo saber que diuhen
Al mirarme tos ulls endormiscats,
Fora mes fácil lo saber si trovas
Qu' es mon amor de ton amor iman,
Fora mes fácil saberho,
¡Mes tampoch ho sabré may.

VÍCTOR BALAGUER.

LES CAMPANES.

Les primeres campanes que 's van fondre per servey de
l' esglesia, foren treballades á Nola, ciutat de la Campanía,
(Nápol's), 400 anys abans de Jesucrist.

A UNA LLAURADORA.

Deixam que 't mire un rato
Llauradoreta,
Que 'n jamay com tú un' altra
Viu en Valencia.
Deixam que 't mire,
Puix si ten vas molt promte
Vaig á morirme.

¿Has vist alguna vólta
Les flórs obrirse
Al sentir lo contacte
De fresques brises?...
D' igual manera
Lo cór de goig s' esclata
Si 't veig, morena.

Capoll de rósa fina,
Boqueta d' angel,
Parla, que confitura
Son tes paraules,
Qu' al cór aplegüen,
Derramant alegríes
En llóch de penés.

D' amor sent cosquerelles,
Si en tú repare,
Qu' es imposible voret
Sense adorarte.
Puix Deu al ferte
Tan hermosa, ta imatge
Feu com la Verge.

Ni els pardalets quant trinen
Ni 'l sól al naixer,
Ni del jardí la vista
Quant flórs l' esmalten;
Res ja m' encanta
Com dels teus ulls bonicos
Téndra mirada.

—
Clavellina pintada
De pur aroma,
Qu' al pasar per los llábis
Lo vent s' emporta,
Fes qu' así vinga,
Y un recórt de tú 'm duga
Qu' em done vida.

ANTONI CIRUJEDA.

PENYORES D' HÓMENS CÉLEBRES.

La levita que Cárles XII duya á Pultava fou venuda en 1825 á Edimbourg per 120,000 rs.: l' any 1616 lord Shaftesbury pagá 63,004 rs. per una dent de Newton que portava en un anell. Un inglés dongué d' una dent d' Eloisa, 400,000 rs. El cap de mórt de Descartea fou venut en 1820 á Stockholm per 380 rs.; un bastó de Voltaire ha sigut comprat per 1,900 rs.; un redingok de J. J. Rousseau per 3454 rs.; la peruca de Kant per 1,900 rs.; la de Sterne per 20,000 rs.; un sombrero que Napoleó I portava á la batalla d' Eylau per 3,600 rs.; lo trajo que duya l' almirant Nelson á Trafalgar per 14,000 rs. essent lo príncep Albert, marit de la reina Victoria, lo qui 'l comprá.

GARINYO CONYUGAL.

Als casaments qu' el dimóni
Fica el rabo y aconsella,
L' unió de mascle y femella
Be es pót dir *martirimóni*.
No fá masa que Geróni
Se casá ab Gima la tórta,
Y ab ella d' un módo es pórtá,
Y ella es pórtá ab éll d' un módo,
Qu' els dos planyen l' acomódo
Y el mal esprit s' els empórta.

Tal mateix com gat y gos
Es tracten ab un voler,
Que pensen manar á fer
Cadascú pa l' altre un bos.
Tals flórs es tiren els dos
Nafrantse á dreta y esquerra,
Que fan rematar la guerra
De tan posats com un drap,
Anant los tifells pel cap
Y el juhí cabal per terra.

¿Cóm, puix, la veu ha cundit,
No siguentli á ningú rara,
De que ni fet de mascara
Pot ella vore al marit,
Y per altra part s' ha dit
Que cega per éll está?
Tot es fix d' ahir ençá,
Puix éll, á la póbra tórta,
Li tancá l' altrunya pórtá
D' una suficient punyá.

JOAQUIM BALADER.

LO JUSTICIA DE TRESCENTS SÓUS.

Lo Justicia de trescents sóus , qu' així s' apellaba per-
que solaments coneixia de los pleits de menor quantía , que
no exedi en may la suma de los trescents sóus , qu' eren póch
mes de catorce ducats. Donaben cascun any aquest ofici á un
Notari honrat d' esta ciutat , lo qual s' asentaba en llur tri-
bunal tots los dies , y tenia allí en la sehua curia molts escri-
bans y ministres , coneixent en particular de los clams,
qu' eren les querelles qu' anaben á éll per rahó de los danys
que feen los ganados en los fruyts de l' hórta de Valencia.

IXIDA Y NO DE PAVANA.

SONET HISTÓRICH.

COMPOST PERA CONMEMORAR LO QUART CENTENAR
DE L' INTRODUCCIÓ DE L' IMPREMTA
EN ESTA CIUTAT.

A uos donam la Joya consignada
Quen merexeu.

Mosen Bernat Fenollar.

Quatre segles ne fa qu' els oferiren
Dar una rica joya á ú d' els poetes,
Que á la Verge María ab veus mes netes
En alabança cants li dirigiren.
Un estol al certámen n' acudiren,

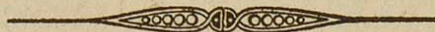
Troves duhentli á la Verge tan ben fetes,
Que «sent—diu lo Jurat—totes discretes,
Egualment á la joya totes tiren.»

Tal sentència agraphintli á la Madona,
Dins lo pit cada vat gens no l' aguanta,
Y *lo gloria* plorant de goig li entona.

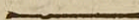
Mes quant de lo Jurat tot hom que canta
Rebrer la joya creu, aquest la dona...
¡Vatja una ixida!—¿A qui?... á la Verge santa!

CONSTANTÍ LLOMBART.

Valencia 20 de Deembre de 1875.

PENSAMENTS.

La rahó humana proba son orgull fentse grans preguntes
y sa mesquinesa no sabent respondre sino á preguntes petites.

A ne 'ls ulls de molts nostres faltes son ombres que s' en-
grandeixen á mesura que 's pon lo sol de la nostra prosperitat.

La virtut qu' ns sabém guanyar, mostra qu' estimém á
Déu; la virtut que naix ab nosaltres proba que Déu 'ns estima.

Veyem la felicitat en la vida dels altres, y 'els altres la veu-
hen en la nostra.

Al esplicar lo mon la causa de la fortuna d' un home,
quasi sempre diu: «¡la sort!» poques vegades: «¡lo mérit!»

L' ANADA Á LLIRIA.

BALADA.

Por las montañas de Liria
Se pasea San Miguel,
Con una espada en la mano
Cual si fuese el mismo rey.

(Cant popular.)

I.

Baix, al peu d' una montanya
Com un borralló de neu,
Rodejada de llimeres
Y de dolços taronjers,
Una blanca vila s' alsa
En la que, segons la veu
Del poble, en ella 's venera
Un simulacre molt vell
De la imatge sacrosanta
De lo princep Sen Miquel.

¡Ay, montanyetes de Liria,
Montanyes de Sen Miquel!

II.

Segons la tradició conta
Aplegaren tres romeus
Un jorn al poble de Liria,
Y varen deixar en ell
Ab alegría de tots

L'imatje de Sen Miquel;
Si eren ròmeus ó no hu eren
No ho sap lo pòble per cert,
Pus no faltá qui diguera
Qu'eren angelets del cél.

—
¡Ay, montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

III.

Lo veintinou de Setembre
Tots los anys ne soien fer
En aquell pòble una festa,
A la qu'acudix la gent
Del reyalme de Valencia
Bé 'n tartanes ó bé á peu,
A festetjar á l'imatje,
Y á penjar en les parets
De sa capella, tans vots
Com miracles lo sant feu.

—
¡Ay, montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

IV.

Per ma desditjada sort,
Jo també pòbre romeu,
Aní un any á Lliria á vore
L'imatje de Sen Miquel;
Duya en mon cór l'esperança,
En mon pit la santa fé,
En mon front l'inspiració,

Y en mons llabis dolça mél
Pera entonar ab ma llira
Cansons com les dels aucells.

¡Ay, montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

V.

Era cap á la vesprada,
Y apenes bufaba el vent,
Quant me pasetjaba jo
Per un bosch de taronjers
¡De sopte trobí una nina!...
Eren llurs ulls com lo cel,
Llurs trenes madeixes d' or,
Llurs llabis rotjos clavells,
Llurs galtes dos tendres roses,
Y llur front blanch cop de neu.

¡Ay, montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

VI.

Al vore aquella nineta
De goig palpitá el cór meu,
Y sentí dintre del pit
Un desconegut plaher,
Qu' alluntaume de la terra
Me remuntá fins al cél.
Si aquell plaher no era amor
Jo no puch hi pas dirvos qu' es;

Sols sé que desde aquell jorn
Sent goig y pesar á un temps.

¡Ay , montanyetes de Lliria,
Montanyetes de Sen Miquel!

VII.

Amor li jurí á la nina
Agenollat á llurs peus,
Y la nina vergonyosa
Amor me jurá també.
Jo en llurs paraules creia,
Molt mes dolçes que la mél,
Sens pensar que les paraules
Se les sol en dur lo vent!
Mes tart me olvidá la ingrata.....
¡Qui es fia de juraments!

¡Ay , montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

VIII.

Gloriós Sen Miquel de Lliria,
Gloriós ángen Sen Miquel,
Ja que feu tans de miracles
Feume un miracle per Deu!
Feu que de mon cór destérre
La imatge de mon torment;
Feu que no vullga á la ingrata.....
¡Pero es devaes mon prech!
¡Perque desitje oblirlarla
Y jamay la oblirlaré!

¡Ay, montanyetes de Lliria,
Montanyes de Sen Miquel!

JOSEPH F. SANMARTIN Y AGUIRRE.

LOS OFICIALS DE LA SECA.

Los oficials de la Seca, qu' era la casa de la moneda, ahont habien setanta cinch priviletjats, tenien allí per llurs jutjes dos alcaldes cadanyers, y en grau d' apelació podien nomenar altre jutje. Sobre 'lls tenia jurisdicció lo Batlle general del regne.

LO CINTÓ D' ATALANTA.

De la cambra éll ha sortit
Ab cór bullent y ull encés;
Es nit fosca, no 's veu res,
Sóls un petó s' ha sentit.

Mes dins de la cambra, aguanta
en sas mans, llansant trist plor,
Ab tésta baixa l' amor,
¡Ay! lo cintó d' Atalanta.

F. P. B.

VALOR D' UNA LLETRA.

Entre 'ls romans la F volia dir quaranta, y ab una ratlleta sobre, representa quaranta mil.

EN LO FOSSAR D' UN POBLET DE CATALUNYA,
grabat sobre la tomba d' una téndra y malaguanyada
noya, s' hi llegeix lo següent:

EPITAFI.

Als 29 de Novembre del any 1869,
mori

M. del C. B. y C.,
jove soltera de disset anys,
natural de Girona.

(R. I. P.)

Era 'l temps d' edat florida,
quant li sonreya la vida,
y... l' amor;
y, esguardant millor ventura,
deixá 'l mon... sens amargura,
ni dolor.

Una veu... ¡ay!... li diria,
que, aquí, 'l del tost probaria,
¡y amarch fél!...
y al bòn Deu pregant, piadosa,
girá 'ls ulls, tota amorosa,
¡vers lo cé!...

¡Deu l' ampare y la perdone!...
 próp la Verge un lloch li done,
 ¡santa sórt!...
 ella, un cór d' amor tenia,
 y, al *germá fidel*, li envia
 dols recórt.

Bon cristiá: fent ta pregaria,
 prop sa llósa funeraria,
 fervorós,
 vulgas dirne en sa memória:
 «¡Deu la tinga en santa glória!...
 ¡bón repós!...»

~~~~~
*Fou dictat (com en piadosa recordansa d' eixa ben apreciable
y bondadosa jove, com sencill y amistós obsequi á sa familia ben
volguda,) per en*

JOAN SITJAR.

POEMES ÉPICHES PORTUGUESOS.

Véuse aquí una llista dels mes renomats poemes épichs portuguesos : las fetxas que hi posém al costat son las de las primeras edicions.

1572. *Os Luziadas*. Lluís Camoens.
1574. { *Segundo cerco de Diu.* } Geroni Corte Real.
1594. { *Naufragio de Sepúlveda.* }
1588. *Elegiada*. Lluís Pereira Brando.
1607. *Lusitania transformada*. Ferran Alvarez d' Orient.
1610. *O condestabre*. Francisco Rodriguez Lobo.
1611. *Alfonso Afrecano*. Vasco Mousinho de Quevedo.
1636. *Ulyssea*. Gabriel Pereira de Castro.
1640. *Ulyssipo*. Antonio de Soussa Macedo.
1641. *Luzitania restaurada*. Vicente Gusmano Seares.
1671. *Destruicão d' Hespanha*. Antonio da Silva Mascarenhas.
1684. *Malaca conquistada*. Francesch de Sá e Meneses.
1699. *Viriato trágico*. Blay García de Mascarenhas.
1741. *Henriqueida*. D. Francesch Xavier de Meneses.
1814. *Oriente*. Joseph Agustí de Macedo.

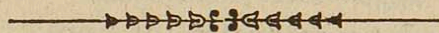
INGRATITUT.

Als dies van seguint uns altres dies,
Als anys uns altres anys,
Y sempre jo te veig indiferenta
Qu' el meu dolor no 't plany.
Les torres qu' hasta 'l cel se n' empujaven
En terra han caygut ja,
Que tot al fi cedeix á les tormentes
Del temps desapietat.
Sols ablanir ton pit les mehues queixes
No han pogut, ni 'l meu plant,
Qu' es molt mes dur y fort que 'l temps encara
Eixe ton cor ingrat.

† ENRICH ESCRIG Y GONZALEZ.

LO PARE D' ÓRFENS.

Lo Pare d' órfens n' era un notari honrat qu' hi donaba col·locació á tots los moços y moços de servici, á los qui fea cumplir lo temps y qu' els pagaren la soldada, pera lo qual tenia los seus oficials y ministres. Podia dar castich dintre de sa casa ab algunes penes moderades de presó, ditjunes y disciplines, á los moços y moços que no feren lo que debien. La soldada d' aquets era molt priviletjada, y n' eren anteriors á tots los acreedors. Així ho diu lo cartutjo Madariaga, en lo llibre titolat: *Gobérn de princeps, y de sos consells pera lo bé de la República.*

LES TRES GERMANES.

Mallorca, Catalunya y tú, la patria mehua,
Valencia la qu' estime com carinyosa mare,
Dejeu qu' en recort tendre jo juntes vos compare
 Axí com les tres Gracies que l' art va modelar;
Tres branques de un sol arbre, tres formes de una idea,
Tres cants de un sol poema que ja s' apella historia,
Tres filles d' una mare, les que alletá la gloria,
 Tres ninfes que se banyen en la mateixa mar.

I.

La mar, entre sos nácars y sos corals y perles,
Té á la una de vosaltres en illa cobejada;

Verje que sa bellea vol amagar, lunyada,
Y ab sa inocencia aflama molt mes nostre desitj;
Com Déessa en son bany nua, qu' ulls indiscrets captiva,
Mirant sa imatge en l' aigua qu' apenes se belluga,
Axi, vora de l' illa, y en son plaher astruga,
Eixa Sirena canta, de l' ampla mar en mitj:

«Jo som sa major de totes
Sas al-lotas que aquí som;
Cinch ninas fillas de s' aigo:
Sa mar nostra mare fonch.
De sa escuma, com sa Déessa,
Varem naixe ellas y jo,
Y sas altres, pobras ninas
Que me rodetjan en torn.
Sa que de sas tres al-lotas
Es sa germana *menor*,
Ha segut tant desitxada
Qu' ha namorat á tot hom;
Y aixís lo soldat estrany
Com lo navegant lunyós,
Han trepitxat sas montanyas,
Sas illas, calas y forts...
¡Y no ha trobat port segur
Per tindre tan segur port!

Entre sas ninas y al-lotas
Jo som sa pubilla, donchs;
Y á s' ombra de sos facers
Tench ciutat que du sos nom.
Castells y molins de vent
Sas costas brodan, ahont dorm,
Vivint, com ja fa molts setgles,
Sa vida de sos recorts.
Ahont bornaban sos doncells
Per paseig tench avuy es born
Y allá á sas covas d' Artá,
Negras com sa nit de trons,
Tench cavernas encantadas

Ahont un nin sembla tot hom.
Com una taça de marbre
Jo tench en Soller un port;
¡Soller, ahont la brisa oretxa
A sos tanronxers en flor
Qu' ab sas copas apinyadas
Com las d' un ombrívol bosch,
No deixen arribá á terra
Ni tan sóls un raig de sol!...

Aixís jo asseguda á s' ombra
Baix aquest doser m' adorm,
Vent en s' aigo de sa mar
Sa corona des meu front,
Un temps coronat de rey
Y avuy coronat de flors!...»

II.

Y l' altra en eixa mar, bora la costa, dreta,
Y de la patria mehua, per una má, llaçada,
Ab l' altra me senyala ahont vá l' ardent mirada,
Vers les gegants montanyes del Pirineu embranch;
Desde son front flametja la estréla del seu geni,
Que giny, ambició, tráfeh, treball y affers pregona;
Trident sota ses plantes li bat la blanca ona

Qu' esta cansó acompaña d' onada ab brugit branch:

«Veniu ab mí, pobras noyas,
Y jaurer no vullau pas;
Qu' aquixa mar es dolenta
Y es dolent aqueix descans.
Putx estimo á totas duas
Jo vos duré de la má,
Entre núbols de vapor
Que travesen térra y mar,
Y entre los núbols de fum
Que son incens del treball,
Fins la mes alta regió

Ahont hi es l' axerida Pau
Coronada d' olivera
Y ab una toya en la má.
L' abundó també n' hi es
No re del mon desitjant,
Ab lo seu corn don hi surten
Riquessa y felicitats.

Veniu ab mí totas duas:
Si anar no voleu tan alt,
Jo, llavors, en los meus cotxes
O si no en les mehues naus,
Als mes apartats paisos
Vos duré ben aviat.
Mes avans veniu á mí,
Y aquí, junt lo Llobregat
Veureu la ciutat-comptessa
Enmirallantse á la mar.
Té palaus com si fos reyna,
Y com es tan principal,
Com vigilant centinela
Sempre hi es al seu costat,
Mirantla ab cent ulls oberts
De Monjuí lo gegant.

Tench també ciutats históricas
Ab góticas catedrals;
Tarragona, que ab sos murs
Es llibre de las etats;
Y com rey de las montanyas
Semblant un inmens altar
Ab sas toballas de neu
Y estrel-las per lluminars,
Tot sol s' alça cap al cel
Lo religiós Mont-serrat,
Ahont á ressar á la Verge
Arriban peregrinant
Axis los reys y los princeps
Com los mas humils vasalls.

Veniu ab mí totas duas,
Y sinos ¡á Deu siau!"

III.

Mes no per aixó l' altra la má li deixa lliure,
Sinos que mes la enllassa y els brassos mes li acósta,
Arenes de la platja y roques de la cósta

Les qu' eren de cascuna, son sols de les dos ja.
Oixcau com responguera, ab veu mes carinyosa
Sos un trono de flors , vora la mar sentada,
La Verje que semetja, de roses coronada,
La Flora dels gentils, ab esperit cristiá.

«Me dihuen que soc morisca
Y la perla dels emirs;
Qu' encara me plora el moro
Al recordarsen de mí,
Y qu' el seu Guadalaviar
Me dú, al besarme, sospirs,
Com lo vent perfums s' en pórt
Dels meus regalats jardins.
Me diuhen jardí d' Espanya
Y que soch el Paradís
Del profeta , ahon tornarán
Els qu' un temps foren mos fills;
Qu' el meu cel es el de Orient,
Que mos filles son hurís...
Aixó 'm diuhen els poetes,
Germanes de lo meu pit:
Mes aquells que bé 'm coneixen
Me diuhen en mes juhí,
Que soch yo masa cristiana
Y masa cristians mos fills,
Pera qn' eixes semetjanses
De nosatros puguen dir.

La creu pórt sobre 'l front,
La caritat dins lo pit...

¿Y á la fé y la caritat,
La esperança cóm no unir?
Alt pregone el Micalet
De cent campanars en mitj,
Qu' es la santa religió
La divisa de mos fills.
Pera els que son sense amparo
Una Mare de Deu tinch
Que sent de Desamparats
Ampara á póbres y richs,
A tot qui sens conort plóra,
A tot el qu' está afligit.

Mes iglesies y hospitals
Que palaus y jardins tinch,
Peró en cambi es la meu' horta
Un continuat jardí.
Del art soch el santuari
Ahon conserve reunits
Tesors de Joanes, Ribera,
Ribalta, Espinosa y mil.
¡Així estimara jo mes
Lo recórt del temps felís
En qu' erem tres branques vives
Del gloriós tronch llemosí,
Y era En Jaume lo meu rey,
Ma arrogancia la del Cit,
Jordis y Marchs mos poetes,
Vicent Ferrer mon espill!

No me deixeu, mes germanes,
Y no s' allunteu de mí,
Que yo abans de ser de estranys
Vulch en vostra unió morir.»

Així cantant ses troves y enrahonant, despérten
Com gracies falagueres en dolç abraç llassades:
Les tres son orgull posen en glories oblidades
Qu' esplicará la historia per misterios enllaç.

Llavors fentne justícia , d' entre les tres germanes,
Se 'n portará la palma la que la història diga...
¡Malavirada aquella per qui destroçat siga
De vera germania lo cordial abraç!

R. FERRER Y BIGNÉ.

València, 1865.

QUI PAGA DESCANSA.

Just es qu' els paguem als nostres lectors un deute qu' ab ells tenim pendent, y aixina 'ns apresurém á ferho. L' any passat, apropòsit de la etimolgia de la paraula *quincet*, diguerem que la *lliura* valenciana es componia de quinze quincets, sent aixina que n' eren quinze quincets y *dos marvellisos*. Es dir, qu' els llevaren *un diner* pera lo qu' era el conte. Estém en pau.

DISPARATÓRI COMPLET.

Vestit un nap de dotor
Y en la camisa al revés,
Se presentá en lo congrés
Que presidia un tambor:
Quant axfisiat de dolor

Veü Judes á sa cosina,
Que desde el póu de la cuina
Observaba á certs poetes,
Meçclats entre les palletes
Y untantse el front en bensina.

Sanson, Caifás y Judit,
Rómulo, Tulio y Casiano,
Véren á sért miliciano
En la peluca del Cit;
Quant els regalá un bescuit
La cunyá del só Colau,
Mentres que Tomata, un clau
En un pontasgo clavaba,
Per vore si s' arreglaba
Un póch el camí del Grau.

¿Qué diria el rey Pipino
A un guardia municipal,
Que se reventá un fanal,
Es desmayá D. Gabino,
Ofegá Josué un comino
Y el riu s' amagá en un pót?
¡Ay! sabérense en lo Clót
De D. Jaume les cuestas,
Y embarcaren sis canons
Pa bombardetjar á Olót.

Replet de goig y de ditja
Estaba peixcant Cabrera,
Quant se cremaba la pera
Una tallá de saltjitja;
Y mesurant una mitja
La mayoraçga d' Albal,
Lo sistema decimal
S' ampará d' un policero,
Que tapaba en un sombrero

Els clóts del pònt del Real.

Bol li digué á un fariseo
Qu' en una botica estava,
Si Tamberlik s' embarcaba
A vore sitiar la Seo;
Y contestá D. Fideo,
A qui Holloway tot liu fia,
Que Sagunto l' altre dia
Ocupá l' Agencia-Haba,
Per vore si s' encontraba
Un proyecte de tram-vía.

Coqui minaba en estopes
La gran torre de Babel,
Quant en la Seo de Urgel
Estaben entrant les tropes;
Y en lo mateix as de copes
Blondin tingué una etiqueta,
Perqu' una clau d' escopeta
Veu la jaganta espanyóla,
Que nadaba en camisóla
En la font de la Glorieta.

Un aguacil del Repés
Denunciá á un mestre d' escola
Perque ixqué d' una casóla
Un palmito japonés;
Mes com pasaba un inglés
En sabates en jangleta,
Digueren qu' una goleta
Naufragá en lo mar Tirreno,
Perque futjint un sereno
S' amagá en una escaleta.

La càrça y la revalenta
Junt en l' óli d' abellótes,

Formaren unes pilótes
Y es posaren á la venta;
Mes al lletjir en l' emprenta
Anunci fet en tal manya,
Compraren una cucanya
Al emperador de Prusia,
Y entre Molke y el czar de Rusia
La plantaren en Espanya.

LUGI.

LA FALLA DEL MICALET.

En lo llibre de Consells y Establiments de l' any 1512, consta: qu' en 30 de Maig de 1512, habent tengut avís los jurats de qu' una armada de buchs móros s' habia diritjit á aquesta cósta, s' acordá que desde lo dimecres primer de Juny immediat se feren flamerades en lo Micalet, pera avisar á Morvedre y á Callosa sempre qu' es vera algun barco de móros, inféls ó corsaris, y que se repetiren tantes flamerades quants ne foren los barcos qu' es divissaren; debent fer lo propi los de Morvedre y Callosa. Este fou, sans dubte, l' oritje de la falla del Micalet.

FÁULA.

Mórta de set y calor
Y armant una forta rinya,
Al seu amo el llaurador,

Qu' era un mal treballador,
Dia una volta una vinyera.

—«¿Per qué no vas en un bot,
(¡Digué la vinya queixantse!)
Y em regues márgens y tot?»
Y el amo respon jitantse:
—«Filla, jo no 'n fas un brot.»

—«¡Bó, bó, bó! ¡Dormim! ¡dormim!
Quansevól dia plourá,
Y en quant qualle el rebrotim,
Vorás cóm grana el raim,
Que les botes m' omplirá.»

—
¡De set la vinya es morí!
Lo llaurador ja no 's jita:
Vé 'l temps d' embotar lo ví,
Y sen vá dret cap' allí
A replegar la cullita.

Al vórela, pega un bot,
—«Mórta, diu. ¡Quí m' ho diria!
¡Ni tan sóls culch un janglot!»
Y un cep qu' está en la agonía,
Respón:—«¡Jo no 'n fas un brot!»

«¿Veus com no grana el raim?
¡Ves á dormir desgraciat!
Que no qualla el rebrotim,
Quant nosaltres, ¡ay! ¡dormim
La són de la eternitat!!!»

ANTONI ROIG CIVERA.

LO CURT DE VISTA.

Un que jugava á cartas, enfadat de veure un curt de vista que li miraba lo joch, se tragué 'l mocador de la butxaca y agafá lo nas del desvergonyit; mes deturantse en sech, digué:

—Perdoneu, company; com erau tan aprop, m' he pensat que 'l vostre nas era 'l meu.

MON AMOR.

Tinch un amor qu' es ma vida,
Mon encís y 'l men consol;
Per no pédrel donaria
Tot lo mes bell que té 'l mon.

Ell m' estima ab tota l' ánima,
Y jo ab lo mes pur desitj;
Viure ab ell es se á la glória,
Está al cel es viure aixís.

Mes nostres córs poques voltes
Se póden partar d' amor,
Perque del amor qu' enclauen
Se 'ls ne burlaria 'l mon.

Percá si algun cap se troben
Bay solets d' amor glasint,
Es tant lo que volen dirse,
Que 's quedan ab lo desitj.

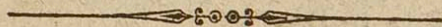
Ditxós ne será aquell dia
De la eterna llibertat,
En que nostres esprits lliures
Cap al cel podran volar.

Ara al mon passem la vida
L' un per l' altre sospirant,
¿Quant será la ditxosa hora
Que nostres cors s' unirán?

Ara al mon passem la vida
Esperant un goig etern,
¿Quant será, amor, aquell dia
Que, sent teuha, serás meu?

Amor pur qu' ara 'ns enllassas
No t' allunyes may per Deu,
Que, sens l' amor d' ell, la terra
Ne fora per mi l' inférn.

AGNA DE VALLDAURA.

CÀLCULS.

Un hóme que caminés nit y dia y cada minut fes 400 passos, trigaria un any y 63 dias en donar la vólta al mon. Un ferro-carril á mitxa força la donaria en 36 hores. Un crit, si' s pogués allargar indefinidament, hi gaslaria 32 y $4\frac{1}{2}$. Una bala de canó, 24 hores y 3 quarts. La llum, dos décims de segon, y la electricitat, la meytat d' aqueix curt espay.

ADEU.

A. R. B.

Surt la nau; en son cór ella pórt
M' aymada, la nina del meu pensament.
On la vista jo ten, las onadas
Son blavas y grisas; ¡així son los cels!
Ja s' allunya, ja ab pena 's divisan
Las gabias gallardas del llarch aparell,
Pero allí, las onadas son vérdas...
¡També la esperança n' es vérda, també!
Es de nit, soch asóles y plóre,
Y á la mar li pregunte y al cel:
¿Quánt la sórt tornarà á mon carinyo
M' aymada, la nina del meu pensament?
Y em respónen del cel las estrélas,
Y del mar lo murmul ab sa veu:
«Del pervindre la clau misteriosa
Tan sóls la té Deu.»

CECILÍ MIQUÉL.

VALOR DE LA LLETRA B.

Entre 'ls llatins la B valia 300 y ab una ratlla damunt 3000. Si la ratlleta era dessota llavors lo seu valor era de 200.

CONFESIO SENS PENITÈNCIA.

Confesant á un penitent
Una vólta un relitjós,
Li preguntá bondadós
Al que l' ohuia humilment:

«Dígam: ¿detjuna vosté
Quant lo detjuni es manat?»
Y respongué el preguntat:
«Y sinse serho també.»

—¡Hóme!—¿Li pareix estrany?
—Sí, fill.—Puix, pare, á mí no;
Perque ha de saber que jo
Detjune seguit tot l' any.

Soch per sórt mestre d' escola;
No compre carn, peix, ni fruta;
Y en ma casa no s' embruta
Ni paella ni casóla.

Entre atrasats y resients,
M' están debent trenta mesos;
Y sufrixch tots los revesos
Que á lo dit son consiguients.

M' encontre molt empenyat;
He venut totes les prendes;
Y com no tróbe en les tendes
Qui 'm done un fesól fiat,

Fa temps que no he tallat mós.
¡Ditjós lo qui l' animeta
Al morir tindrà tan neta
Com al present tinch jo el cós!
Com altre camaleon,
Mentje sóls lo que respire;

Y per lo mateix m' admire
De vórem en este mon.

—Afectat estich de ohuir
Eixa trista relació,
Y molt mes per la rahó
De que no 'l puch favorir.

Comprench qu' es cosa ben dura
Carir de la subsistència;
Pero mire, la paciència
Es bálsem que tot ho cura.

Com á mí no me s' amaga
Que hui hiá pochs mestres bé,
No estranye gens que vosté
Estiga tant curt de paga.

—¡Y en mitj d' aixó soch esclau
De la mehua obligació!

—Préngau en resignació,
Germanet, y vatja en pau.

—Gracies.—Les gracies á Deu
Que li dona fortalea,
Pera seguir la tarea
En l' apuro en que se veu.

—¡Y este es lo sigle ilustrat!
Si en la mehua má estiguera,
Tal vólta vosté valguera
Algo mes.—Es veritat.

—Dígam, Pare, ¿y qué faré
Per penitència?—Res; ja
Bastant penitència fa
Qui está tant mal com vosté.

ANDREU CODONYER.

EQUIVALÈNCIA DE L' ANTIGA MONEDA.

En quant á la moneda de lo regne de Valencia , notarem de pas , que lo mes baix valor n' era lo *diner* que valia tres *blanques* de Castella. *Dotce diners* ne feen un *sóu* qu' era mig *real* castellá. *Dihuit diners* ne feen un *real* valenciá ; y *veintiquatre diners* feen un *real* castellá. *Vint sós* formaben una *lliura* valenciana, que valia per un *ducat* de Castella menys un *real*. Tocant á los *diners* y *sós* no s' ha d' entendre de los qu' usaben en Castella, perqu' era moneda molt baixa.

Hagué en Castella *maravellisos vells* que valien tres *blanques*, qu' era lo que per l' any mil siscents valia un *diner* valenciá. Y lo *maravellis* que s' usaba en Castella valia allá dos *blanques*; y *cascuna blanca* valia dos *cornats*; y *cascun cornat* valia póch menys de dos *diners*, y *cascun diner* valia sis *meajas*. Axís n' era qu' un *maravellis* d' els de Castella se partia en dos *blanques*, y en sis *cornats*, y en deu *diners*, y en setanta *meajas*, y á este conte un *diner* de Valencia valia quinze *diners* de Castella ; y lo *sóu* de Castella, qu' era de *dotce* d' aquells *diners*, no aplegaba á ser ab tres d' aquells *dinerets* lo *diner* de Valencia ; y axís un *sóu* de los *diners* de Valencia valia quinze *sós* de los *dinerets* antichs de Castella.

MELENTJIA.

A Deu les aus llautjeres
Quant vá á sortir lo sol,
Del seu niu allunyantse
Li envien cants de goig;
Obrint les téndres fulles
Despértense les flors,

Que de suaus fragancies
Perfumen lo nou jorn;
Lo cel altiu se mira
En l'aigua de la font,
Qu' al peu de la montanya
Naix neta entre els codols.
Lo cel , lluix alegre;
La terra , tota es goig.....
Y en tant , de melentjia
Morintse está el meu cor!

*
* *

Caent ja la vesprada
Allúnyase lo sol,
Darrere les montanyes
Entre nubols de foch,
La lluna els camps blantquetja
Allumenant lo bosch,
Y als seus raigs melancólics
Li canta el rosinyol.
Abandonantse l'home
En braços de la son,
Ensomia un pervindre
Que dona al pit conhort.
Lo cel , tot es misteri;
Tot en la terra dorm,
Y en tant..... ;de melentjia
Morintse está el meu cor!

*
* *

Darrere del deliri
La desgracia y els plors,
Gotjosa vé la gloria
La alegría y la sort.
Darrere de les plutjes
Mes clar llumena el sol;
Pero ¡ay! que la ventura,
May crida en lo meu cor!
Com de l'estiu lo nubol

Vingué y sen futjí el goig.....
¡Quant trista que es al home
La vida dels recorts!
¡Quant trist es pera l' ànima
No vore may lo jorn,
En que la melentjia
S' enfutjca de lo cor!

MANUEL TORRES Y ORIVE.

Valencia 25 Setembre 1875.

ARREUS DE GUÉRRRA.

Las pesas que componian los arreus de guérria d' un cavaller, eran las següents:

Capell, que defenia la testa.

Visera, que defensava la cara, y era raixada.

Sota-visera, per defendre la barba.

Gorjal, corresponia al coll.

Esberch, abrigaba lo pit. Estaba fet en dos meytats. A la meytat del davant se 'l anomenaba *pitral* y al de darrera *espatller*.

Escarcella, cra 'l tros d' armament que hi havia entre l' esberch y *cuixals*.

Cuixals, tapaban las cuixas.

Canyelleras, abrigaban las canyellas de las camas.

Braçals, eran las que corresponian als braços.

Manoplas; eran los guants de férro, ab joch perque la má se pogués obrir y cloure.

A todas las pesas plegadas se 'ls donaba 'l nom d' *arnés*.

¡ESTÁ AUSENT!

Ans qu' en la enramada
Lo cant entoneu
Donant á la térra
Gratisim consért,
Tánqueu vóstres picos,
Tánqueulos per Deu,
Puix ausent se tróba
L' amor del cór meu.

Fontetes de plata
Qu' alegres correu,
Cercant á la reina
D' este hermós eden,
Pareu de cercarla,
No la trobareu,
Que molt lluny se tróba
L' amor del cór meu.

Brises plahenteres
Que dolces moveu
Del arbre les fulles
Ab süau vaivé,
Plegueu vóstres ales,
De córrer pareu,
Puix ausent se tróba
L' amor del cór meu.

MANUEL MILLÁS.

MÁXIMES.

- Qui parla molt, molt sovint se mosega la llengua.
- Deu mes s' estima una bona obra, que una llarga oració.
- La caritat es la clau del cel.

A LA MARE DE DEU.

PREGARIA.

Santa Mare Sobirana,
Verje de consolació,
Regina, per qui el Deu Pare
Dona consol á aquest mon.
Far etèrn qu' en nits de fosca
Y en mig d' un mar borrascós,
Escolteu lo prech del náujer
Que navega sens timó:
Que dóneu vida al malalt;
Qu' al órfe cureu lo ignyor;
Qu' al afadigat romer
Li doneu tranquil sopórn:
Oixcau, puix, ¡oh Santa Mare!
Los jemechs d' esta nació,
Que ja ne fa temps s' hi tróba
Somida en confús soroll.
¡Baixeu, baixeu la mirada!
Ovireu per aqueix mon,
Y trobareu cent desditjes
Que freturen compasió.

Per altívoles montanyes,
Per camps de grata verdor
Ahon alhors se rumbejaben
Fruytes de daurats colors,
Sóls hi trobareu cadávres
De mutilats espanyols.
¡Fins les floretes mes blanques
Tenyides també ne son,
D' eixa sanch, qu' en mala lluyta,
Versen los meus compayons!
Tingau compasió, Senyora,
Apiadeuvos , pel Senyor,
Y feu que regne la ditja
De la nóstra llar entorn.
Mireu que si pas s' allarga
Esta enojada qüestió,
Les mares van á quedarse
Sense les ales del cór.
¿Qué farem si asó no hi manca?
¿Qué farem? ¿qué farem donchs?
Próu de quintes , próu de guerra,
Próu si es asó, ó es alló;
Vinga la pau cobejada,
Ben volguda per tot hóm,
Que sóls mira en la familia
Y en lo treball son tresor.
Feuho així, divina Verje,
Mare del qui tot ho pót,
Esperança de la vida,
Auba del etèrn consol;
Feuho aixís, y ma pregaria
Qu' amarga vritat enclou,
Anuncie des d' este instant
De la pau, lo novell sól.

JOSEPH BODRIA.

Valencia y Setembre 1875.

GRAN MEMORION.

Deya un dia cert home á un altre que 's pegaba de tindre molta memoria.

—Jo fins me recordo de quan vaig naixe.

Lo qui l' escoltaba va respondre.

—Jo de la primera paraula que digué.

—¿Sí?

—Va dir Asa.

—¡Ah! sí es cert! Es que 'l cridaba á V.

LO MENTSATIE DE L' AMOR.

¡Filla, la mehua filleta,
Qu' á la finestra inclinada
Lo dia y la nit completa
Pases sens dormir, inquieta,
De ton plór acompanyada!
¡Tú, qu' abans ab t' alegría
De ma vellea lo gél
Rompi, esta boca ria,
Róses ta cara tenia
Y tons ulls lo blau del cél!

¿Per qué sospira ton cór?
¿Per qué huí, mustia, entristida,
No adornes tons cabells d' ór?
¿Qué causa ton amarch plór,
Filla de la mehua vida?

—Mare, ferida mortal
Del amor, sent lo cór meu;
Moment de ditja fatal
Fon aquell que per mon mal
De Roger n' oixquí la veu.

Fixos los dos ens mirarem
Ans de marjar á la guérria;
Ser un del altre ens jurarem,
Y al senyor del cél posarem
Per testimoni en la terra.

¿No veus corrent al mitj-dia
Les ornetes volar
A sons nius ab alegría?
Quant elles tórnen, em dia,
També á mí em vorás tornar.

Es ja la tercer vegada
Qu' els aucells tornen así,
Mes no veig d' ell la tornada
Y plóre, plóre oblidada
D' aquell á qui el cór doní.

—Calma, filla, ton dolor,
Qu' el hóm la vida oferix
En un moment de calor,
Y éll mateix creu qu' es amor
Lo núbol qu' es desvanix.

—¡Ay mare! ¿Oblidar podrá
L' hóm un sagrat jurament
Quant sobre la creu jurá?

—Filla mehua, oblidará
Lo capritjo d' un moment.

Per la finestra vá entrar
Llavoras una oroneta
Y á la nina es vá acostar,
Un paper pórt a al collar
Format de negra llisteta.

Ansiosa pren lo paper,
Puix nóves del seu amor
Per éll ne pensa saber,
Y llitg: *Lo noble Roger*
Es mórt al camp de l' honor.

GAZETAS.

¿Sabeu d' hont vé que 's titolen *Gazetas* molts diaris que avuy en dia 's publican?

No vé d' altre cosa que del nom *gazeta* moneda italiana ab que 's pagaba cadahú dels exemplars del primer periódich que 's publicá en Europa. Veje la llum del dia en Venecia á principis del segle XVII y duya per títol lo nom del preu que costaba: ço es una *gazeta*.

LOS CELOS.

Sola pel carrer n' anabas
Ahí tarde al ferse fosch,
Jo, acompanyat te seguia
D' una nina per quí m' amor.
La nina qu' ab mí n' anaba
No la oblidaré may jo,
Perque de nin que la estimo;
¿No adivinas quí ser pót?
Póch despres la nina aquella
Se juntaba, ¡oh desconórt!
Ab un jóve, y silenciosa
De mí ne futjian los dos.
Jo no sé ahont se n' anaren,
Mes al veurerm' allí sól,
Sentí l' ánima esmoguda
Y prorumpí en un trist plór.

JOSEPH PLEYAN DE PÓRTA.

Lleyda 17 Setembre 1875.

SI NO ES VÈRS ES VERITAT.

- Dónam un consonant pera la fam.
- Ja está; pernil.
- Hóme, no; eixe es un nóm agut.
- Y ¿qué mes agut que la fam?

LO NAS.

SONET.

Mes grós ó prim , mes jato ó estirat,
S' alça en mig de la cara del vivent
Un alteró süau formant pendent,
Y per la part mes ampla foradat:
Presindint de la sehua utilitat,
No 's pót mes que mirarlo somrient,
Per ser capritjosísim pensament
De lo escultor famós que l' ha posat.
Serveix de fumeral al fumador;
Lo blanch es de les mosques y els mosquits
Y dá lletja matéria al mocador:
Es lo entreteniment de nóstres dits,
Que á no ser per lo nas, los dits sobraren,l
O á fargar part pitjor se dedicaren.

R. LL. MALLÍ.

L' HÒM PRECABUT...

Un provençal aná á despedirse de son amich , dientli que
martjaba á París, ahon volia ferse retratar al óli.
—Puix mira , t' aconselle,—li digué l' amich,—que pórtes
óli d' así, perque en París tot ho fan en manteca.

L' AIGUA Y LO VI.

(Traducció d' Hoffman.)

Digaume: ¿quí feu l' aigua, quí lo ví?
¿Ompliu eixe gót d' aigua pera mí?
Qu' es l' aigua óbra de Deu sempre creguí:
Aigua dona lo cél, la terra ví.

Val mes l' aigua, molt mes val que lo vi.
¿Ompliu eixe gót d' aigua pera mí!
Mes no, qu' es del cél l' aigua y som d' así:
Molt bóna es l' aigua, pero vinga ví.

LLUIS CEBRIAN.

EN JAUME PEIRÓ Y DAUDER.

I.

Prometerem á los nóstres estimables llegidors publicar enguany la biografía de lo malguanyat escriptor y festiu poeta valenciá, qual nám li servix de títol á aquest articlet, y encara que no com desitjariem, per lo doble motiu de man-carnos la suficéncia y lo temps, cumplirém la paraula empenyada, pera lo qu' es valdrém de lo treball qu' en los diaris d' esta ciutat vá donar á llum lo distinguit literat En Rafel

Blasco, ja que son les úniques noticies que de lo infortunat Peiró hem pogut adquirirne.

Feu Jaume Peiró y Dauder los seus primers estudis en les Escóles-Pies de Valencia, á qui tants debem lo haber pogut dependre los rudiments de la educació é instrucció que mes tart nos pósa en lo cas de serne útils á la societat, y després d' haberse dedicat al comers en los anys de la sehua juventut, fou en Tarragona lo fundador y actiu redactor d' *El Tarraconense*, y en Valencia de *La Opinión*. En compaña de los seus bóns amichs los SS. En Enrich Escrig y González (qu' en lo cél estiga) y en Joan Guix, que fou lo seu fundador, escrigué en l' any 1862 lo popular semanari *El Tío Nélo*; formá part també de la redacció de *Los Dos Reinos*, y altra vólta torná á ficarse en negócis mercantils.

Afiliat al partit progresiste, quant alguns perills podia córrer, desempenyá comisions prou delicades; s' uní á les partides qu' en Setembre de 1868 s' alçaren en la provincia de Valencia, y ab una d' elles entrá en aquesta capital y formá en la carrera lo dia de la entrada del general Prim.

Nomenat oficial primer per l' Atjuntament revolucionari d' esta ciutat, desempenyá lo destiuo fins primers de lo any 1870, en qu' éll mateix lo renunciá; fou després oficial de la Secretaría de la Diputació provincial y de lo Gobérn civil; quedá al póch temps cesant, desempenyá mes tart la Secretaría de lo Gobérn civil de Cádiz; torná de nóu á quedar cesant; proyectá dedicarse altra vólta á corredor de cámbis, y sen aná per últim á Madrit, cercant qualsevól col·locació en una casa ó empresa particular.

«Amich Blasco, li escribia en esta época á este son bón amich, ara si qu' em dirá V. que ne soch l' hóme de totes les cóses y altres molies mes. Fart de Valencia y no podent seguir la vida malfatana que per fórça portaba, no convenintme mon intentat proyecte de dedicarme á la profesió de corredor de cámbis que, com totes, la te perduda la malefica influéncia de les desgracies d' Espanya, he resólt en un *ab irato* vindremen así. ¿A qué? No hu sé. Lo cért es que fá un mes qu' estich así y no-res he fet encara. Fins ara, tres recomen-

nacions que tenia han segut infructuoses. Mon objécte n' es obtindre una col·locació qualsevól en una casa ó empresa particular si pót ser de ferro-carrils , qu' em baste per de promte á cubrir les apremians necessitats y me permeta esperarne tranquil lo pervindre , escepció feta per supóst , de tot quant se roce ni de lluny s' acóste á la cósca pública , que de cascun dia mes me repugna y m' apésta. Estos son los meus propósits , ara atengamnos al refrany, l' hóm propósa , etc.» Y lo resultat d' els seus treballs lo contaba en breus paraules en carta de 6 de Març següent , d' esta manera: «Tancades totes les pórtcs, fracasats tots los proyéctes, no hi tróbe tan sixquiera un mal periódich ahon vullguen admetrem pera escriurer faixes encara que siga.»

Així s' espresaba en 12 de Novembre de 1873, y dihuén que per dellavors un ministre l' oferí donarli un destino , y encara que s' habia decidit á separarse per complet de la política , la necessitat l' obligá á aceptar l' oferiment , afetjint que no servira d' obstácle pera la sehua col·locació la qüestió de categoria , puix estava dispóst á desempenyar lo càrrech mes modést allá ahon se l' enviara. Lo ministre no cumplí l' oferiment , y este sens dupte, fou son últim desengany. Peiró se vá pegar tres tirs de rewólver, qu' el deixaren morielment ferit, y morí en Madrit lo dia 15 de Juny de 1874. Los periódichs valencians lamentaren lo seu tris fi; la Tertulia progressista li consagrá una sesió, y los seus verdaders amichs no hi pogueren menys de plorarlo á llágrima viva.

II.

N' era Peiró un escriptor fácil y espontáneo , que hi sabia cautivar á los lectors ab la narració mes sencilla. Si haguera escrit ab deteniment y sobre tot si no s' haguera consagrat esclussivament al periodisme , haguera pogut alcançar matjor renóm, ja que no millor prémit. Pero lo periodiste polítich ni sixquiera ne té la satisfacció de que son nóm resóne en tots los llabis; llurs escrits se publiquen anónims, y per mes notables que siguen cáhuen en l' olvit, esceptuant algunes rarissi-

mes vòltes , al dia següent d' haver vist la llum. Peiró , per altra part n' era tan modest que publicá anònimes moltes de les sehues composicions purament literaries, com per eixemple les que s' insertaren en les planes d' *El Tio Nélo* , y no póques portaben al péu les sehues inicials solaments y fins la sóla inicial de son apellido.

Era castiça la sehua prósa , encara qu' á vegades incorrecta , perque la precipitació ab qu' escribia no li donaba llóch pera llimar ses produccions y ses poesies satíricho-burlesques, género á que ab preferéncia 's dedicaba , y qu' eren estremadament ingenioses, no carien d' alguns defectes.

Váries son les composicions en prósa y vèrs, valencianes y castellanes, qu' el bòn Peiró n' ha deixat escrites , publicades moltes d' elles en *El Tio Nélo* , en lo *Calendario Profético*, abans titolat de «Pata de Cabra,» en *El Radical*, en lo *Boletín-Revista del Ateneo* de Valencia y en algunes altres publicacions.

En 1863 escrigué Peiró dos *miracles*: l' un titolat *Lo fanàtich de Traiguera* , se representá en l' altar del carrer de la Mar, y l' altre , *La veu del cél* , en lo Coletji de giquets órfens de Sant Vicént Ferrer.

Pera no fer mes llárgues estes desalinyades ratlles , sóls dirém que quant Peiró doná al públich en *El Tio Nélo* una graciosa poesia escrita en llatí macarrónich , titulada *Ab monum pascuæ*, En Rafél M. Liern l' atribuí á En Pasqual Pereç y Rodrigueç , lo qual retjaçá per mig d' un remittit en los periódichs la paternitat que li pentjaben.

Ningun valenciá podrà oblidarne en jamay lo recórt de lo festiu autor de les poesies *Adeu , al Cabanyal* , que mes abaix insertem, *L' invérn*, *Heretjia*, *Psalmus macarrónicus*, *in próxima repartione Mercali parimenti*, que Fray Gerundio no l' haguera desdenyá, y sobre tot *La Glorieta* , que no sabém que fins ara ningun escriptor valenciá l' hatja pintat ab mes gracejo ni mes veritat que Peiró.

III.

¡Póbre poeta! Ell crehuá aquest trist vall de llàgrimes cantant suspirades alegries, y presa en realitat de continuats pesars; éll obrigué lo cór á tots los amors, al de la patria, al de la llibertat, al de la dóna, al de la poesía, y los desenganys ne mustiaren les sehues mes rialleres esperances; anyoraba riurer ignorat en la foscó d' un racó, y sofrí lo martiri de tindres que mourer en mig l' atmósfera política ahon sóls se respiren olvits é ingraticuts; fou lleal, franch, generós, desinteresat, y vegué despreciades tan belles qualitats, y llavors lo dolor n' estraviá la sehua rahó y la sehua má empunyá una pistóla, y no hi tingué compasió de sí mateix, éll que sóls habia tingut compasió pera tots los demés desgraciats.

¡Póbre Peiró! ¡Deu l' hatja perdonat un moment de folliat
¡Deu que l' hatja donat en lo cél la pau y la ditja que no hi trobá en la térral

C. LL.

ADEU, AL CABANYAL.

HERETJÍA.

Resóna el tró, y abaixa dels plorons
Núbols el agua á refrescar lo vért,
Y als primers eriçons,
¡Bóna nit els torrons!
Ja s' ha quedat lo Cabanyal desért.

Solitari mireulo, el qu' ahir estava
Plé de goig y alegries, ¡oh dolor!
(Apart d' alguna faba
Qu' en la pelleta alçaba
La puntja d' un mosquit en la fosc.)

Il·lusions d' un moment; la ditja humana
¡Quánt breu s' en pasa en transitóri vól!
Trist l' hóme que s' afana;
Quant mes té mes demana,
Y al cap la *Pelá* vé y li fá la cól.

Omplítnos de plahers fins á les cuixes,
Pasaren ja les delitoses nits
De basques y curruixes,
D' anar á peixcar *fluixes*,
D' agonies, de puses y mosquits.

¡Cabanyal! ¡Cabanyal! Si be ho repares,
Un destino funest te té lligat...
¡Si 't veren nóstres pares!
¡Infeliç! ¡ahon deixares
Ton gloriós monument del temps pasat?

Ton nóm deguera anar escrit en bronces,
Qu' es póch digne de tú el millor paper;
Pa mí valz moltes onçes;
Mes ni eres lo qu' entonces,
Ni tampóch lo que *fátuo* pretens ser.

Oblidar no pót l' ánima aflitjida
Lo temps aquell de familiar franquea,
De plenitut de vida,
En que la gent reunida,
Tan ingeniosa, mil diablures fea.

Quant lluny d'els nòus festins y pelenden
Allí vivia un hóme al sá y al plá, (gues
Sense mimos ni dengues,
Ni 'l jas, pero no en prengues,
Qu' ara s' estila entre la gent *tanplá*.

Quant la jóve *elegant*, péus en jangleta,
Y cós al aire, anaba á festetjar
A la sehua esireleia,
Qu' en percal d' á peseta
Era la reina allí del cartjofar.

Quant, en fí, tot lo mon se divertia
Sense aixó de *bullons* y farfalans
Y demés sinfonía,
Qu' es la ciència del dia,
Tan sabuda d' *acólits* y *escolans*.

Ara em sembles al póbrec á qui l' incita
A igualarse al mes rich la vanitat,
Y es presentia en visita
Molt llepá la levita,
Y vell lo pantaló y apedasat.

Tú vóls de la moderna petulancia
Seguir les nóves sendes indiscret,
Y no veus, en sustancia,
Que tenint *Cap de Francia*,
Péus conserves encara de *Rihuet*.

Tens d' entonces lo mal y lo mal d' ara,
Si se lleven curtetes escepcions;
Molt corre qui no para;
Acamina, qu' en còra
Póts arribar á tall de bendicions.

Tot avança en lo mon, es lley notória,
Y també tú per força has d' avançar;
Si no , la tehua história
Una trista memória
Será qu' als veniders fasa plorar.

Adeu, lo Cabanyal; la fresca pica
Y ja el lleveig ahuixa la calor;
Y no queda una gica,
Siga lletja ó bonica,
Que puga resistir tanta *picor*.

Lo carrer de la Reina, adeu, qu' asóles
En ton piso famós vas á quedar,
De gransa y de ratjóles,
Adeu, les camisóles
Y els antichs calçoncillos de nadar.

Barraquetes, les d' índole riffenya
Qu'en la platja s'alceu, pa pendre el bany,
Les de *Pusa* y *Camenya*,
Y altra gent carrasquenia,
Adeu; ¡nobles varons, fins un altr' any!

Puix desd' el núbol que reventa en tróns,
Ja l' aigua abaixa á refrescar lo vért,
Y als primers eriçons,
¡Bóna nit els torronst!
Ja s' quedat lo Cabanyal desért.

JAUME PEIRÓ Y DAUDER.

TAULA GENERAL

DE

TOT LO CONTENGUT EN ESTE CALENDARI.

	<u>Pàgines.</u>
Santoral.	5
Revista de l' any pasat.	11
Lo palleter.	19
En Víctor Balaguer.. . . .	27
¿Ahont?.	33
La procesó de Sanct Vicent en 1647.	34
Tonet el zaragatero.	37
Document sobre les dónes del partit.	41
Los convents.. . . .	43
Lo convent de San Gregori.	45
Amor.	47
Lo plat de pedra de Sanct Nicolau.	53
La flór blava.	54
Autos de fé en Valencia.	56
Aubada.	58
Lo drach de la Lontja.	61
L'aucellet.. . . .	62
La cova de la Móra.	64
¡Ay mare mehua!	70
Lo industrial.. . . .	72
A la Verge inmaculada.	74
La nina abandonada.	75
L'enderroch.. . . .	80
A la lluna de Valencia.	82
A la memòria d' En Jaume Peiró y Dauder.	83
Curiositat.. . . .	85
A una rata pinyada.	86
La gutta perxa.	88
La creu de la tomba.	88

	Pàgines.
Estudi del natural.	89
Lo matrimoni.	90
Galant respósta.	91
Confesió general.	91
Lo boig.. . . .	93
La dególla.. . . .	94
Lo justícia civil.	96
A mon estimat amich en Constantí Llombart.	97
Procés del moro Acen Peyta.	101
Aubada.	105
Obra de móros.	106
Aubada.	106
En Francesch de Paula Martí, inventor de la taquigra- fia espanyola.	107
Aubada.	109
Les campanes.	109
A una llauradora.	110
Penyores d' hòmens célebres.	111
Carinyo conyugal.	112
Lo justícia de trescents sóus.	113
Ixida y no de pavana.	113
Pensaments.	114
L' anada á Iliria.	115
Los oficials de la Seca.	119
Lo cintó d' Atalanta.	119
Valor d' una lletra.	120
En lo fossar d' un poblet de Calalunya.	120
Poemes épichs portuguesos.	121
Ingratitud.	122
Lo pare d' órfens.	123
Les tres germanes.	123
Qui paga descansa.. . . .	129
Disparatóri complet.	129
La falla del Micalet.	132
Fáula.	132

	<u>Pàgines.</u>
Lo curt de vista.	134
Mon amor.. . . .	134
Càlculs.. . . .	135
Adeu.	136
Valor de la lletra B.	136
Confesió sens penitència.. . . .	137
Equivalència de l' antiga moneda.	139
Melentjia.	139
Arreus de guerra.	141
¡Está ausent!	142
Máximes.	143
A la Mare de Deu.	143
Gran memorion.	145
Lo mensatge de l' amor.	145
Gazetas.	147
Los celos.	147
Si no es vérs es veritat.	148
Lo nas.	148
L' hóm precabut....	148
L' aigua y lo ví.	149
En Jaume Peiró y Dauder.	149
Adeu al Cabanyal.	153

ERRADES.

Encara que s' en trobarán algunes, sóls senyalem la qu' en la plana 84, línea 20, ahon diu altra cosa, deu llegirse:

Lo plór de l' amistat, plór ja tardiu.

OBRES FESTIVES

DEL

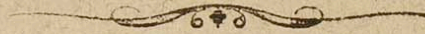
PARE FRANCESCH MULET,

FRARE PROFÉS DOMINICO,

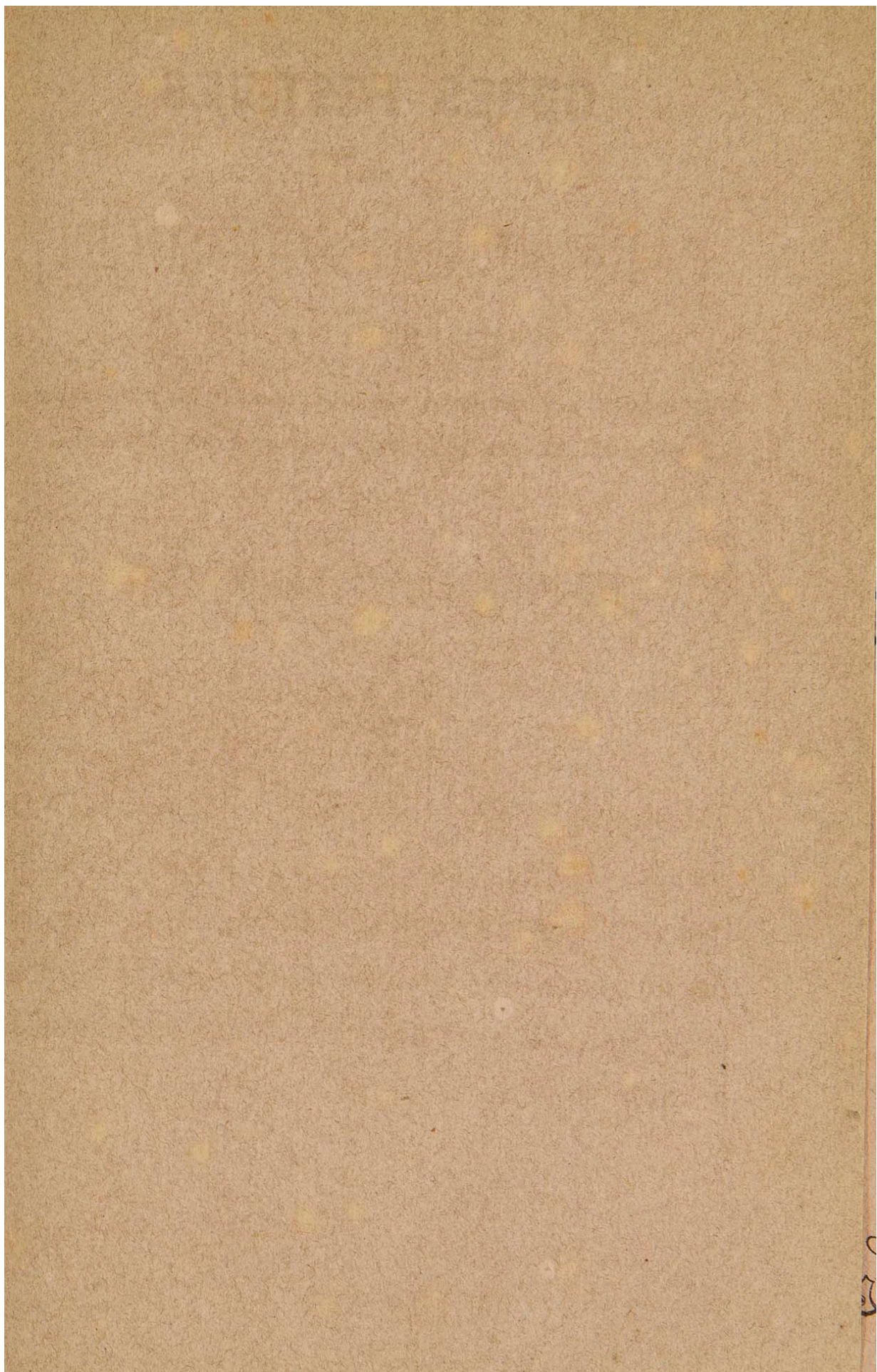
Publicades per primera vegada, ab los únichs apunts
biográfichs que de'l autor fins ara se coneixen,

PER

EN CONSTANTÍ LLOMBART.

Dintre de póques semanas se posará á la
venta, al préu de **3 quincets** l' eixemplar en
Valencia y **6** fóra d' esta ciutat, en la llibrería
de lo seu editor En Francesch Aguilar, carrer
de la Mar, 24, y en totes les principals llibreríes
d' ahon se parla la nóstra llengua.

PRÉU Y PUNTS

EN QU' ES VEN

LO RAT-PENAT,

Calendari llemosi pera l' any

1876.

En Valencia, en casa En Pascual Aguilar, Caballers, 1.—En Joan Mariana y Sanz, Ballada de S. Francesch, 11 y Llontja, 7.—En Francesch Aguilar, Mar, 24.—En Joseph Martí, Zaragoza, 17.—En la de la viuda y fill de Mariana, plaza de la Llontja, 6.—En Vicent Villabla, Bolsería, 27.—En la d' els Sucesors de Badal, Constitució, 4.

Fóra d' esta ciutat, en totes les principals llibrerías y punts de suscripcions del seu regne, y en los de Catalunya y de les Illes Balears.

Préu : **Quatre quincets** l' eixemplar en tota Espanya.

NOTA.

En los mateixos punts y al mateix préu de **4 quincets**, se tróben encara en venda alguns eixemplars de **Lo Rat-penat**, de l' any pasat, lo qual anunciém al públich pera coneiximent de les persones que vullguen col·leccionarlo.